VÉRONIQUE CHALMET

COPILĂRIA DICTATORILOR

POL POT • IDI AMIN DADA • STALIN • GADDAFI HITLER • FRANCO • MAO • MUSSOLINI SADDAM HUSSEIN • BOKASSA

Traducere: Gina Belabed

EDITURA NICULESCU
202

0©2013 Éditions Prisma First published in the French language by Éditions Prisma. Titlu original: *L'enfance des dictateurs* par Véronique Chalmet
© Editura NICULESCU, 2020

Bd. Regiei 6D, 060204 - Bucureşti, România Telefon: 021 312 97 82; Fax: 021 314 88 55 E-mail: editura@niculescu.ro Internet: www.niculescu.ro
Comenzi online: www.niculescu.ro Comenzi e-mail: vanzari@niculescu.ro
Comenzi telefonice: 0724 505 380, 021 312 97 82
Redactori: Liliana Scarlat, Anca Natalia Florea Tehnoredactor: Lucian Curteanu
Coperta: Carmen Lucaci
ISBN 978-606-38-0443-4

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărţi nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă şi prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare şi accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU.
Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală faţă de legile naţionale şi internaţionale privind proprietatea intelectuală.
Editura NICULESCU este partener şi distribuitor oficial **OXFORD UNIVERSITY PRESS** în România. **E-mail: oxford@niculescu.ro; Internet: www.oxford-niculescu.ro**

CUPRINS

***PREFAŢĂ*..... 7**

POL POT..... 9

IDI AMIN DADA 25

STALIN..... 36

GADDAFI..... 55

HITLER..... 67

FRANCO..... 86

MAO..... 98

MUSSOLINI..... 117

SADDAM HUSSEIN..... 136

BOKASSA 150

PREFAŢĂ

Aceşti zece indivizi au trasat, în mare măsură, conturul lumii. Hitler, Stalin, Mao şi ceilalţi au demonstrat fiecare, din nefericire, că un singur om poate fi capabil să răstoarne istoria umanităţii, să mute frontierele, să deporteze sau să decimeze populaţii, astfel încât să schimbe complet configuraţia unor ţări. De ce există asemenea oameni? în ce moment au devenit aceştia nişte tirani? Nu au fost şi ei, la un moment dat, nişte copii inocenţi? Ce suferinţe au putut provoca aceşti oameni brutali, criminali, nemiloşi? Tinerii Stalin şi Hitler erau snopiţi în bătaie

de tatăl lor, însă nu toţi copiii maltrataţi devin asasini. Amin Dada şi-a văzut mama vrăjitoare pregătind licori pe bază de fetuşi, însă nu toţi copiii de criminali renunţă la orice urmă de compasiune. Adolescentul Pol Pot a trăit experienţe sexuale traumatizante în haremul regelui Cambodgiei, însă nu toţi copiii abuzaţi încearcă să se răzbune pe un popor întreg... Nu, prin orice ar fi trecut aceştia în primii ani de viaţă, nimic nu le poate justifica viitoarele crime. Lucrarea remarcabilă a lui Véronique Chalmet - o sinteză originală bazată pe cercetări inedite -, ne arată că toţi aceşti copii au ajuns la maturitate plini de frustrări şi de traume psihologice, dezechilibraţi, incapabili să întreţină relaţii umane normale.

La un moment dat, aceşti „rataţi sociali" au întâlnit o situaţie istorică excepţională, o criză a civilizaţiei, un război, o revoluţie. Atunci, printr-un fenomen obscur şi imprevizibil, beţia puterii depline a pus stăpânire pe sufletele chinuite. Pentru ei, morala comună nu mai avea nicio valoare...

Copilăria acestor zece dictatori pe care Véronique Chalmet o cercetează ne înspăimântă, căci tot ce au trăit ei în anii în care s-au format, tot ce au simţit ei ne este, de fapt, cunoscut tuturor: sunt sentimente

umane, temeri, furii şi frustrări care ne sunt familiare. Oamenii aceştia fac parte din aceeaşi specie ca noi. Cum ne-am putea proteja împotriva lor?
Jean-Pierre Vrignaud Director editorial al revistei *Ça m'intéresse Histoire*

POL POT

Zorii aurii împresoară Prek Sbauv, un cătun locuit de vreo cincisprezece familii, aflat pe malul râului Sen, la nord-est de Cambodgia. Câteva bărci de pescari s-au desprins deja de mal şi se îndreaptă spre amontele râului Tonle Sap, care abundă în pisică-de-mare. Trecând prin faţa celei mai mari dintre casele pe piloni, pe malul mărginit din belşug de arbuşti de bougainvillea, pescarii aud gemete prelungi. Un bărbat îmbrăcat în negru, *kruu* (vrăjitor) al satului, se îndreaptă grabnic spre locuinţa de unde se desluşesc ţipetele; în urma lui, o matroană care îndeplineşte rolul de moaşă cară un coş plin de rufe, tămâie şi lumânări, toate destinate îmbunării spiritelor.

Soţia lui Phem Saloth urmează să dea naştere celui de-al optulea copil.

Saloth Sar, poreclit „Cel Alb” din cauza tenului palid moştenit de la strămoşii săi chinezi, se naşte în martie 1925, an aflat sub

semnul Bivolului. Conform obiceiului, mama sa îi scrie numele pe un zid al casei, apoi prezice: „Fiul meu va fi aidoma acestui animal: perseverent şi organizat. Le va inspira încredere oamenilor, dar se va răzbuna crunt dacă se va simţi trădat...” O trăsătură de caracter care, cincizeci de ani mai târziu, se va transforma în delir paranoic, atunci când Sar, devenit Pol Pot, va fi conducătorul khmerilor roşii - un despot obsedat de comploturi şi de trădări, vinovat de moartea a două milioane de oameni.

între doua lumi

Pentru moment, nou-născutul cuminte, al cărui destin nu este încă trasat, îi dă mari speranţe mamei lui. înainte de naşterea lui, alte trei date îi evocă amintirea unor copii decedaţi la o vârstă fragedă, doi băieţi şi o fată. Moartea celor trei copii îi provoacă lui Sok Nem mai degrabă nostalgie decât tristeţe; pentru budiştii khmeri, viaţa terestră nu este decât o etapă a unui lung proces de încarnări succesive. Sufletele morţilor trăiesc într-o lume nevăzută, înfricoşătoare, pe care cambodgienii învaţă de mici să o respecte. Cea mai importantă dintre aceste entităţi este *Neak Ta*, strămoşul fondator al oraşului sau al satului, primul care a defrişat pământul pentru a-l cultiva şi a întemeia o

comunitate. Cu toate că este atât de mic încât de-abia poate să meargă, Saloth Sar trebuie să aducă ofrande acestei zeităţi protectoare (fructe şi apă parfumată), precum şi propriilor strămoşi, închinându-se cu smerenie în faţa osemintelor aflate în *stupă*, monument funerar ridicat în spatele casei: Sok Nem este o femeie pioasă, foarte respectată în comunitate, care are grijă ca toţi copiii săi să fie credincioşi rădăcinilor lor etnice şi spirituale. Ea îi insuflă lui Saloth Sar, ca şi surorii şi celor patru fraţi ai lui, iubirea necondiţionată pentru pământul natal, *srok*, câştigat de ţărani prin biruinţa asupra naturii. Dar, în acelaşi timp, le povesteşte legende înspăimântătoare despre puterile ascunse care stăpânesc pădurea... şi despre triburile războinice străvechi care s-au stabilit în mijlocul ei.

Astfel, Sar îşi petrece primii ani ai copilăriei într-o stare de fericire deplină, dublată de teroare şi de încântare, între perspectiva domestică a plantaţiilor de orez şi umbra primordială a junglei.

De aceea, el va păstra un adânc respect pentru cele două faţete ale identităţii sale naţionale: puterea proprie ţăranului şi importanţa deosebită a agriculturii în construirea ţării, dar şi originile „sălbatice”

fantasmatice ale poporului khmer. De altfel, primele întruniri cu scop politic ale khmerilor roşii vor avea loc în inima pădurii... La vârsta de 20 de ani, Saloth Sar îşi alege pseudonimul de „Khmer Daeum”, care înseamnă „Khmer ancestral”. în 1970, când devine principalul lider al Partidului Comunist din Kampuchea (PCK), îşi constituie o gardă apropiată, formată din şaptezeci de războinici veniţi din triburile din nord, oameni ai pădurilor, cunoscuţi ca fiind feroce şi supuşi orbeşte. Pol Pot, alias Saloth Sar, îi priveşte cu respect, cu atât mai mult cu cât îşi aminteşte că şi el a învăţat, din fragedă copilărie, valoarea unei discipline drastice...

La începutul secolului al XX-lea, educaţia khmeră se bazează pe frica de pedeapsă şi pe respectarea unei ierarhii tacite, dar irevocabile: începând cu vârsta de 5-6 ani, copiii trebuie să se supună voinţei adulţilor, mai ales a notabililor din comunitate, a călugărilor budişti şi a educatorilor. Aceştia din urmă uzează şi abuzează de pedepse corporale atunci când copiii dovedesc lipsă de respect sau când nu îşi învaţă lecţiile aşa cum trebuie: bătaia cu băţul, umilirea, lovirea cu pumnul sau cu piciorul sunt la ordinea zilei. Mai mult, copiii le datorează o recunoştinţă nemărginită celor care îi

hrănesc şi care îi educă... Predomină ceea ce este nespus, iar copilul khmer trebuie să înveţe să ghicească şi să execute poruncile adulţilor, fără a fi nevoie ca aceştia să adreseze vreun ordin direct, situaţia ideală fiind aceea de a anticipa dorinţele conducătorului! O „pedagogie" periculoasă, care, în perioade de criză personală sau colectivă, favorizează paranoia şi eludează codurile moralei... Această adeziune pseudovoluntară şi absolută a subordonatului în faţa autorităţii va fi, de altfel, exploatată la extrem de către khmerii roşii, având ca rezultat asasinate şi delaţiuni la toate nivelurile.

Părinţii tânărului Sar se situează în norma acestei severităţi tradiţionale. îşi bat copiii, însă nu excesiv, şi îi învaţă că este nepermis de ruşinos să îţi exprimi sentimentele. Saloth Neap, fratele mai mic al lui Saloth Sar, născut la un an şi jumătate după acesta, va afirma că nu şi-a văzut niciodată părinţii înfuriindu-se. Nicio manifestare a sentimentelor şi nici măcar un hohot de râs: „Tatăl nostru zâmbea uneori, dar nu glumea niciodată. Era foarte calm. Mama era la fel şi se înţelegeau perfect." Copiilor nu li se tolerează nicio abatere. în această privinţă, penultimul dintre fii va depăşi aşteptările

părinţilor. Chiar şi atunci când cineva îl pedepseşte, el plânge foarte rar. Sar nu se lamentează niciodată şi-şi plimbă privirea inchizitorială asupra celorlalţi, impasibil şi sigur pe sine. Fratele său mai mic îşi va aminti că Sar era tot timpul „amabil”, dar şi „dominator”. Având vârste apropiate, cei doi copii sunt nedespărţiţi. Aşa cum fac, în general, fraţii mai mari, Sar are grijă de Neap şi este cel care conduce toate jocurile. Cu toate acestea, drepturile lui de frate mai mare nu explică supărarea mezinului: „Nimeni nu putea să spună ce gândeşte. Nimeni nu ar fi putut să-i ghicească intenţiile[1]„. Totuşi, Neap manifestă o admiraţie fără margini faţă de fratele său căruia nu i se poate citi niciun gând pe faţă şi îl însoţeşte în lungile lui plimbări până la marginea junglei; cei doi băieţi se distrează căutând urma elefanţilor sălbatici care traversează uneori satul, pentru a merge să se adape pe malurile marelui lac. îi salută cu strigăte de bucurie pe sătenii care pleacă la vânătoare de porci sălbatici, înarmaţi cu lănci şi călare pe bivoli. Dar copiii între 4 şi 6 ani sunt obligaţi să-şi ajute familia: „Sunt fiu de ţăran. Când eram mic, participam la toate

---

1 **în *Cambodge: la dictature des Khmers rouges*, documentar de Adrian Maben,** 2012. (n.a.)

muncile câmpului. Aşa era obiceiul", va mărturisi cu mândrie Pol Pot[2]. La apusul soarelui, când ţăranii pleacă din orezărie, Sar şi Neap se întind unul lângă celălalt, în hamacuri întinse între două spaliere, pentru a se feri de scorpioni şi de şerpi, apoi îi ascultă pe povestitori. în fiecare noapte adorm lângă foc cu poveşti despre vrăjitori, căpcăuni şi stafii însetate de sânge, gata să ţâşnească din negurile khmere...

Calea regală

Phem Saloth şi Sok Nem sunt ţărani înstăriţi, dacă nu chiar foarte bogaţi, după criteriile locale. Deţin în jur de 12 hectare de orezării şi mai mulţi bivoli şi lucrează cu ţăranii din sat pentru transplantarea răsadurilor de orez. Părinţii lui Sar valorifică moştenirea primită de la bunicul din partea tatălui, figură eroică a familiei, devenită aproape legendară pentru nepoţi, care îl venerează fără să-l fi cunoscut.

La mijlocul secolului al XIX-lea, străbunicul a trăit perioada în care Vietnam şi Siam (viitoarea Thailanda) îşi disputau cucerirea regatului khmer, aflat în declin. După nenumărate lupte marcate de masacre şi de jafuri, cele două popoare au sfârşit prin

---

2 **Interviu în exclusivitate al lui Nate Thayer, octombrie 1997. (n.a.)**

a declara încetarea ostilităţilor, fiecare păstrându-şi provinciile cambodgiene anexate, dar continuând să râvnească la restul teritoriului... Pentru a încerca să oprească dezmembrarea previzibilă a ţării, regele khmer Ang Duong a hotărât în acel moment, la sfatul Monseniorului Miche, vicar apostolic în Cambodgia, să solicite, în anul 1853, intervenţia Franţei. Acest demers ar fi asigurat securitatea ţării, însă ar fi însemnat şi pierderea libertăţii. Zece ani mai târziu, fiul regelui, Norodom I, acceptă protectoratul şi semnează acordul care urma să integreze treptat Cambodgia în Indochina franceză. între timp, bunicul lui Saloth Sar se refugiase în pădure pentru a scăpa de invadatori; supravieţuise foametei şi masacrelor, apoi, întors în sat, izbutise, în ciuda haosului din jur, să-şi cultive bucata de pământ. De-a lungul timpului, el şi-a extins parcela şi a devenit una dintre notabilităţile din Prek Sbauv. La 7 martie 1885, îndrăzneţul bunic a luat parte la revolta împotriva colonizatorilor francezi, dar a fost ucis într-o ambuscadă, chiar în faţa casei sale, de cealaltă parte a râului.

Phem Saloth, care şi-a văzut tatăl murind sub ochii lui, povesteşte cu multă mândrie despre sfârşitul acestuia, al cărui eroism se

va transmite generaţiilor viitoare: pentru a recompensa loialitatea bătrânului, guvernatorul provinciei, un regalist înfocat, introduce familia la curtea regală. Cheng, mătuşa paternă a lui Sar, intră în slujba regelui Sisowath, iar fiica sa, Meak, devine, la sfârşitul anilor '30, una dintre concubinele prinţului moştenitor Monivong. Aceasta îi oferă repede un fiu - prinţul Kossarak -, dobândeşte titlul de *Khun Preah Moneang Bopha Norleak* (echivalentul khmer al titlului de „doamnă”) şi accede la rangul privilegiat de favorită a viitorului rege. Considerată drept una dintre cele mai importante femei din palat, ea o prezintă pe Roeung, sora lui Sar, în vârstă de 16 ani, lui Monivong, care consimte să o ia în haremul său.

Tinerele verişoare fac de acum parte din elita cambodgiană, ajungând de la orezării direct la saloanele din palat, trecând succesiv prin acelaşi pat regal... Monivong o instalează pe Roeung într-o vilă impunătoare, o copleşeşte cu bijuterii, îi oferă blănuri şi un automobil. Suong, fratele mai mare al lui Sar, pleacă, la rândul său, să slujească drept funcţionar la curtea regelui, unde întâlneşte şi ia în căsătorie o dansatoare a Baletului regal. în 1934, Sar însuşi este trimis la studii la Phnom Penh, iar Neap i se alătură la scurt

timp. Cei doi tineri vor fi admişi la pagoda Wat Botum Vaddei, aflată în apropierea palatului.

„Am trăit şase ani la pagodă. Am fost bonz[3] timp de doi ani. Sunteţi prima persoană care mi-a auzit biografia!” va declara, cu zâmbetul său obişnuit, Pol Pot în 1978, în timpul unui interviu difuzat de televiziunea iugoslavă. Această „biografie” se dovedeşte însă a fi fantezistă: ca de obicei, despotul îşi rescrie povestea pentru a scoate în evidenţă imaginea sa de patriot... în realitate, Sar nu a fost niciodată bonz. A petrecut doar câteva luni la Wat Botum pentru a primi o învăţătură tradiţională. Admis ca novice, el a învăţat să citească şi să scrie în limba khmeră, şi şi-a însuşit noţiunile de bază ale budismului, ale cărui principii fundamentale sunt codurile sociale şi politeţea. Lăcaşul reprezenta un adevărat oraş în oraş şi oferea o instruire culturală şi politică: scopul era acela de a-i educa pe viitorii cetăţeni, astfel încât aceştia să ştie care le este locul şi să se supună. Novicele în robă vişinie învăţa să respecte regulile de trai în colectivitate; el trebuia să facă cele mai ingrate corvezi domestice, fără a crâcni, să-i slujească pe călugări, să se roage, să

---

3 **Călugăr budist. (*n.red.*)**

învеţe să se comporte cu umilinţă şi discreţie, să suporte orice, fără a protesta... Sar nu este un elev strălucit; studiază din obligaţie, fără a manifesta curiozitate ori vreo înclinaţie deosebită. în schimb, disciplina i se potriveşte ca o mănuşă, însă nu pentru a i se supune, ci pentru a o folosi în propriul interes! Excelează în cultivarea aparenţelor, afişează un zâmbet de fericire intensă, imită perfect mersul domol al călugărilor. Dintr-odată, face parte dintre discipolii cei mai apreciaţi. Sar descoperă cu mult interes această formă de comunitate a cărei ierarhie, deşi nestabilită explicit, este structurată în mod riguros. Modul său de a gândi este modelat de această noţiune de autoritate tacită, pe care, treptat, o înţelege şi o acceptă... *Să acţionezi din umbră. Să menţii ordinea fără a arăta că te afli în vârful piramidei!* Viitorul Pol Pot se va inspira din aceasta pentru a-şi impune dictatura, nemanifestându-şi în mod public poziţia de şef - în calitate de „frate numărul 1” - decât în anul 1975, atunci când khmerii roşii vor fi pe deplin instalaţi la putere.

La Wat Botum, tânărul Sar nu şi-a format decât o imagine sumară a mecanismelor care permit instaurarea ordinii. Va învăţa mult mai mult la şcoala primară Miche,

instituţie fondată în 1911 de către colonizatori.

Un zâmbet atât de fermecător

„Uitaţi-vă la mine! Par eu un om rău? Par eu un om violent? Nici vorbă! Am conştiinţa împăcată, nu am nicio umbră de îndoială în această privinţă”, va susţine Pol Pot în 1997. într-adevăr, Sar nu a fost niciodată un tovarăş dificil ori arţăgos. El inspiră dintr-odată încredere şi susţine această impresie repetând sistematic una dintre frazele preferate ale mamei sale: „Când faci un lucru, trebuie să-l faci perfect.” De fapt, acest laitmotiv ilustrează ambiguitatea care îl va caracteriza permanent: perfecţiunea, în opinia lui Pol Pot nu constă în a face lucrurile *bine* - noţiune morală care îi este străină -, ci în a face lucrurile *până la capăt*. Nu va nega niciodată genocidul propriului popor, ci îl va califica doar drept o „eroare” cauzată de o anumită „lipsă de experienţă”. Elevul Sar poartă deja în el acea teribilă răceală emoţională. Nici prietenii şi nici fraţii lui nu îşi pot aminti vreo exuberanţă ori vreo înflăcărare în ceea ce îl priveşte: existenţa lui nu este marcată de nicio bucurie, de nicio tristeţe anume. După câţiva ani, Neap se va declara dezarmat: „Era un om onest. Se străduia să înveţe bine. Era atât de calm... Mă întreb cum cineva aşa de blând a putut

face atât de mult rău poporului cambodgian. îmi pun deseori această întrebare...” După mai puţin de un an petrecut la pagodă, Sar este admis, în septembrie 1935, la şcoala Miche, numită astfel în cinstea prelatului francez care a iniţiat acordurile cu Franţa. Afacerile părinţilor lui Sar sunt înfloritoare, iar aceştia îşi pot permite să-i ofere fiului lor o educaţie privilegiată: foarte puţini copii khmeri au şansa de a fi şcolarizaţi.

Sar trece deci de la budism la catolicism, de la limba khmeră, la limba franceză. Profesorii săi sunt vietnamezi sau europeni: duşmanii din trecut şi colonizatorii din prezent îl tratează cu asprime! Dar băiatul, imperturbabil, nu îşi trădează nicio emoţie... Şcoala Miche este o instituţie cu aproape o mie de elevi, dintre care cei mai mulţi sunt vietnamezi, proveniţi din familii de înalţi funcţionari. Urmează khmerii înstăriţi, care au relaţii cu puterea regală, apoi copiii celor expatriaţi şi câţiva chinezi îmbogăţiţi în urma activităţilor comerciale. Această diversitate etnică este oglinda populaţiei din Phnom Penh, o capitală cosmopolită, în care trăiesc mai multe comunităţi: cartierul francez în nord, iar cel khmer în sud, aproape de palat. Sar locuieşte aici la fratele său Suong, apoi la sora lui, Roeung. Asistă la spectacolul bizar şi

stânjenitor al unei monarhii corupte, a cărei politică este dictată de Franţa, însă al cărei rege continuă să fie considerat de către propriul popor drept o divinitate. Purtat în lectică, adulat, Monivong este moştenitorul regilor din Angkor, ultima rămăşiţă a unei măreţii apuse şi a unui imperiu dispărut cu cinci secole mai devreme, înghiţit pentru totdeauna de junglă. Când va creşte, Sar va merge în pelerinaj la Angkor Wat, pentru a contempla această splendoare trecută şi a medita asupra cauzelor dispariţiei ei, nutrind ambiţia de a fi cel care va readuce într-o zi puterea şi mândria pierdută a poporului său, purificându-l de orice urmă de corupţie... Năzuinţele lui Pol Pot izvorăsc din falsa măreţie a vieţii de la palat, unde are acces şi unde poate observa o dinastie aflată în declin, care îi inspiră un sentiment confuz, un amestec de fascinaţie viscerală şi de dispreţ.

Ajuns la vârsta de aproape zece ani, Sar înţelege repede cum civilizaţia ancestrală a fost distrusă de invadatori... De altfel, la şcoala Miche, cotropitorii de ieri - vietnamezii - îl învaţă istoria noilor stăpâni ai ţării: Sar este pasionat de Revoluţia Franceză şi, mai ales, fascinat de Teroare. *Capetele trădătorilor şi ale celor care nutresc idei subversive trebuie să cadă... pentru ca apoi*

să se nască o naţiune glorioasă şi unită. Libertate, egalitate, fraternitate. Aceasta spune tot! Mintea lui Sar se loveşte de un obstacol, care îi trezeşte interesul. Poate că în acest moment se naşte chiar dorinţa de a îndeplini o „misiune”.

Elev mediocru, dar exemplar, în uniformă - pantaloni negri şi cămaşă albă -, Sar este, în plus, un coleg simpatic, al cărui caracter ascuns este trecut cu vederea, iar atitudinea politicoasă şi trăsăturile sale de spirit îi impresionează pe ceilalţi. Atunci când creşte, farmecul său sporeşte; acest băiat drăguţ, cu o figură amabilă, se dovedeşte a fi un bun orator - calitate apreciată de khmeri, popor cu o tradiţie orală. în schimb, în ceea ce priveşte studiile, totul este pierdut: în 1941 este respins la examenul de absolvire a şcolii primare. Ratează din nou, în 1942, însă reuşeşte, la limită, să-şi obţină diploma în 1943, la vârsta de 18 ani. Discrepanţa dintre statutul său de elev şi fizicul de adolescent nu trece neobservată...

începând cu vârsta de 13-14 ani, Sar este apreciat îndeosebi atunci când merge în cartierul femeilor, sub pretextul că îşi vizitează membrii familiei. Haremul regelui Monivong îl primeşte întotdeauna foarte călduros! Tinerele femei fac parte din decor;

prezenţa lor este un semn exterior al suveranităţii, însă rolul lor rămâne, de cele mai multe ori, inexistent... în 1938, Monivong are 60 de ani, douăzeci şi patru de copii, şaisprezece soţii şi aproape tot atâtea concubine. în ciuda entuziasmului său afişat, regele dă semne de oboseală şi nu mai are puterea de a-şi mulţumi tot haremul. în această situaţie, femeile se simt neglijate, iar libidoul lor reclamă un înlocuitor! Puţinele prezenţe masculine autorizate în anturajul lor le trezesc, în mod inevitabil, poftele. Eunucii sunt periodic puşi la contribuţie, la fel ca şi fiii unora dintre ele; incesturile sunt destul de frecvente.Tinerii precum Sar, consideraţi încă nişte „copii” de către eticheta de la palat, devin o pradă aleasă. Aşa se face că viitorul Pol Pot este iniţiat în viaţa sexuală de mâinile pricepute şi ademenitoare ale celor mai frumoase prinţese khmere, într-un decor cu scânteieri de aur şi foşnet de mătase, animat de răsuflări grăbite... Actul sexual nu este niciodată consumat complet, căci soţiile lui Monivong nu sunt atât de pătimaşe încât să încalce o interdicţie care le-ar putea costa onoarea, dacă nu chiar viaţa. în schimb, sunt acceptate jocurile sexuale şi masturbarea. Sar se bucură din plin de această juisare fără oprelişti, care se potriveşte de minune cu

firea lui impasibilă. Fără angajamente, fără afecţiune, fără pasiune. *Perfecţiunea!* îşi sporeşte deci vizitele, până când porţile acestui paradis verde al iubirii „infantile” i se închid pentru totdeauna. în anul în care Angkar („organizaţia revoluţionară” a khmerilor roşii) a ajuns la putere, la ordinele lui Sar, o mare parte din personalul de la curte a fost lichidat - inclusiv graţioasele dansatoare ale Baletului regal care îl mângâiaseră cu atâta pasiune. La bătrâneţe, Pol Pot îşi va rememora acest moment cu o imensă satisfacţie şi fără nicio urmă de compasiune.

Conducătorii khmerilor roşii în pantaloni scurţi

în septembrie 1943, Sar este admis la şcoala gimnazială franceză Preah Sihanuk din Kompong Cham, situată la aproape o sută de kilometri de Phnom Penh. Acest orăşel de pe malul râului Mekong a devenit prosper datorită comerţului cu cauciuc şi cu lemn preţios. Treizeci de ani mai târziu, Pol Pot se va întoarce în Kompong Cham pentru a-şi stabili cartierul general. Aici îşi va urzi politica totalitară alături de acolitul său, „teoreticianul” khmerilor roşii, Khieu Samphan (cu a cărui soră, Ponnary, se va căsători), care îi va fi devotat trup şi suflet.

Sar şi Samphan, atunci în vârstă de 28 şi, respectiv, 13 ani, se întâlnesc în 1944 pe băncile şcolii Sihanuk; tot aici fac cunoştinţă cu Hu Nim, 12 ani, viitor ministru al Informaţiilor şi al Propagandei Angkar... care mai târziu va fi acuzat de opinii divergente, torturat, apoi executat în 1977 la ordinul fostului său prieten, Pol Pot. însă cu treizeci de ani mai devreme, pe când studiază la şcoala din Kompong Cham, cei trei băieţi nu aspiră încă la o carieră politică. Sar se mândreşte să cânte la vioară, instrument pe care nu-l stăpâneşte deloc! Colegii lui îl preferă pe terenul de fotbal, sport pentru care manifestă a oarecare înclinaţie, la fel ca şi pentru baschet. în ciuda talentului său evident de orator şi manipulator, este un actor execrabil în trupa de teatru a elevilor şcolii: sfârşeşte prin a se ocupa de partea logistică şi este însărcinat cu tragerea cortinei. Cât despre studiile sale, acestea continuă să fie extrem de mediocre. Sar devine interesat de poezie, însă pasiunea lui se îndreaptă către istoria contemporană. Mai ales cea care se derulează chiar sub ochii săi: a cunoscut Indochina sub guvernul Vichy, apoi numirea regelui Sihanuk ca succesor al lui Monivong, desemnat de amiralul Jean Decoux în aprilie 1941. în

martie 1945, asistă la prăbuşirea mitului puterii colonizatoare: administraţia colonială franceză este zdrobită de japonezi; ofiţerii francezi sunt prinşi şi decapitaţi cu sabia, civilii europeni şi vietnamezi sunt masacraţi, mii de expatriaţi sunt deportaţi în lagăre sau declaraţi dispăruţi. Sub presiunea Japoniei, regele Sihanuk revendică independenţa Cambodgiei, însă tergiversează, pentru a evita colaborarea cu Japonia, până când Hirohito capitulează, iar conflictul din Asia ia sfârşit.

Aceste evenimente nu rămân fără consecinţe asupra lui Sar şi a prietenilor lui, ca de altfel asupra majorităţii cambodgienilor, a căror atenţie se îndreaptă de acum către lupta deschisă contra colonialismului şi către apărarea graniţelor ţării - reaprinzând astfel ura ancestrală împotriva poporului vietnamez. Două teme care vor constitui soclul ideologic al PCK.

în toamna lui 1947, Sar intră în clasa a IX-a la liceul Sisowath - nu datorită meritelor sale, ci pentru că războiul din Indochina, care avusese loc cu un an înainte, provocase o penurie de elevi. Aici reînnoadă relaţiile cu Lon Non, fratele mai mic al lui Lon Noi, pe care îl cunoştea din gimnaziu. Studiază împreună şi îşi petrec cea mai mare parte a timpului liber în casa unuia sau a celuilalt.

Cei doi tineri, pe vremea aceea foarte apropiaţi, nici nu bănuiesc că evenimentele care vor urma îi vor transforma în duşmani de moarte. Ura lui Pol Pot va fi şi mai feroce atunci când va fi îndreptată împotriva celor care l-au iubit. între 1970 şi 1975, Lon Non va deveni şeful poliţiei cambodgiene a Republicii Khmere. în aprilie 1975, el va încerca în zadar să poarte negocieri cu comandanţii khmerilor roşii, Khieu Samphan şi Pol Pot, hidra nemiloasă cu două capete. Lon Non va fi prima persoană oficială executată de Kampuchia democrată.

Fratele său mai mare, Lon Noi, va fi în anii 1960 liderul dreptei cambodgiene, de mai multe ori ministru al Apărării şi prim-ministru în octombrie 1966. El îl va destitui pe prinţul Sihanuk în martie 1970 şi va conduce Republica Khmeră, apoi va fugi din Phnom Penh, luat cu asalt de khmerii roşii, la 17 aprilie 1975.

în 1947, actorii unei istorii sângeroase intră deja în scenă şi interacţionează fără să-şi imagineze vreun moment că într-o zi vor trebui să se înfrunte.

De la Saloth Sar la Pol Pot

în vara lui 1948, Sar îşi ratează lamentabil examenele şi îi este imposibil să-şi continue studiile la liceu. Frustrarea lui este dublată de o mânie rece, interiorizată, aşa cum îi este obiceiul. Nu a fost niciodată

complexat de statutul său de netrebnic. Ceea ce îl frământă, de fapt, este imposibilitatea de a-şi continua studiile *până la capăt*. Aceasta este, însă, o grijă trecătoare, căci se poate şi mai rău: Şcoala Tehnică din Russey Keo, unul dintre districtele de la marginea oraşului Phnom Penh. Temându-se de un alt eşec - care ar fi de această dată ireparabil, fiindcă l-ar obliga să se întoarcă la orezăria din satul natal -, se înscrie la secţiunea tâmplărie, cunoscută drept specializarea cea mai uşoară din şcoală. Asigurându-se că are note acceptabile cu un minimum de efort, se prezintă din nou la examenul de absolvire a studiilor (nu generale, ci tehnice, de această dată), pe care, în sfârşit, îl trece. Şcoala Tehnică, instituţie cu o reputaţie execrabilă, unde sunt trimişi plozii nătărăi ai familiilor înstărite devine colacul de salvare al lui Sar şi se pregăteşte să joace un rol, pe cât de important, pe atât de neprevăzut, în viitorul Cambodgiei.

Din 1947, cinci elevi primesc o bursă pentru a-şi continua studiile în Franţa, garanţie a unui viitor promiţător la întoarcerea în ţară, oricare ar fi fost tipul de diplomă obţinut. Elevii Şcolii Tehnice sunt, literalmente, la cuţite pentru a face parte dintre fericiţii aleşi. Intrigi, scandaluri, înşelătorii, totul este permis! în taina dormitoarelor austere, şantajul şi violenţa îi

păstrează în luptă doar pe cei mai puternici, pe cei mai vicleni ori pe cei mai bogaţi. Sar nu este unul dintre cei avuţi, dar are relaţii la curtea regală, prin intermediul familiei sale. Nu se ştie nimic despre manevrele şi stratagemele la care recurge pentru a fi ales, dar reuşeşte fără prea mult efort - sigur că este un om excepţional şi că merită în mod firesc toate favorurile. Ştie însă de mult timp cum să-şi ascundă orgoliul: „Nu îmi place să vorbesc despre mine. Sunt, mai degrabă, un om modest”, va afirma în 1997 fostul lider khmer în faţa camerelor jurnaliştilor.

Prin urmare, în iunie 1949, Saloth Sar, afişând un zâmbet nedesluşit, primeşte bursa de studii chiar din mâinile regelui Sihanuk. începând cu luna octombrie, îşi continuă studiile laŞcoala Franceză de Radioelectricitate, în al V-lea arondisment al Parisului, însă, în anul 1953, va fi exmatriculat pentru eşecuri repetate la examene. Cu toate acestea, sejurul său se dovedeşte foarte productiv... în Franţa, îşi desăvârşeşte educaţia politică, mai întâi în cadrul Asociaţiei Studenţilor Khmeri, mişcare de stânga relativ moderată, apoi în sânul Uniunii Studenţilor Khmeri, mai radicală. Dezbaterile politice şi anticolonialiste au loc în Casa Indochina. Saloth Sar îmbrăţişează cauza comunistă alături de viitorii lideri khmeri, printre care fidelul său tovarăş, Kieu Samphan, dar şi Ieng Sary, o mai veche cunoştinţă a sa, cel care a înfiinţat, în 1946, una dintre primele grupări studenţeşti khmere care militau pentru independenţă, „Eliberarea Cambodgiei de sub colonialismul francez". Toţi trei vor crea, în 1951, o asociaţie secretă: Cercul studiilor marxiste. Charismatic şi îndrăzneţ, Saloth Sar preia conducerea. Sub influenţa sa, studenţii khmeri sunt gata să ducă până la extrem credinţa lor revoluţionară. Vor fi puşi la încercare imediat ce se vor întoarce în Cambodgia... Pentru Saloth Sar, vremea inocenţei a trecut. Ascuns în tenebrele unui viitor apropiat, Pol Pot stă la pândă.

IDI AMIN DADA

Districtul Koboko[4], între 1923 şi 1928. Idi Awo-Ongo Angoo este un bebeluş rotofei, pe care Assa Aatte îl aduce pe lume în chinuri, într-o familie cu trei fraţi şi patru surori. Tatăl lui face parte din etnia Kakwa, iar

4 **Regiune din fosta provincie a Nilului occidental. (n.a.)**

tânăra mamă din Lugbara, două comunităţi aflate de o parte şi de alta a frontierei cu Sudanul.

Assa, fiica unui şef de trib din Congo, nu are mai mult de 20 de ani. Această femeie înaltă şi frumoasă, temută şi respectată este tămăduitoarea familiei regale din Buganda, cel mai mare regat tradiţional din Uganda, care a dat numele său întregii ţări. Soţul ei, soldatul Andreas Nyabire, s-a convertit la islam în 1910 şi a luat numele de Idi Amin. Tot aşa îşi va numi şi ultimul nou-născut. Este un om aspru, războinic de profesie, care a luptat mai mulţi ani în Sudan înainte de a deveni, în 1921, mercenar în poliţia ugandeză.

Andreas Nyabire şi Assa Aatte sunt numiţi „nubieni”, adică originari dintr-o regiune situată între Nil şi Marea Roşie. Nubienii au ajuns în Uganda după ce au fost înrolaţi ca mercenari în diversele armate coloniale care şi-au disputat această parte a Africii. Au o reputaţie execrabilă de ucigaşi nemiloşi şi sunt cunoscuţi în toată ţara pentru sadismul lor, pentru priceperea lor în otrăvuri şi pentru refuzul de a se integra în celelalte comunităţi. Idi Amin Dada îşi începe deci viaţa purtând deja povara acestei eredităţi... pe care şi-o va asuma pe deplin odată instalat la putere, favorizându-şi mereu propria comunitate şi folosind în slujba sa grupările nubiene ca spioni în ţările frontaliere, mai ales în Kenia.

Deseori, soldaţii improvizaţi sunt soţi detestabili, iar Andreas Nyabire nu face excepţie de la această regulă. îşi părăseşte soţia şi copiii la puţin timp după naşterea lui Idi, pretextând că bebeluşul nu este al lui, ci al lui Kabaka (rege), Daudi Chwa. Are întrucâtva dreptate. Asemănarea cu monarhul se dovedeşte a fi uluitoare: frunte lată, ochi cu pleoape grele, gură mare, bărbie pătrată. Kabaka este considerat drept incarnarea

terestră a unei zeităţi regale, de care supuşii nu se pot apropia decât în genunchi... şi căreia nicio femeie nu îi poate rezista. Daudi Chwa, ca şi presupusul său fiu, Idi Amin Dada, manifestă o atracţie deosebită pentru uniformă şi are un apetit sexual nemăsurat. în afară de cele şaptesprezece soţii, mame a treizeci şi şase de copii, are numeroase amante. Assa Aatte este, fără îndoială, una dintre cele mai influente, datorită cunoştinţelor ei ezoterice care, în plus, îi permit să-şi păstreze o oarecare independenţă: nici măcar familia regală nu ar risca să supere o vrăjitoare despre care se spune că are puteri extraordinare!

Vrăjitorie şi măcelăriri

în această regiune din nord, mai mult decât în restul ţării, magia a fost dintotdeauna una dintre componentele puterii, în vârful colinelor aride, oamenii ridică tumuluşi, pentru a aduce ploaia. Pentru a-şi înteţi agresivitatea, înainte de luptă, războinicii beau *waragi* (ţuică de banane) şi o infuzie halucinogenă extrasă din floarea *kamiojo* - un suc numit „apă de yakam" sau „apa lui Allah", despre care cred că are puterea de a-i feri de gloanţele inamicilor. Assa Aatte, fiica mistică a Nilului, prepară, în general, droguri pe bază de plante, dar uneori îşi procură ingrediente dintre cele mai terifiante, necesare fabricării poţiunilor care să aducă bogăţia sau invulnerabilitatea celor mai înstăriţi clienţi ai săi: fetuşi sau copii sunt sacrificaţi pentru sângele lor, ca şi pentru anumite părţi ale corpului. Assa face apel la traficanţii specializaţi în acest gen de „marfa" sinistră. înainte chiar de a şti să meargă, bebeluşul Idi asistă la magia diabolică a mamei lui: observă ritualurile sângeroase, aude gemete de agonie neştiind dacă provin de la animale sau de la oameni, îşi vede mama

dezmembrând cadavre cu lovituri de *panga* (cuţit de bucătărie asemănător cu o macetă) şi punând la uscat, sub acoperişul casei, organele genitale ciopârţite. Mai târziu, când va ajunge ofiţer de comando pentru britanici, „specialitatea” lui vor fi interogatoriile în timpul cărora va folosi aceeaşi ustensilă, pentru a tăia penisul prizonierilor săi... Tiranul Amin Dada se va declara musulman, dar adevărata sa religie a celebrat întotdeauna cultul zeilor naturii, aşa cum Assa Aatte i-a transmis prin practicile ei atroce. Nutrind aceste convingeri, el va recurge la magie pentru a-şi impune autoritatea asupra poporului ori pentru a-i prinde pe eventualii conspiratori.

Ajuns preşedinte, îl va avea în anturajul său pe un anumit John Obiri Yeboah, pastor penticostal considerat de către jurnalistul german Eric Wiedemann drept „unul dintre cei mai mari magi ai continentului”, consultat de numeroşi lideri africani, precum Sekou Toure în Guineea şi William Tubman în Liberia. Acest personaj misterios va fi, timp de mai multe luni, eminenţa cenuşie a regimului lui Amin. în vara lui 1974, Amin, mereu în căutare de noi protecţii oculte, va angaja alţi trei „consilieri” - vrăjitori care îl vor preveni asupra riscului de a fi trădat de către cei apropiaţi; tot ei îi vor oferi fâşii de carne smulse de pe propriul abdomen, alături de câteva picături de sânge, la finalul unui ceremonial de exorcizare... pentru care primesc o recompensă substanţială. Această atmosferă de magie neagră şi carnagiu, în care Amin Dada trăieşte de la cea mai fragedă vârstă, l-a transformat treptat din copilul vrăjitoarei într-un dictator psihopat.

Moştenirea sângelui

Henry Kyemba, care a fost funcţionar timp de şapte ani în regimul preşedintelui Amin Dada, ocupând postul de Secretar General al Guvernului, de ministru al Culturii, apoi al Sănătăţii, i-a văzut pe mulţi dintre colegii şi prietenii lui dispărând în închisorile din Kampala şi, mai ales, pe propriul frate. în memoriile sale[5], el crede că „pentru a înţelege regimul de teroare al lui Amin, este necesar să îţi dai seama că acesta nu este un tiran ca oricare altul. Nu se mulţumeşte doar să-i asasineze pe cei pe care îi consideră duşmani [...]. Chiar şi după moartea lor, el îi tratează în mod barbar [...]. Le lipsesc deseori ficatul, nasul, buzele, organele genitale sau ochii. Mercenarii lui Amin urmează instrucţiunile acestuia, iar mutilările sunt efectuate după un procedeu bine stabilit [...]. Rapoartele medicale referitoare la moartea ministrului Muncii, Shabani Nkutu, în ianuarie 1973, şi a ministrului Afacerilor Externe, Ondoga, în martie 1974, au specificat că trupurile au fost deschise, iar organele interne extirpate.” Cu toate acestea, atrictăţile comise de Amin Dada au existat deja, în alte vremuri şi la o scară mai redusă... De fapt, el nu face decât să reproducă ceea ce a învăţat în timpul copilăriei, în Uganda, mutilarea cadavrelor este un act tradiţional executat de războinici pentru a-şi desăvârşi victoria ; astfel, castrarea celor învinşi figurează în povestirile despre războaiele dintre regatele Africii Occidentale din secolele al XlV-lea şi al XV-lea. Acestei dimensiuni ritualice i se adaugă, evident, intenţia de a distruge până şi amintirea rivalilor, prin ciopârţirea trupurilor lor. Iar „mesajul” transmis restului populaţiei lasă să se

5 ***State of blood,*** **Ace Books, 1977. (*n.a.*)**

înţeleagă că moartea nu este cel mai rău lucru care li se poate întâmpla... Antropofagia ritualică este folosită pentru a-şi însuşi forţa celuilalt[6] şi pentru a inspira duşmanilor[7] groază, un obicei de la care copilul devenit dictator nu se va abate, mai ales fiindcă va păstra mereu, de rezervă, în congelatoare, capetele unor presupuşi contestatori... în lagărele de detenţie, pe care le va institui începând din 1971, gardienii îi vor înfometa pe prizonieri, apoi îi vor constrânge să se ucidă între ei, înainte de a pregăti şi mânca rămăşiţele victimelor. Amin Dada va pune, astfel, în aplicare, în modul său pervers, învăţătura primită de la mamă. Cu un an mai devreme, în 1970, Assa Aatte îl părăsise, pentru a se alătura creatorului ei: Adroa, zeul comunităţii Lugbara, care încarnează, în acelaşi timp, Binele şi Răul. Amin a ascultat adesea de la mama lui legenda zeilor Adroanzi, copiii lui Adroa, divinităţi ale râurilor şi copacilor. Se credea că aceştia îi însoţesc pe drumeţi în timpul nopţii, pentru a-i proteja de animale şi de tâlhari, însă cel care se întorcea pentru a încerca să-i vadă era pierdut! Zeii Androanzi îi omorau pe loc, apoi îi devorau hohotind de râs.

Preşedintele Amin Dada, supranumit „căpcăunul din Kampala”, nu va proceda altfel cu propriul popor.

Regele junglei

Aceste poveşti despre divinităţi ambivalenţe şi ucigaşe s-au întipărit în mintea copilului, sfârşind prin a se statornici în realitatea şi în viaţa sa cotidiană. Atunci

6 **Martin Monestier, *Cannibales. Histoire et bizarreries de l'anthropophagie. Hier et aujourd'hui*, Paris, Le Cherche Midi, 2000. (*n.a.*)**

7 **Hervé Savon, *Du cannibalisme au génocide,* Paris, Hachette, 1972. *(n.a.)***

când mama lui este ocupată cu prepararea licorilor şi a poţiunilor, lăsându-l singur, micuţul Idi descoperă legea junglei. Este un excelent înotător, adoră să vâneze şi, mai ales, să pescuiască, iar când priveşte undele calme ale râului şi animalele venite să se adape, sufletul lui cunoaşte, în sfârşit, o clipă de linişte. Manifestă o admiraţie nemărginită faţă de elefanţi. în documentarul *Generalul Idi Amin Dada, autoportret*, realizat în anul 1974 de Barbet Schroeder, el va declara că aceste animale reprezintă „un simbol al libertăţii, giganţi care se îndreaptă încotro vor, fără să fie tulburaţi, sunt cei mai puternici”. Devenit generalul Amin cu statură de uriaş, el se identifică cu aceste pahiderme şi afirmă că se poate înţelege cu crocodilii... De altfel, se autointitulează, în mod foarte serios, „stăpân al tuturor animalelor de pe pământ şi al peştilor din mare”. Fantasmele puterii care i-au însoţit copilăria nu l-au părăsit niciodată! Generalul Amin Dada va inspira adesea această impresie de infantilitate celor care nu îl cunosc şi care nu observă imediat, sub caricatură, profilul unui monstru.

La vârsta de 10 ani, Idi Amin păzeşte caprele. Corpul său pare prea mare pentru vârsta lui. Cei din anturajul său îl bruftuluiesc şi îl batjocoresc; femeile îl privesc cu uimire. Ceilalţi copii fug de el ca de ciumă şi îi recunosc adevărata fire: Idi este un viclean care îşi ascunde cruzimea sub o înfăţişare binevoitoare. Nu ratează nicodată ocazia de a se răzbuna pentru cele mai mici neplăceri. De când i-a plecat tatăl, s-a obişnuit să-i vadă pe amanţii mamei, care se perindă în braţele ei, în promiscuitatea maladivă generată de condiţiile lor de viaţă. Neavând un domiciliu stabil, mama şi fiul ei

locuiesc la diverşi membri ai familiei. Se instalează mai întâi în apropiere de Semuto, la cincizeci şi cinci de kilometri de Kampala; în împrejurimile oraşului Lugazi, nubienii lucrează pe câmpurile de trestie de zahăr care aparţin uneia dintre cele două familii indiene cele mai bogate din ţară, Mehta. Munca este grea şi precară, iar Idi o percepe ca pe o servitute insuportabilă: patruzeci de ani mai târziu, la 4 august 1972, preşedintele Amin va declara un „război economic” şi va ordona expulzarea în termen de trei luni şi confiscarea bunurilor a optzeci de mii de asiatici care trăiau în Uganda, dintre care o mare parte erau indieni sau pakistanezi, ale căror activităţi asigurau economia naţională. Plecarea lor precipitată va duce la ruinarea ţării - contestată categoric de Amin Dada. Pretinde că la originea acestei decizii a fost un vis. Şi dacă a visat, atunci este adevărat! De când avea zece ani, fiul vrăjitoarei nubiene este convins că a moştenit presupusul ei dar al prezicerii. O putere care ţine de exorcism şi, totodată, de profeţie: datorită superstiţiei, băiatul preia controlul asupra existenţei sale violente şi haotice, însă aceasta nu va mai avea nicio conotaţie simbolică atunci când Amin îşi va instaura dictatura. în martie 1973, el va declara pentru *Los Angeles Times*: „Visez doar atunci când este necesar.” Prima sa necesitate constă în a se convinge că este o fiinţă excepţională, binecuvântată de zei: „Am visat că urma să fiu numit comandant-şef. Şi visul s-a împlinit! Apoi, am visat că urma să devin preşedinte, unul foarte popular. Şi aceasta s-a împlinit!” Apoi, simte nevoia să-şi domine moartea: „Mi-am visat moartea. Ştiu când, unde şi cum va avea loc. Dar acesta este un secret! Şi

de atunci, mai ştiu că toate tentativele de a fi asasinat sunt zadarnice!” Şi chiar aşa vor fi - mai puţin datorită protecţiei divine şi mai mult celei militare...

în aşteptarea acestei invincibilităţi, visurile adolescentului Amin îi oferă viziunea unui viitor glorios, care îl ajută să-şi reinventeze o existenţă ai cărei cei dintâi ani ţin mai degrabă de coşmar.

în 1941, Assa şi Amin se instalează la un unchi matern, la Bombo, mai aproape de capitală, un oraş militarizat de coloniştii britanici, înainte de a se adăposti în cartierele generale ale Ministerului Apărării din Uganda. Idi, victima unei discriminări etnice, potrivnice nubienilor, nu va merge la şcoală decât câteva luni. Are între 13 şi 16 ani, trupul robust şi mâinile ca nişte lopeţi. împreună cu alţi tineri consideraţi drept indezirabili, merge uneori până la Kampala pentru a se încăiera cu studenţii, plin de ură împotriva acestor privilegiaţi care, cu siguranţă, îşi imaginează că îi sunt superiori. îi aşteaptă la ieşirea de la Makerere, o şcoală tehnică ce va deveni în 1963 o şcoală generală, apoi, în 1970, universitatea independentă din
Uganda. Pentru adolescentul arţăgos, această instituţie este un teritoriu insuportabil, căci îi este interzis, ea reprezintă simbolul nedreptăţii care îl loveşte şi al frustrărilor care îl macină. Trecerea timpului nu va estompa amintirea acestei excluderi. Generalul Amin nu va înceta niciodată să-i dispreţuiască şi să-i hărţuiască pe intelectualii din ţara sa. Va ordona să fie sfârtecaţi şi aruncaţi „prietenilor” lui, crocodilii, un număr mare de profesori şi de absolvenţi ai Universităţii Makerere, pe care a detestat-o atât de mult. Aceşti bieţi oameni vor fi

legaţi şi uneori aruncaţi de vii în Nil, aproape de cascada Karuma, nu departe de parcul naţional Kabalega. Masacrul va lua o asemenea amploare încât pescarii de pe lacul Victoria vor reclama otrăvirea peştilor din cauza apelor pline de cadavre aflate în descompunere. în octombrie 1972, Amin Dada îl va asasina pe Franz Kalimuzo, vice-cancelarul universităţii. Trei ani mai târziu, împodobit cu toga şi colanul de cancelar, el se va proclama *doctor honoris causa* al Departamentului de Ştiinţe Politice şi va înmâna el însuşi diplomele studenţilor, pe cât de consternaţi, pe atât de înfricoşaţi... Dar la momentul acela, nimeni nu îndrăznea să-i râdă în nas cumplitului general Amin, care abia dacă ştia să descifreze literele şi îşi dicta toate ordinele.

Masacre şi poveşti

Către sfârşitul adolescenţei, Amin pleacă să se stabilească, împreună cu mama sa, la Buikwe, la nord de Lacul Victoria. Assa Aatte, în plus faţă de talentele ei ezoterice, le face farmece soldaţilor. Este una dintre acele femei care se deplasează odată cu schimbarea taberei militare şi îi ajută pe soldaţi să-şi cheltuiască solda cu folos, nădăjduind că într-o zi va pune mâna pe vreun ofiţer binevoitor. Dar, în preajma vârstei de patruzeci de ani, jocul seducţiei devine mai anevoios şi mai puţin eficace. Negăsind de exploatat decât plevuşcă, ea hotărăşte să pornească din nou la drum, pentru a ajunge la Jinja, oraşul-garnizoană al celui de-al 4-lea regiment britanic al „Kings African Rifles”. După câteva săptămâni, reuşeşte să se instaleze în baracamentul unui oarecare caporal, Yafesi Yasin, cu puţin mai în vârstă decât Idi Amin. Ciudatul trio este

ţinta ironiilor celorlalţi soldaţi, care o consideră pe Assa Aatte drept o bătrână libidinoasă şi nebună, iar pe fiul ei - un nătâng pervers. După câteva luni, caporalului i se face lehamite şi îi dă afară pe amândoi, ordonându-le să nu se mai apropie niciodată de garnizoană. Idi şi Assa sunt nevoiţi să se întoarcă la Buikwe, nu fără ca vrăjitoarea să fi proferat blesteme grele împotriva fostului amant... După două zile, acesta este victima unei dureri misterioase şi fulgerătoare: sergentul nici nu mai are timp să cheme doctorul, că deja caporalul cade lat! Din acest moment, nimeni nu-şi mai bate joc nici de Assa Aatte, nici de Idi Amin. Puterile vrăjitoarei sunt acum confirmate, indiferent că este vorba despre magie sau, mai probabil, despre otrăvire.

Idi şi mama lui nu se vor mai întoarce la locul crimei decât patru sau cinci ani mai târziu. După ce ocupă diverse posturi mărunte - va fi, printre altele, portar şi vânzător ambulant de fursecuri -, Idi se alătură, în 1946, batalionului „Kings African Rifles” ca ajutor de bucătar, înainte de a participa ca recrut la actele de violenţă din Kenya. îşi va descoperi vocaţia masacrând cu un entuziasm neînfrânat pastori Mau-Mau, refractari la autoritatea colonizatorilor. Ofiţerii englezi sunt foarte mulţumiţi de el, şi îl privesc chiar cu admiraţie: „Era un tip formidabil, de 1,90 m şi 120 kg, puternic ca un taur!”, îşi va aminti unul dintre superiorii săi, maiorul Iain Grahame. Colonialismul îl va încuraja pe Amin să dea frâu liber, fără nicio oprelişte, celor mai hidoase instincte care zac în el încă din copilărie.

De asemenea, protectorii săi britanici sprijină venirea lui la putere în timpul loviturii de stat din 25 ianuarie 1971. Atunci începe regimul smintit al lui Idi

Amin Dada, a cărui îngrozitoare parodie de copilărie iese la iveală în rarele lui clipe de răgaz: atunci când nu este ocupat să-şi martirizeze poporul, îşi proiectează pe un ecran mare desenele animate ale lui Walt Disney, de care este pasionat: *Pinocchio, Peter Pan, Frumoasa din pădurea adormită, Cartea Junglei...* în ajunul morţii lui, la 16 august 2003, tiranul aflat în exil va afirma că nu simte „niciun fel de remuşcare, ci nostalgie.” Nostalgie faţă de ce? Mai bine ne abţinem să ne imaginăm.

Cel care se autoproclamase, printre alte titluri fanteziste, rege al Scoţiei şi cuceritor al imperiului britanic, a provocat, conform Amnesty International, aproape trei sute de mii de victime în opt ani de teroare.STALIN

în satul Gori din Georgia, toată lumea îl cunoaşte pe Visarion Djugaşvili, zis „Beso”, un ţăran devenit cizmar. Acest georgian, cu înfăţişare impunătoare, înalt, cu mustaţă întunecată şi privire arzătoare, bine făcut şi mândru, pare o partidă bună pentru fetele din împrejurimi. înveşmântat într-un palton lung, tradiţional, şi pantaloni bufanţi vârâţi în cizmele bine lustruite, bărbatul inspiră încredere şi emană virilitate... Acest fiu de iobag eliberat în 1861 munceşte la un cizmar ajuns furnizorul armatei ruse, care şi-a stabilit garnizoana în acea regiune. Beso trudeşte din greu, dar munca nu i-a plăcut niciodată; nu a avut de ales şi a trecut de la ucenic la maistru, fiindcă aşa a hotărât tatăl său şi pentru că el trebuia să-l asculte. La 22 de ani, acest destin căruia era nevoit să i se supună îl transformă într-un tânăr posac, uneori coleric, cufundat în gânduri şi nimic nu pare a-l mai putea schimba. Cu toate acestea, când o întâlneşte pe Ekaterina Geladze, căreia toţi îi spun „Keke”, iese imediat din monotonia traiului zilnic: 17 ani, scundă şi durdulie, cu părul lung şi roşcat,

încadrând o faţă fină ca de porţelan. Beso are şi alte cuceriri la activ, dar Keke se dovedeşte mai bună decât celelalte: de altfel, mai mulţi pretendenţi îşi aşteaptă deja rândul. Keke este calmă, dar hotărâtă, foarte matură pentru vârsta ei şi foarte râvnită... Ţinând seama de implacabila lege a cererii şi a ofertei, este sigur că nu va rămâne nemăritată pentru mult timp! Beso trimite deci degrabă la ea o peţitoare, pentru a-i transmite propunerea lui.

La 17 mai 1872, căsătoria lor este celebrată cu fastul unei ceremonii tradiţionale: invitaţii au îmbrăcat cele mai frumoase veşminte şi însoţesc, cu tot alaiul, caleaşca nupţială care străbate tot satul, răsunând din toţi clopoţeii. în biserica luminată de candelabre, Beso şi Keke îşi jură dragoste şi fidelitate. Un adevărat basm după moda caucaziană... Sătenii cântă în cinstea acestei frumoase perechi şi petrec până în zori, lăsându-se în voia muzicii, a dansurilor înfocate şi a istorisirilor deocheate spuse de povestitori.

Curând, realitatea copleşeşte fantasmagoria nupţială. Chiar dacă Beso şi Keke nu sunt chiar cei mai săraci, condiţiile lor de trai nu sunt dintre cele mai confortabile. Au un acoperiş, dar casa lor din pământ bătătorit nu adăposteşte decât strictul necesar: o masă şi nişte scaune, un pat, un samovar, câteva vase de gătit şi o lampă cu gaz. Cuibuşorul lor de dragoste, oricât de simplu ar fi, naşte totuşi gelozii. Oamenii bârfesc, se emit îndoieli despre fidelitatea reciprocă a celor doi porumbei prea frumoşi... însă mai mult soarta decât gura satului va distruge această fericire nou născută. După mai puţin de trei luni de la căsătorie,

Keke naşte un băieţel numit Mihail, care, abia botezat, se stinge din motive necunoscute. în 1877, un al doilea copil decedează, bolnav de rujeolă. în timp ce Keke, sfâşiată de dureri fizice şi sufleteşti, consultă vraci şi preoţi pentru a înlătura ceea ce ea consideră un blestem al căsătoriei lor, Beso îşi îneacă amarul în băutură. Firea lui bănuitoare se manifestă din ce în ce mai des, devine ursuz, agresiv şi posac. Keke îi iartă prima palmă, dar cutia Pandorei deja se deschisese: de atunci, bătăile se vor înteţi fără încetare. Prin acest tratament, soţul îşi răzbună viaţa ratată, iar soţia găseşte în el o uşurare a sentimentului de vinovăţie pe care îl resimte o mamă îndoliată.

în acest climat de violenţă şi de dezamăgire, se naşte Iosif Visarionovici Djugaşvili, la 18 decembrie 1878 (sau, după calendarul iulian al Bisericii Ortodoxe Ruse, încă în vigoare în acea epocă, la 6 decembrie 1878). Nimeni nu îi dă nicio şansă de supravieţuire: este atât de plăpând încât i se spune Soso („cel firav”) şi are o anomalie la piciorul stâng, o parte dintre degete fiind palmate. Este ca o pasăre ciudată... mereu bolnav, tuşeşte, face febră. Keke imploră din nou cerul, rugându-se să nu moară, popii îşi înteţesc rugile, plimbându-şi mâinile încărcate de inele deasupra corpului slăbit, îl stropesc cu agheasmă, mormăie rugăciuni în fumul de tămâie, îl ţin cu picioarele deasupra sfintei cristelniţe, amestecând ritualuri păgâne cu liturghia bizantină.

Fiul lui Beso Nebunul?

Lunile trec şi, în mod neaşteptat, băiatul se luptă să trăiască. După un an, merge, apoi începe să vorbească, gângurind vesel imediat ce aude o bucată muzicală.

Vioiciunea îi permite să se ascundă de îndată ce desluşeşte paşii împleticiţi ai tatălui său şi învaţă foarte repede să recunoască atunci când acesta este în- tr-o stare de beţie mai mult sau mai puţin avansată. Cizmarul a avut o scurtă perioadă de prosperitate; şi-a construit propria afacere şi a angajat mai mulţi ucenici. Ei sunt cei care se ocupă de atelier atunci când alcoolismul îl împiedică să-şi asume responsabilităţile profesionale. Bineînţeles, această rânduială nu ţine mult, mai ales că Beso este deseori plătit în natură - aşa cum era atunci obiceiul printre negustori -, îndeosebi cu butoaie de vin... Curând, chipeşul cizmar devine doar o umbră, cu trăsăturile înăsprite de beţia permanentă, cu hainele ponosite şi neîngrijite. Gânduri nebuneşti îi năpădesc sufletul prăpădit, sporite de zvonurile care circulă prin cârciumile din Gori. Unul dintre acestea îi aţâţă gelozia bolnăvicioasă şi sentimentul de neputinţă: Soso nu ar fi al lui! Nu se şuşoteşte că Keke şi-ar fi neglijat soţul cel jalnic, pentru a putea, în sfârşit, să aibă un copil sănătos? în privinţa tatălui biologic, circulă mai multe ipoteze, dar numele a trei bărbaţi din anturajul apropiat al lui Keke sunt menţionate fără încetare: Iacob Egnaşvili, cel mai bun prieten al lui Beso la momentul căsătoriei lui, cavalerul său de onoare şi „cel mai bun prieten al familiei”, în opinia lui Keke; Damian Davrişevi, şeful poliţiei, la care munceşte uneori Keke; Cearkviani, un preot care se va apropia de cuplu până când va deveni omniprezent şi îl va însoţi deseori pe Beso în nopţile lui de beţie...

Atunci când nu doarme prin vreun grajd, beţivanul îşi varsă furia nebună asupra soţiei şi a copilului. în cocioaba lor insalubră, devenită acum o ruină, îşi bate

măr singurul fiu. Ca şi cum aceasta nu era destul, în 1884, sărmanul Soso aproape că moare din cauza unei epidemii de variolă, în urma căreia va rămâne cu cicatrici pe faţă şi pe mâini - la sfârşitul adolescenţei, tovarăşii săi politici îl vor porecli Ciopura, „ciupitul de vărsat”. Totuşi, violenţa tatălui este cea care îl marchează cel mai mult. De mai multe ori, băiatul scapă la limită: într-o zi, Beso îl trânteşte la pământ şi îl loveşte cu picioarele atât de tare, încât copilul face pipi cu sânge timp de mai multe zile... Mama nu îi este de prea mare ajutor, iar aceasta va confirma, în memoriile sale, că şi ea îl bătea destul de des. Atitudinea ei pare totuşi justificată: spre deosebire de Beso, pentru Keke bătaia ţine de educaţie. Trebuie să-l înveţe pe fiul ei ce înseamnă respectul! La bătrâneţe, îi va răspunde lui Stalin, care îi reproşează că l-a bătut atât de mult în copilărie: „Aş! Nu ţi-am făcut niciun rău!” Micuţul Soso nu are noroc: tatăl îl bate pentru că îl urăşte; mama îl bate pentru că îl iubeşte!

Atunci când nu se încaieră, Keke şi Beso îşi văd fiecare de treaba lui, separaţi în mod definitiv. Cizmarul scăpătat munceşte din nou pe la alţii pentru a-şi plăti băutura; femeia lucrează ca servitoare pentru a suplini lipsa cronică de bani; face puţină croitorie, este spălătoreasă, dar uneori oferă şi unele servicii mai puţin onorabile: „Când eram tânără, faceam curăţenie la alţii şi dacă întâlneam un bărbat frumos, nu ratam ocazia.” Are astfel oportunitatea de a-şi rotunji veniturile precare făcând acte de binefacere. Keke nu a fost niciodată o persoană puritană, deşi se arată pioasă; se roagă la Dumnezeu cu ardoare şi asistă zilnic la slujba religioasă. Este o femeie instruită şi inteligentă, care ştie să se

descurce în viaţă, salvând aparenţele. Sunt puse pe seama ei diverse legături cu notabilităţi ale satului, şi chiar cu aristocraţii din regiune: profită de ocazii atunci când poate. Cu toate acestea, nu neglijează ceea ce a dobândit până acum. Astfel, femeia menţine relaţii excelente cu cei trei „potenţiali taţi” ai lui Soso, care se poartă cu mama şi copilul ca nişte protectori, atunci când capul familiei, poreclit acum „Beso Nebunul”, nu este prin preajmă. îi primesc la ei acasă cu multă căldură pe Keke şi pe fiul ei, copiii lor se joacă împreună.

în ciuda absenţelor şi temperamentului violent al lui Beso, Soso nu îşi detestă tatăl. Băiatul exagerează frumuseţea momentelor bune şi încearcă să uite de clipele urâte: iluzia aceasta nu va dura, dar îi va permite să-şi formeze câteva amintiri mai puţin neplăcute decât altele. Ajuns la maturitate, lui Soso, devenit Stalin, îi va plăcea, de exemplu, să-şi aducă aminte că tatăl lui îi spunea poveşti despre eroi care fură de la bogaţi pentru a le da celor săraci; în mai multe rânduri, îl va lăuda cât de bun cizmar era... Slabă consolare! Când tatăl său cherchelit se întoarce acasă şi urlă chiar înainte de a trece pragul, când îşi caută „bastardul nenorocit” cu cureaua în mână, copilul terorizat se aruncă plângând în braţele mamei şi o roagă să-l ascundă. Acest joc pervers sfârşeşte, în mod inevitabil, prin găsirea copilului, preludiu la bătaia conjugală. Soso este martor la încăierările îngrozitoare dintre părinţi, pe care, naiv, încearcă să le oprească; prins între cei doi, încasează lovituri atroce. într-o seară, ia un cuţit de pe masă şi îl azvârle în capul tatălui, cu un gest pe cât de derizoriu, pe atât de disperat.

Vagabond şi supradotat

La 6 ani, Soso şi-a pierdut inocenţa şi mult din aparenta sa fragilitate. Lumea coruptă şi haotică a adulţilor l-a copleşit. Caracterul său s-a înăsprit şi nu mai are nicio aşteptare de la părinţi. Nu mai are nici măcar un domiciliu stabil. Până la sfârşitul adolescenţei, Keke şi fiul ei îşi vor schimba adresa cel puţin o dată pe an, cărându-şi mobila prin poduri sărăcăcioase, în funcţie de veniturile mamei. Când banii lipsesc mai mult decât de obicei, merg să locuiască la familia mamei. O dată sau de două ori, Beso îi ia acasă, dar infernul este şi mai greu de suportat, cu toate certurile şi scandalurile beţivului. Disperată, Keke renunţă la puţinul de demnitate care i-a mai rămas şi acceptă să locuiască pentru câteva luni la popa Cearkviani, el însuşi căsătorit şi tată de familie... Tot aşa, devine servitoare la Egnatşvili, naşul fiului ei: soţia acestuia le tolerează prezenţa, manifestând o anumită tandreţe pentru Soso şi acceptă, aparent fără nicio dificultate, intimitatea relaţiilor dintre soţul său şi Keke... *Idem* la Davrişevi... în acest timp, mama viitorului Stalin îi trimite soţului ei o parte din banii proveniţi din această prostituţie deghizată. în ciuda traiului mizerabil, micuţul Soso este înconjurat de mama sa cu o dragoste sufocantă, copilul fiind singurul punct de sprijin al lui Keke, ultima ei consolare şi, totodată, ţinta tuturor speranţelor ei.

Această grijă excesivă se dovedeşte totuşi benefică dintr-un punct de vedere: are ambiţia de a-i oferi fiului ei o educaţie. Pe bună dreptate, căci Soso pare un copil precoce; învaţă foarte uşor şi repede să scrie şi să citească în limba rusă, ajutat de fiii mai mari ai lui

Cearkviani. Trebuie însă să înveţe pe ascuns, căci Beso este obsedat de ideea ca fiul lui să nu fie mai instruit decât el, favoare pe care refuză categoric să i-o facă fiului! După părerea lui, un copil trebuie să răscumpere suferinţele părinţilor şi să îndure tot atâtea; de aceea, Beso vrea să facă din el un cizmar: „Eu am îndurat lipsuri şi suferinţe toată viaţa, la fel va fi şi pentru tine!” îl duce cu forţa în atelierul său, care duhneşte a piele tăbăcită, şi îl obligă să-şi facă ucenicia stând lângă el, cârpindu-i palme şi lovindu-l de fiecare dată când pare că nu este atent.

Dar, în 1888, Keke reuşeşte să-şi convingă prietenul, pe popa Cearkviani, să-l înscrie pe Soso la şcoala parohială, rezervată copiilor de preoţi. Afacerea se încheie cu multă discreţie şi în mare secret, căci toată lumea din sat ştie că Beso, tatăl legitim, este străin de orice îndatorire religioasă! Totuşi, argumentele lui Cearkviani - rămase până astăzi necunoscute - se dovedesc a avea efectul scontat: Soso este admis în anul al doilea, după ce a luat cu uşurinţă examenul de admitere.

Aflând această veste, Beso Nebunul explodează de furie! Cei „trei taţi” potenţiali ai lui Soso încearcă să-l calmeze, dar, în urma certurilor violente, Beso se duce drept la primarul satului, care îl obligă să părăsească definitiv Gori... De acum încolo, Soso va putea trăi mai liniştit. Exceptând momentele în care părinţii lui vor încerca de mai multe ori să se împace, fără nicio şansă de reuşită. Aceste încercări nereuşite de reconciliere trezesc în sufletul copilului de 10 ani o neîncredere din ce în ce mai mare faţă de adulţi, dar îi inspiră şi o doză

mare de dispreţ faţă de slăbiciunea mamei - care, la vârsta adultă, se va transforma în misoginism. Stalin nu-şi va exprima consideraţia decât faţă de muncitoarele care trudesc din greu şi de militantele mai devotate cauzei Partidului decât bărbaţilor lor... Soso nu mai vede cu ochi buni diversele relaţii ale lui Keke. Imaginea maternă este ştirbită pentru totdeauna. Se simte cu atât mai mâhnit şi mai vinovat cu cât aventurile mamei contribuie la întreţinerea lui.

La şcoală, băiatul se face imediat remarcat. îmbrăcat ca un prinţ, prin grija mamei, manifestă acum un temperament intrigant, charismatic şi... înfricoşător. Soso nu este un molâu! Aprig la mânie, extrem de exuberant în momentele de bucurie, firea lui reuneşte trăsături contrarii cu o suprinzătoare uşurinţă: elevul supradotat, pe care profesorii îl laudă, bagă spaima în colegii lui. învăţând din experienţa lui familială, nu se teme de bătăi şi profită de acest avantaj pentru a se impune în faţa celorlalţi, la nevoie chiar şi prin forţa pumnului.

Soso îşi petrece cea mai mare parte a timpului liber pe străzile din Gori. Mama lui, din ce în ce mai ocupată cu croitoria, crede că fiul ei este destul de mare şi de puternic pentru a se descurca singur. îi oferă două motive de mândrie care îi bucură sufletul: studios şi avid de lectură, Soso devine şi şef de bandă... încăierările sunt o adevărată tradiţie în Gori: lupta de stradă naşte bărbaţi adevăraţi, georgieni aprigi şi viguroşi! Istoricul Simon Montefiore evocă mai multe sărbători anuale în timpul cărora „membrii de sex masculin ai fiecărei familii, încă din copilărie", beau şi cântă până la căderea serii. în acest moment începe

„lupta de box liber - sau *krivi* - [...], un duel în masă, desfăşurat după anumite reguli: prichindeii de 3 ani luptă cu egalii lor, apoi copiii mai mari, adolescenţii şi, la sfârşit, bărbaţii[1]”. Se fac pariuri, iar banii trec din mână în mână pe fondul zgomotos al strigătelor de exaltare, de lovituri de pumni şi de oase rupte... Acest sport sălbatic de tip „ultimate fighting” *avant la lettre*, în care toate loviturile sunt permise, ţine loc de ritual iniţiatic şi face diferenţa dintre curajoşi şi laşi. Uimindu-şi încă o dată apropiaţii, Soso nu rămâne mai prejos. Constituţia lui fragilă este compensată de o înverşunare fără margini. După ce mai creşte, corpul lui rămâne slab, dar la fel de musculos ca al unei feline. Se dovedeşte a fi independent şi imprevizibil şi îi place să hoinărească pe câmpurile din jur cu praştia în buzunar. îşi încearcă puterile de mic şef, comiţând diverse nelegiuiri considerate de către cei din banda lui drept adevărate isprăvi: furturi, acte de vandalism, sfidări şi scandaluri cu alţi puşti.

în această perioadă, este lovit de o trăsură, de care încercase să se agaţe; nu a reuşit, iar roata din spate a trăsurii i-a schilodit pentru totdeauna un braţ: acest beteşug îl va împiedica mai târziu să fie trimis pe front în timpul războiului, unde ar fi riscat să moară în floarea vârstei, înainte de a-şi duce la bun sfârşit ambiţiile politice; în acest caz, Stalin nu ar fi ajuns

[1] Cf. Simon S. Montefiore, *Tânărul Stalin*, Londra, Weinfield & Nicholson, 2007. (:*n.a.*) niciodată la putere... Un simplu accident de trăsură a fost suficient pentru a schimba cursul Istoriei.

Vocea lui Dumnezeu, frumuseţea diavolului

Soso preferă stilul dur, singurul pe care îl cunoaşte: cu prietenii, el este, în egală măsură, autoritar şi

protector, cu condiţia ca aceştia să i se supună. Tânărul şef poate distruge azi ceea ce a adorat ieri, fără ezitare, fără regret. Simţul acut al dreptăţii îmbracă la el o nuanţă extrem de personală; Soso îi apără numai pe cei care îi sunt loiali. Fire neîndurătoare, percepe orice slăbiciune fizică sau morală ca pe un defect de neiertat - din moment ce el însuşi şi-a depăşit cu mult curaj propriul handicap. Ceilalţi elevi îl admiră, iar profesorii, chiar şi cei mai severi, sunt cuceriţi de charisma lui. Frumos, inteligent, cinic, tenace şi extrem de sigur pe el, viitorul Stalin ştie să-şi arate farmecul şi datorită vocii sale de înger! Micul corist este elevul preferat al profesorului de canto. La liturghie, mulţimea cade în extaz în faţa vocii sale cu timbru grav şi a privirii lui inspirate, aproape iluminate. Se crede că tânărul Soso a fost atins de harul divin. Keke însăşi crede cu tărie că, odată ajuns preot, fiul său va avea un destin strălucitor. Aura lui mistică însufleţeşte mulţimea! Soso este invitat la toate ceremoniile importante din regiune: oamenii vor să-l audă cântând, să-i farmece pe deplin. Aici este destinul lui, în această beţie populară... şi în talentul său înnăscut de a se face adulat.

Soso are mai multe daruri, manifestând predilecţie pentru arte. Este un bun actor, ştiind să-şi transfigureze înfăţişarea şi să se folosească din plin de mimică pentru a exprima batjocura sau disperarea. Ştie să deseneze; după ce va fi intrat în politică, în timpul şedinţelor prea lungi, va continua să schiţeze pe un petic de hârtie animalele lui preferate, lupii. Scrie mult, scrisori către prieteni sau poezii, inspirându-se din natură ori din lumea animalelor sălbatice. Pasionat de lectură, merge singur în pădurile dimprejur pentru a citi în linişte. Un

adevărat lux... Seninătatea fiecărei clipe este, însă, prea scurtă...

în 1890, Soso primeşte o nouă lovitură a sorţii. Este pentru a doua oară lovit de o trăsură, de data aceasta din cauza birjarului beat criţă. Este grav rănit la ambele picioare şi abia scapă cu viaţă, dar va şchiopăta până la sfârşitul zilelor sale. Acest nou beteşug nu este totuşi cel mai rău lucru care i se putea întâmpla. Pentru a primi îngrijirile necesare, este trimis la spitalul din capitala georgiană, Tiflis (astăzi, Tbilisi). Or, chiar aici locuieşte acum tatăl său: Beso Nebunul îl vizitează şi, imediat ce copilul poate din nou să meargă, i-l smulge cu forţa lui Keke! Băiatul este închis într-o cizmărie întunecoasă, lipsită de aer, împreună cu alţi muncitori, este din nou lovit şi insultat de Beso care speră să-l păstreze în grija lui şi să-l pună la muncă în locul său: „Acum nu o să-mi mai scapi, nenorocitule! O să te porţi ca un fiu ascultător şi o să îmi faci toate treburile!” Dar Keke, disperată pentru copilul ei, cere din nou ajutorul prietenilor şi protectorilor săi, ca de obicei. Cei trei bărbaţi merg la Tiflis, însoţiţi de mai mulţi profesori ai şcolii parohiale, pentru a-l smulge pe Soso din ghearele tatălui său. Beţivului i se face frică şi renunţă la autoritatea paternă. Misiune îndeplinită! Băiatul se întoarce cu salvatorii săi în Gori şi-şi reia studiile; având în vedere meritele sale şi rezultatele excelente, şcoala salută întoarcerea sa prin acordarea unei burse.

Eros şi Thanatos

Doi ani se scurg fără alte incidente. Soso devine din ce în ce mai cultivat, mai instruit şi critic... cu toţi cei din jurul lui. Această perioadă atinge un punct culminant în anul în care împlineşte 14 ani, etapă

importantă care marchează intrarea sa în adolescenţă, plasată sub o dublă influenţă: rebeliune şi testosteron! Soso se îndrăgosteşte pentru prima dată, de fiica lui Cearkviani - care ar putea fi sora lui vitregă. Poate că Soso este prea tânăr şi prea timid, poate că instinctul îl împiedică să cedeze acestei atracţii cvasiincestuoase? Cert este că primul fior de iubire al viitorului Stalin rămâne platonic. El glumeşte cu fata şi petrece ore în şir discutând cu ea, dar nu îşi concretizează dorinţa. Cu toate acestea, libidoul său în continuă creştere va fi exercitat fără complexe asupra flirturilor ulterioare, având ca rezultat o mulţime de copii naturali - ca el? - de care nu va avea niciodată grijă.

Pentru moment, această primă pasiune neîmplinită se reportează asupra problemei politice ridicate de cei doi fii de preoţi, Lado şi Vano Keţkoveli - tineri revoluţionari cu care Stalin va rămâne prieten. Ei sunt responsabili pentru educaţia lui ideologică, împrumutându-i cărţi şi oferindu-i exemplul lor de activism: Lado, cel mai mare, a participat la mai multe manifestaţii împotriva asupritorului ţarist, apoi la o grevă, înainte de a fi retrimis la seminarul din Tiflis, unde era elev. Soso este cu atât mai sensibil la angajamentul lor cu cât credinţa lui, la început foarte intensă, începe să şovăie. Contrariat în special de situaţia dificilă a celor săraci şi de nedreptatea socială, băiatul dorea până atunci să devină preot, pentru a-i consola pe cei nenorociţi. Cum clerul se bucura de o mare putere, Soso spera să poată schimba societatea din interior... Un proiect care, de altfel, împlinea aşteptările mamei sale, atât de dornică să aibă un fiu preot...

Dar, la 13 februarie 1892 are loc un eveniment care îi tulbură universul. întreaga populaţie din Gori este invitată să asiste la o spânzurătoare, la ţară, în afara oraşului. Ruşii au pregătit această execuţie, ca exemplu şi ca dovadă a autorităţii lor - care începuse să fie contestată vehement în tot imperiul. Condamnaţii sunt doi ţărani rebeli, vinovaţi de mai multe furturi de vite, a căror ultimă ispravă a luat o întorsătură gravă: un poliţist a fost ucis pe când încerca să-i oprească. Populaţia este de partea lor, considerându-i drept victime ale regimului. De altfel, mulţimea îi salută, încearcă să-i încurajeze, iar cei mai indignaţi îl înjură pe călău. Acesta din urmă, probabil nervos în faţa unui public ostil, execută sarcina cu o cumplită stângăcie: trebuie să încerce de două ori înainte de a-l executa pe primul condamnat; cel de-al doilea se zbate câteva minute bune înainte de a muri. Din vârful copacului unde s-a căţărat pentru a vedea mai bine, Soso este puternic marcat de această oribilă scenă. Niciodată nu mai văzuse pe cineva murind. Printr-o ciudată coincidenţă, la numai câţiva metri se află jurnalistul Maxim Gorki, venit să relateze evenimentul - şi care va deveni, la începutul anilor 1930, pana propagandei staliniste. Spiritul lui Stalin va fi izbucnit în acest moment de revoltă absolută?... Reflecţia politică se întrepătrunde atunci cu incertitudinile religioase. La scurt timp după această spânzurare, îşi uimeşte tovarăşii apropiaţi mărturisindu-le: „Nedreptatea este un flagel. Dar este inutil să încercăm să înţelegem de ce Dumnezeu permite aceste nedreptăţi. Nu trebuie să ne pierdem în raţionamente! Este foarte simplu: Dumnezeu nu există. Am fost minţiţi. Doar oamenii sunt

responsabili pentru faptele lor.” Dar adolescentul revoltat este prea inteligent pentru a-şi declara în public noile convingeri. Nu a sosit încă momentul potrivit. Conştiinţa sa politică, din ce în ce mai puternică, necesită mai multă pregătire. Datorită excepţionalei sale maturităţi, Soso ştie că trebuie să-şi continue studiile pentru a deveni un actor principal în jocul social.

La sfârşitul anului 1893, el reuşeşte să intre, în urma unui examen, la una dintre cele mai bune instituţii de învăţământ din Caucaz: seminarul din Tiflis. Keke, în culmea fericirii, este şi mai convinsă că fiului său i-a fost scris să îmbrace haina de preot. Soso nu o dezamăgeşte, dornic să înveţe şi să scape de trista perspectivă de a deveni cizmar, aşa cum voia tatăl său. Cum taxele de şcolarizare sunt prea mari pentru ca mama lui să le poată achita singură, cei „trei taţi” ai lui Soso participă şi ei; la rândul său, tânărul Soso obţine o bursă, dar şi o contribuţie din partea unei aristocrate, impresionată de povestea şi de determinarea lui: prinţesa Baratov este de acord să-şi dea obolul pentru această nobilă cauză... Astfel, educaţia viitorului Vojd („ghid”, în limba rusă) autoproclamat va fi finanţată de un „duşman al poporului”.

Rime însângerate

La 1 septembrie 1894, Soso intră la seminar. Şase sute de elevi urmează aceeaşi rutină: trezirea la ora 7, culcarea la orele 22, o zi lungă, punctată de slujbe religioase, rugăciuni şi cursuri, cu o oră liberă la mijlocul după-amiezii. Rectorul seminarului este un călugăr rus, Ermoghen, iar supraveghetorul general - un călugăr georgian, Abashidze, temut şi detestat de elevi.

Departe de satul lui natal, adolescentul de şaisprezece ani descoperă o viaţă austeră, ritmată de rugăciuni, pedepse corporale, studiu şi carceră. Această ultimă tortură este uneori preferabilă agresiunii şi sodomiei, la care elevii mari îi supun, în dormitoare, pe cei mai mici, dintre care face parte şi el. Devenit adult şi tiran, Stalin nu va avea decât 1,60 metri şi va încerca să-şi ascundă acest defect, care i-a adus atât de multă suferinţă, purtând talonetă la încălţăminte şi vorbind de la tribună. Leon Troţki, biograf lipsit de complezenţă al lui Stalin, descrie o imagine sumbră a acestei instituţii: „Pietatea era însoţită, ca întotdeauna, de un spirit poliţienesc. Inspectorul Abashidze cerceta cu o privire ostilă şi suspicioasă ocupaţiile elevilor. Aceştia observau de multe ori, atunci când se întorceau în cămin, că cineva cotrobăise prin camera lor, în timp ce ei erau la masă. De altfel, chiar şi călugării scotoceau frecvent printre lucrurile elevilor. Pedepsele constau în mustrări aspre, carceră, care rareori rămânea neocupată, note la purtare care distrugeau orice speranţă şi, în final, exmatricularea. Cei mai slabi treceau de la seminar la cimitir. Calea mântuirii este anevoioasă!”[8] Un spirit poliţienesc şi un sistem coercitiv bine uns care îl vor inspira pe Stalin...

înainte însă de a ajunge la aceasta, Soso cel chibzuit reuşeşte să se integreze în acest seminar atât de auster, cu obiceiuri brutale, purtându-se cu modestie şi discreţie: micul şef de bandă devine un pustnic studios, foarte rezervat şi atent. Datorită străduinţei lui, este considerat de profesori drept un elev model. Cu toate acestea, nu ezită să se cufunde, pe ascuns, în lectura

8 ***Staline*, Paris, Grasset, 1948. (*n.a.*)**

cărţilor interzise, mai ales a operelor lui Tolstoi, Dostoievski, Hugo, Zola şi Platon. îşi reia cursurile de canto şi cântă ca tenor, devenind unul dintre cei mai apreciaţi membri ai corului seminariştilor şi evoluând chiar pe scena operei din oraş. De asemenea, se refugiază cât mai des posibil în biblioteca seminarului, din ce în ce mai nesăţios. Literatura îi oferă o alinare temporară a necazurilor pe care i le provoacă părinţii. Pentru a fi mai aproape de el, Keke a reuşit să se angajeze ca servitoare... în şcoala lui! Prezenţa ei este cu atât mai supărătoare cu cât el trăieşte deja umilinţa de a fi sărac, în această instituţie frecventată, în cea mai mare parte, de odraslele răsfăţate ale micii nobilimi şi ale clerului. Este acum „fiul slujnicei”... Din fericire, această situaţie durează doar câteva luni, după care Keke se întoarce în Gori. Cât despre tatăl său, beţivul vine în mod regulat să bată la poarta seminarului şi cere să-şi recapete fiul... şi mai ales să smulgă de la el câteva ruble. Pentru a-şi alina viaţa otrăvită de părinţi, Soso se refugiază în poezie. Mare admirator al lui Shakespeare şi Goethe, este uimit de culegerea *Leaves of Grass* a poetului American Walt Whitman; învaţă pe dinafară strofele preferate - care îi trădează ardoarea revoluţionară:

Courage yet! my brother or my sister!

Keep on! Liberty is to be subservd, whatever occurs;

That is nothing, that is quelVd by one or two failures, or any number of failures.

Or by the indifference or ingratitude of the people, or by any unfaithfulness,

Or the show of the tushes of power, soldiers, cannon, penal statutes.

Revolt! and still revolt! Revolt![9]

Devenit unul dintre tiranii pe care autorii săi preferaţi îi denunţau cu atâta lirism în operele lor, Stalin va manifesta totuşi indulgenţă faţă de poeţii ale căror texte i-au mângâiat tinereţea. El foloseşte cenzura şi nu va ezita să-i persecute pe scriitori, dar pe unii dintre aceştia îi va scuti de măsuri extreme: Pasternak şi Bulgakov vor scăpa astfel de gulag. în ciuda despotismului său, Stalin apreciază tagma literară din care ar fi putut face parte... într-adevăr, cariera sa de scriitor a început destul de bine. La sfârşitul primului său an la seminar, Soso îşi face curaj şi bate la uşa ziarului *Iveria*, specializat în artă şi cultură. Fondatorul acestuia şi redactor-şef este Ilia Ceavceavadze, autor prolific, foarte renumit, şi lider al mişcării naţionale de eliberare a Georgiei. Omul este curios, deschis şi îi trezeşte, pe bună dreptate, admiraţia lui Soso: Ilia Ceavceavadze va fi canonizat de Biserica Ortodoxă în 1987, sub numele de sfânt Ilia cel Drept. Ilia Ceavceavadze îl primeşte pe viitorul Stalin cu multă bunăvoinţă. Plăcut surprins de calitatea textelor adolescentului, el alege să publice cinci dintre acestea: „Băiatul meu, poezia ta este foarte promiţătoare! Dar nu văd nicio semnătură... Sub ce nume îl vom face cunoscut pe acest tânăr scriitor?” Năucit de acest succes imediat, Soso nu se gândise la un nume! Mentorul său, văzându-i privirea arzătoare, mândră şi hotărâtă, îi găseşte un pseudonim - primul dintre multe altele, care vor fi mult mai puţin romantice: „Ştiu! Vei fi Soselo, băiatul cu privire de foc!” Ceea ce s-a şi întâmplat. Cele cinci poezii publicate vor rămâne în mai multe antologii de poezie georgiană.

9 **Fragment din „To a Foil'd European Revolutionäre”, *(n.a.)***

Totuşi, această primă încercare oarecum reuşită va rămâne neluată în seamă. Soso va trece de la romantism la realismul socialist, de la cântecul de privighetoare la zorii însângeraţi. El se identifică din ce în ce mai mult cu Koba („ursul”), un personaj imaginar georgian, supranumit astfel datorită forţei... şi corpolenţei sale. Koba, eroul scriitorului georgian Kazbek, este şeful unei bande de munteni revoltaţi împotriva autorităţilor ţariste, care îşi va sacrifica în această luptă viaţa şi soţia. Acest „super-erou” creat din plămada ţărănească îşi exaltă valorile patriotice. Aşa se va numi Soso de acum înainte, pasionat de noile concepte care încep să se răspândească în toată ţara şi care îl vor înlătura pe Nicolae al II-lea: socialism, marxism, revoluţie. „Koba”, seminaristul, abandonează poezia în favoarea diatribei politice şi mâzgăleşte caiete întregi pe care le răspândeşte pentru a-şi strânge discipoli. Unul dintre preoţii însărcinaţi cu supravegherea, poreclit de Soso „Pată neagră”, nu are linişte până când nu îl prinde difuzând cărţile interzise şi punând la cale revolta printre seminarişti. Tânărul Soso se împrieteneşte cu alţi studenţi la fel de subversivi ca el. O apucă pe un drum pe care mulţi alţii s-au avântat, aşa cum o va confirma Troţki: „...vedeai seminarişti [...] renunţând la sutană înainte chiar de a o fi îmbrăcat, învăţând să dispreţuiască scolastica teologică, citind romane cu teză, opere progresiste, cărţi de popularizare a teoriilor lui Darwin şi Marx. La seminarul din Tiflis, frământările revoluţionare, hrănite de mediul exterior naţional şi social, aveau deja o oarecare tradiţie. Ele se manifestaseră în trecut prin conflicte dure cu profesorii, prin revolte făţişe şi chiar prin asasinarea unui rector”, ucis cu o lovitură de cuţit

în grumaz... în acest context, „plăpândul” devenit „băiatul cu privire de foc” şi, în final, „Koba cel puternic” se simte atras de o nemărginită sete de putere şi de o ambiţie fără margini. îi adună astfel în jurul lui pe toţi cei care îi dau ascultare. De altfel - încă de pe acum - cine nu este cu el, este împotriva lui: „Oricine îşi permitea să-i dea o replică sau încerca să-i explice ceva îşi atrăgea asupra sa, în mod negreşit, o ostilitate nemiloasă. Iosif ştia să persecute şi să se răzbune[10]„.De acum înainte, singurul zeu la care se închină poate fi văzut în reflecţia pe care i-o oferă, în fiecare dimineaţă, oglinda.

în 1956, în discursul său la cel de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică, Nikita Hruşciov va folosi pentru prima dată expresia care defineşte adularea stârnită de „Vojd”: *Kym>m nuHnocmu*, care înseamnă „cultul persoanei (lui Stalin)”; aceste cuvinte vor trece apoi în limbajul curent şi vor descrie şi alţi tirani. Fostul seminarist narcisist va da astfel la schimb fervoarea religioasă contra radicalismului politic şi va inaugura, în propriul beneficiu, cultul personalităţii.

La 20 de ani, se angajează total în revoluţia care era pe cale să înceapă. în 1899, părăseşte seminarul pentru a redeveni şef de bandă, precum copilul de altădată. Dar, de această dată, nu se mai joacă! Personalitatea lui fanatică şi deziluzionată s-a dezvoltat sub impulsul ego-ului său rănit de timpuriu, care i-a format o mentalitate de ucigaş. Nimic nu îl poate clinti: nici jafurile care umplu vistieria Partidului Social-Democrat la care a aderat, în facţiunea bolşevică, nici extorcările, crimele, răpirile... „Koba” se travesteşte uneori în

10 **Troţki, *Stalin. (n.a.)***

femeie pentru a scăpa de poliţie - o amintire a sutanei preoţeşti? - şi îşi schimbă numele în Stalin, „omul de oţel”! în 1905, în Finlanda, îl va întâlni şi urma pe Lenin în ascensiunea lui politică, înainte de a prelua puterea la moartea acestuia din urmă, în 1924. Sub încă un alt pseudonim, Stalin îşi va instala dictatura timp de douăzeci şi nouă de ani: „Tătucul poporului” va provoca milioane de morţi.

GADDAFI

Tânărul Gaddafi, „din tribul Gaddafa” (aproximativ 125 000 de membri stabiliţi în centrul ţării) şi din clanul arabo-berber Ghous, se naşte la 7 iunie 1942[11] într-un cort beduin aşezat în deşertul care înconjoară satul Qasr Abu Hadi din districtul Sirt. Este cel mai mic copil şi singurul fiu al Aishei şi al lui Mohammed Abdel Salam ben Hamed, păstori de capre şi de cămile. Cu toate acestea, un zvon persistent - şi o asemănare fizică izbitoare - spune că băiatul ar fi copilul nelegitim al unui anumit Albert Preziosi, aviator din satul Vezzani, din Corsica Superioară.

Acest pilot a trecut prin regiune în 1941, în coloana Leclerc. Aparatul său de zbor a fost dat dispărut în timpul unei misiuni la Tobruk. Pilotul rănit ar fi fost găsit, îngrijit şi ascuns de membrii tribului Gaddafa ca să nu fie găsit de germani, aşa cum va depune mărturie unul dintre foştii săi camarazi: „A trăit cu ei timp de cel puţin trei săptămâni. Aşa se face că unii au început să vorbească despre o legătură cu o libiană.”[12] Complet restabilit, el se va întoarce la bază, apoi, în mai multe rânduri, le va povesti fraţilor de arme despre iubita sa

11 **Alexandre Najjar, *Anatomie dun tyran*, Arles, Actes Sud, 2011. (*n.a.*)**

12 ***Ibid. (n.a.)***

nomadă. Se spune chiar că ar fi rămas suficient de mult timp alături de ea ca să afle că era însărcinată cu el! Nu va mai avea însă niciodată ocazia să se întoarcă în deşertul Sirt. Câteva săptămâni mai târziu, Albert Preziosi este împuşcat pe frontul rusesc, luând cu el în mormânt adevărul despre dragostea lui printre beduini, lângă afectuoasa Aisha...

Simplă convergenţă de interese sau fraternizare datorată unui secret de familie? în anii 1970, colonelul Gaddafi îi va invita pe naţionaliştii corsicani să se pregătească în taberele sale de antrenament, realimentând astfel speculaţiile legate de originile sale franceze... Cu toate acestea, nimic nu va permite vreodată dezminţirea sau susţinerea acestei ipoteze a unei filiaţii adultere.

Se poate remarca, totuşi, că la sfârşitul anului 1941, cuplul Gaddafi are deja trei fiice, dar, de câţiva ani, nu mai este capabil să procreeze, aflându-se în situaţia disperată de a nu da naştere unui moştenitor. La aproape 60 de ani, Mohammed continuă să facă toate eforturile pentru a avea acest fiu atât de dorit; el afirmă că se roagă neîncetat la un om sfânt, venerat în întreaga regiune din Tarhuna. Şi, în sfârşit, minunea se produce! Soţia lui însărcinată pentru a patra şi ultima oară, dă naştere unui băiat. Văzându-şi dorinţa îndeplinită, Mohammed decide să-i dea copilului numele celui pe care îl consideră binefăcătorul său spiritual: se va numi deci Muammar, care înseamnă „Făuritorul”. Acest prenume are rezonanţa unei dorinţe absurde în acel moment în care focul războiului sfârâie fără oprire.

Copilul minune

Muammar vine pe lume în bubuiturile bombardamentelor. Părinţii lui, sfâşiaţi între bucurie şi groază, mulţumesc cerului, în timp ce privesc cum zările se aprind, pregătiţi să-şi strângă cortul şi să fugă din nou, dacă situaţia o impune. Cinci luni mai devreme, generalul britanic Auchinleck a respins trupele lui Rommel, dar acesta din urmă se întoarce şi îi împinge pe aliaţi până la coasta nordică a Libiei, asediind oraşul Gazala, situat la şaizeci de kilometri de Tobruk; la 21 iunie 1942, nemţii ocupă localitatea. în luna iulie, Rommel încearcă în zadar să străpungă liniile britanice. Contraatacurile se succed, de o parte şi de cealaltă, toată vara, apoi britanicii îşi redobândesc avantajul... Panzere[13], lansatoare de flăcări, focuri de tun şi de mitralieră devastează împrejurimile. Nomazii îşi mută tabăra în funcţie de mişcările strategice, nereuşind să evite de fiecare dată tirurile celor două armate.

De îndată ce poate să meargă şi să ţină în mână un băţ, Muammar păzeşte turma de capre şi de cămile a părinţilor săi, seamănă şi cultivă pământul - puţin orz şi grâu - în mijlocul haosului generat de al Doilea Război Mondial. Adulţii din jurul lui se dovedesc incapabili să-i alunge frica: „Naţiunile se luptau pe pământul nostru. Nu ştiam de ce. Avioane survolau deasupra ţării noastre. Se aruncau bombe; minele explodau peste tot. Nu cunoşteam motivele. Acestea sunt primele amintiri pe care le-am păstrat din copilăria mea.”[14] Beduinii nu ştiu ce îi determină pe beligeranţii străini să se înfrunte

13 **Tanc german folosit în al Doilea Război Mondial. (*n.red.)***

14 **Edmond Jouve, *Dans le concert des nations*, Paris, HArchipel, 2004. (*n.a.*)**

pe teritoriul lor şi să-i oblige să trăiască un asemenea dezastru, însă precedentele sunt nenumărate. Invaziile s-au succedat începând din Antichitate: egiptenii, grecii, fenicienii, romanii, bizantinii, arabii, normanzii, spaniolii, turcii, italienii, englezii şi, în final, germanii s-au perindat, rând pe rând. De-a lungul timpului, o vie dorinţă de independenţă şi de revoltă a influenţat cultura nomazilor. Dar sistemul tribal, prin specificul său, presupune înfruntări puternice pentru teritoriu, care generează conflicte. între povara Istoriei şi violenţa din viaţa de zi cu zi, beduinii s-au obişnuit cu un trai dur şi precar. Dumnezeu şi deşertul sunt singurele constante pe care trebuie să le iubească şi de care trebuie să se teamă - refugiu şi ameninţare, în acelaşi timp.

Tânărul Muammar este foarte pios, şi nimic nu îi place mai mult decât deşertul. Nu uită niciodată să se roage cu patimă pentru ca Atotputernicul să-i ofere un destin măreţ, chiar şi atunci când merge pe dunele de nisip alb, pentru a-şi duce turma să pască printre vegetaţia uscată şi pământul roşu şi ocru, unde cresc măslini şi palmieri. Atunci când începe să bată*g/n- bli,* un vânt cald şi uscat, el îşi acoperă gura şi capul, grăbin- du-se să-şi adune animalele în apropierea taberei şi merge să se adăpostească, împreună cu restul clanului. Corturile din piele de capră, foarte joase, nu oferă decât un minimum de adăpost în timpul intemperiilor şi sunt aproape invizibile pe terenul stâncos, presărat cu arbuşti spinoşi. Aşteptând ca furtuna să treacă, familia se adună în jurul unui jăratic, pe care Aisha pune apă la fiert într-un ceainic de fier emailat. Khadija, fiica cea mare, macină orzul între

două pietre plate pentru a pregăti *bazin*, un aluat servit în formă de semilună, cu carne sau legume. Boabele prăjite sunt, de asemenea, folosite pentru a pregăti *zumita*, înmuiată într-o supă sau într-un sos cu ulei şi servită la micul dejun. Din grâu se face *keskesu* (cuşcuş) berber, de care copilul pofticios nu se satură niciodată! în timp ce afară urlă vântul, Muammar, înfăşurat confortabil într-o pătură mare de lână împodobită, se uită la toate aceste mâncăruri cu o privire lacomă. Femeile din familie îi păstrează cea mai bună parte, după cea a tatălui. Aisha şi cele trei fiice ale ei sunt pe deplin devotate bărbaţilor lor şi îl copleşesc cu atenţii pe Muammar, fiul pe care toţi îl văd drept un conducător al tradiţiei lor. El are întotdeauna dreptate, este cel mai frumos, cel mai deştept, cel mai drăguţ! Orice ar face, nu greşeşte niciodată. Muammar primeşte aceste atenţii pline de căldură cu detaşarea unui puşti blazat, prea răsfăţat. Plictiseala lui prevesteşte ceea ce este mai rău: dictatorul libian, care se va numi „Ghidul" şi care va face o lege din cel mai mic capriciu al său, se va înconjura nu numai de o gardă personală fastuoasă, compusă exclusiv din amantele sale, mereu gata să-i facă pe plac, ci şi de un harem de fete tinere, închise şi răpite la ordinele lui, pentru a-i servi drept sclave sexuale[15]. Imaginea teribilă pervertită de o armată de „mame protectoare", pe de o parte, şi de un harem de „surori supuse", pe de cealaltă parte, nu este departe... Cu treizeci de ani mai devreme, copilul Muammar se mulţumeşte să se lase adorat de mama şi de surorile sale. Dacă nu există suficientă carne pentru toţi, bucăţile sunt împărţite între

15 **Cf. Annick Cojean, *Les Proies*, Paris, Grasset, 2012. *(n.a.)***

Mohammed şi Muammar. El este micul lor prinţ adorat, masculul atotputernic, prin care familia îşi va asigura descendenţa. Aisha nu pridideşte să-şi laude odrasla, atribuindu-i cu obstinaţie toate calităţile şi toate virtuţile, mai ales - şi ţine mult la aceasta - aceea a unui viitor lider. „Vei fi cel mai puternic, fiul meu, vei fi cel mai bun şi cel mai curajos!”, îi murmură ea în fiecare seară, înainte ca el să adoarmă liniştit pe rogojina întinsă pe nisipul roşu al cortului. El închide ochii şi lumea dispare din jurul lui. îi redeschide, şi lumea reapare. După cum îi este voia. Copilul minune născut atunci când nimeni nu îl mai aştepta, fiul deşertului, răsfăţat de toţi, se visează un lider atotputernic, venerat de poporul său la fel de mult ca şi de mama lui: necondiţionat şi absolut.

Piratul deşertului

Această admiraţie nemăsurată a mamei se justifică prin- tr-o istorie a familiei plină de aventuri şi glorificată după bunul plac. Stând lângă foc, tatăl îi povesteşte necontenit cum a murit bunicul său războindu-se cu invadatorii italieni, în timp ce el însuşi a fost rănit la umărul stâng în lupta împotriva aceloraşi colonizatori după Primul Război Mondial... Detaliile sângeroase abundă, realitatea este înflorită, căpătând, de-a lungul anilor, o nuanţă dramatică din ce în ce mai impresio-nantă. Copilul nu discerne în această ascendenţă războinică decât curajul şi aventurile, ajungând să considere masacrele şi scenele de bătălie drept elemente normale ale unei vieţi onorabile. O existenţă asemenea celei care îl aşteaptă! Megalomania lui Gaddafi mocneşte şi aşteaptă să se aprindă odată cu beţia puterii... Mohammed îşi întinde mâinile spre foc,

iar tânărul Muammar, cu capul pe genunchii tatălui, adoarme urzind vise de răzbunare şi de măreţie. în ochii alor săi, el reprezintă generaţia revanşei, cel prin care viitorul naţiunii lor se va exprima cu autoritate şi cu sânge... Clanul său visează să uite ultimele secole în care a fost supus diferitelor puteri coloniale şi interferenţelor străine, pentru a-i face în sfârşit pe beduini să se bucure de pământul lor. Are doar 6 ani şi trebuie să-şi asume deja această povară, această responsabilitate, precoce şi impusă, de şef de război. Ca o evadare, copilul se delectează cu poveşti despre piraţii care au invadat coasta libiană, începând cu secolul al XV-lea, pentru a obliga la răscumpărare şi a ucide. Piraţii turco-libieni au fost, de altfel, aliaţi ai Franţei lui Francisc I şi au jefuit Corsica aflată sub stăpânire genoveză, înainte de a fi ei înşişi învinşi de amiralii lui Ludovic al XI V-lea. Prin urmare, tâlharii mărilor au influenţat puternic peisajul politic şi şi-au pus amprenta criminală asupra istoriei ţării. Muammar este fascinat de nesupunerea lor sălbatică; piraţii libieni au fost o provocare pentru marile puteri, continuând fără ruşine, timp de secole, să le jefuiască teritoriul maritim: „Au luat ce au vrut, când şi cum le-a plăcut!” Nomadul deşertului îi admiră fără rezerve pe nomazii mărilor. Pentru a fi ca ei şi a se identifica cu cel mai înverşunat dintre ei, Muammar se înveşmântează în pânză multicoloră şi se înfăşoară în turbane şterpelite de la mama şi de la surorile lui. Agită un *janbiya* ascuţit, un pumnal cu lama scurtă şi curbată, pe care îl strecoară la centură pentru a imita un abordaj[16]. După mai mulţi ani, jocul se va transforma într-un ritual crud: tiranul

16 **Atac al unei nave de către o altă navă. (***n.red.)*

Gaddafi se va împopoţona cu aceleaşi veşminte pentru a viola deopotrivă fete şi băieţi - sau pentru a-şi fermeca auditoriul politic, după cum îi va fi voia. El îşi va păstra pentru totdeauna gustul pentru ţinutele excentrice din folclorul pirateresc... Cu toate acestea, fiului deşertului şi tribului său nu le place marea, un element a cărui stranietate îi sperie. Marea Mediterană se află la numai douăzeci de kilometri de tabăra lor; dar traiul mai aproape de apă, asemenea oamenilor din oraş, ar fi însemnat supunere în faţa autorităţii şi limitarea libertăţii lor.

Orizontul nomazilor se întinde, cât vezi cu ochii, printre dune şi stepe. Dar Mohammed presimte că acesta este mult prea limitat pentru fiul său! Aisha, în entuziasmul ei de mamă desăvârşită, pare să-i dea dreptate. El nutreşte, de asemenea, mari ambiţii pentru fiul său, pe care l-a aşteptat atât de mult: cerul nu l-ar fi putut trimite pentru a se mulţumi cu o existenţă banală. „Este atât de diferit de ceilalţi!" îşi spune tatăl. Temperamentul grav şi taciturn al fiului său îl impresionează, la fel ca şi dispreţul acestuia pentru jocurile pe care ceilalţi copii de 8 ani le preferă. Băiatul dispreţuieşte inocenţa şi puerilitatea celor de vârsta lui; se ţine deoparte, chiar şi de verii săi: înţelegând, din instinct, acest cusur al personalităţii sale, ceilalţi copii nici nu îi caută compania... Păstrează distanţa, fascinaţi totuşi, căci carisma lui Muammar este evidentă. Pare întotdeauna foarte sigur pe el şi afişează un zâmbet încrezător în orice împrejurare, ca şi cum ar şti lucruri pe care ceilalţi le ignoră. Această unicitate, subliniată cu mândrie de Mohammed, va provoca entuziasmul mulţimilor care îl vor urma pe „Ghidul Revoluţiei" la începuturile sale şi va contribui la instalarea autorităţii acestui personaj grotesc, a cărui sete de putere va creşte continuu timp de patruzeci de ani... în tribul copilăriei sale, răceala emoţională a fiului lui Mohammed şi al Aishei trece drept curaj. Atunci când câinele său preferat moare, el nici nu se clinteşte. Tatăl său vede în aceasta o maturitate remarcabilă, un semn de bărbăţie precoce. El crede că Dumnezeu are planuri mari pentru progenitura sa şi că are nevoie de ajutor pentru a le aduce la îndeplinire! Când fiul lui va deveni colonelul Gaddafi, el îşi va aminti despre decizia sa cu

mândrie: „Nu am vrut să aibă aceeaşi soartă ca noi. Am fost şase, şi toţi analfabeţi. El, unicul meu fiu, trebuia să studieze. Era atât de nerăbdător, încât eram sigur că va deveni cineva.Aşa că, în timpul uneia dintre călătoriile mele la Fezzan, unde mergeam deseori să vând sau să cumpăr vite, am adus cu mine un dascăl care să-l înveţe Coranul... Câţi ani avea atunci? Şap- te-opt ani. Şi ce repede învăţa! Nu se dezlipea de învăţătorul lui. Verii lui asistau şi ei la lecţii, la umbra cortului, dar cum aveau ocazia, cum o luau la fugă!”[17]

Micul păstor din Sirt se avântă cu zel în descifrarea Sfintelor Scripturi. El învaţă repede să citească şi să scrie, dar după doi ani, are nevoie de profesori adevăraţi pentru a face progrese. Deşi săraci, părinţii sunt gata să facă orice sacrificiu pentru a-l trimite să-şi continue studiile. înainte de a împlini 10 ani, intră la şcoala primară din Sirt. Mohammed şi Aisha nu au cu ce să-i plătească chiria unei camere. De aceea, Muammar doarme la moschee. în fiecare joi seara, după cursuri şi în vacanţă, îşi ia traista în spinare şi se întoarce la părinţi. Treizeci de kilometri de mers pe jos prin deşert! în mod cert, băiatul nu duce lipsă de determinare. Şi iată că îşi fixează deja un scop: în această şcoală cam rudimentară, puţini elevi sunt fii de nomazi (fetele nu pot nici măcar visa să aibă parte de studii). Micul Gaddafi este încântat şi stimulat de faptul că el reprezintă o excepţie. Entuziasmul său este contagios. La începutul anilor 1970, locotenentul Muftah Aii, un prieten din copilărie al „Colonelului”, îşi aminteşte de întâlnirea lor: „L-am cunoscut pe Gaddafi prin 1955,

17 **Mirella Bianco, *Kadhafi, messager du désert*, Paris, Stock, 1974. (*n.a.*)**

când frecventam amândoi şcoala primară din Sirt. Gaddafi era în clasa a cincea, iar eu într-a doua. Eram trei sau patru beduini la şcoală, consideraţi nişte amărâţi”[18]. Gaddafi este mândru de originile sale şi transformă dificultatea în provocare: „Suntem egali cu oricine altcineva, spunea el, putem să învăţăm la fel de bine ca oricine altcineva!” Muftah Aii îşi aduce aminte, de asemenea, că Muammar i-a inspirat un sentiment ambiguu, din care transpare viitoarea tiranie: „încă de când era copil avea în el ceva ciudat, un fel de autoritate înnăscută, care făcea din el, în mod natural, un lider.” Această „latură obscură” a personalităţii tânărului Gaddafi îşi află explicaţia în ideologia pe cale de a se înfiripa: „Iar diferenţa dintre orăşenii din Sirt şi noi, nedreptatea care apasă asupra noastră, a beduinilor, la şcoala din Sirt a resimţit-o din plin, pentru întâia oară”, confirmă fostul său coleg. încăierări, insulte, este uşor de imaginat că micii nomazi au făcut apel la toate mijloacele pentru a se impune şi a câştiga respectul colegilor lor. „Nedreptatea” despre care vorbea Aii îl impulsionează pe viitorul lider: Gaddafi a descoperit o cauză de apărat - şi pretextul viitoarei sale dictaturi! Fiara a găsit în final un os de ros, căruia nu îi va mai da drumul...

Muammar se adaptează fără dificultate la noua sa viaţă, şi mai nomadă decât de obicei. Când găseşte un suflet bun care se îndreaptă spre aceeaşi direcţie, profită de o bucată de drum străbătută călare pe un catâr sau pe o cămilă, pentru a se întoarce acasă. Tatăl lui nu mai are nicio îndoială în privinţa viitorului său, căci notele fiului sunt foarte bune. Aşa că le spune

18 ***Ibid. (n.a.)***

mereu celorlalţi membri ai clanului: „El singur îşi va găsi calea cea mai bună...” Colegii îl consideră tăcut şi intrigant; dar se face apreciat atunci când oferă, de bunăvoie, ajutor celorlalţi. Reuşeşte astfel să-şi formeze un grup de fideli devotaţi, dintre care unii - precum Muftah Aii - îl vor urma în ascensiunea sa politică. La fel se va întâmpla şi la şcoala pregătitoare din Sebha (Sud-vestul Libiei), la care s-a înscris la vârsta de 15 ani. Trebuie întotdeauna să-i ceri ceva - şi să te plasezi astfel pe poziţia incomodă a celui care îi rămâne dator - pentru a obţine o favoare... sau chiar un cuvânt de la el. Tatăl său remarcă acelaşi lucru: „Trebuia să-i pun întrebări directe ca să-l fac să vorbească.”

Adolescentul se îndrăgosteşte definitiv de politică. Citeşte tot ce găseşte despre generalul de Gaulle, Tito şi Mao. Nasser este idolul lui. Se vede deja colonel - titlu imaginar, înainte de a se autoproclama astfel, pe care şi-l va revendica până la moarte. în anul al doilea de şcoală, el pregăteşte revoluţia, conducător charismatic şi încrezător... în 1961, când Siria decide să rupă tratatul de unificare cu Egiptul, el organizează o demonstraţie de sprijin pentru Nasser: douăzeci dintre colegii săi sunt arestaţi, iar el este exmatriculat. Se mută într-o altă şcoală, în apropiere de Tripoli, şi constituie celule clandestine printre elevi. în 1963, vechile sale fantezii piratereşti devin mai concrete; îi mărturiseşte prietenului său, Muftah Aii, pe când se aflau la Homs, lângă mare: „Această mare era odinioară arabă; vei vedea că, într-o zi, ea va redeveni arabă.” Admis la Academia Militară la vârsta de 19 ani, apoi trimis în Marea Britanie în 1965, pentru a efectua un stagiu de pregătire militară de patru săptămâni la Royal

School of Signals, el va crea ulterior „mişcarea ofiţerilor unionişti liberi”, care va da lovitura de stat de la 31 august 1969, pe care Gaddafi o justifică astfel: „Pe teritoriul Libiei erau cinci baze militare americane şi tot atâtea britanice [...] [precum şi] prezenţa permanentă a armatei italiene de colonizare. Era de datoria noastră să ne eliberăm ţara de sub această ocupaţie”[19].„Ghidul Revoluţiei”, apărut din deşert şi din război, va avea propriul popor şi lumea întreagă la cheremul lui... timp de patruzeci şi doi de ani! Poporul libian este acum în mâinile clanului său, care controlează alte zece triburi. încă din noiembrie 1974, fostul copil al deşertului declară: „Moartea este pedeapsa pentru oricine va forma un partid politic.” Au urmat mii de spânzurări şi de mutilări ale adversarilor, reali sau presupuşi, difuzate la televiziune. Gaddafi îşi împlineşte visul din copilărie, pe cât de megaloman, pe atât de sângeros... Nimic nu îl împiedică să se declare „rege al regilor din Africa” şi să se travestească, aşa cum făcea în tinereţe, pentru a face paradă în faţa unei comunităţi internaţionale pe care resursele de petrol ale Libiei o fac dezgustător de complezentă.

Muammar urmează destinul atât de aşteptat de mama lui, Aisha... în anii 1980, Amnesty International va raporta „arestări în masă, dispariţii şi torturi sistematice”. Războiul civil, care va izbucni în februarie 2011, va pune capăt dictaturii sale. Dezbrăcat de cârpele lui de pirat de circ, tiranul va fi capturat şi executat în condiţii încă neclare. O baionetă îi va fi implântată în anus. întocmai ca piraţii otomani de altădată...

19 **Edmond Jouve,** ***Dans le concert des nations, op. cit. (n.a.)***

HITLER

Hitler este fascinat de albine: încă de mic, este iniţiat în apicultură de tatăl său. Micuţul Adolf învaţă o mulţime de informaţii despre selecţia naturală, despre perdeaua de fum care trebuie să învăluie stupul pentru a amorţi albinele, despre conceptul de teritoriu şi despre sacrificiul acestor insecte-sol- daţi... Această admirabilă rigoare existenţială este departe însă de a-i caracteriza propria familie. Născut la 20 aprilie 1889 în Braunau am Inn, un orăşel austro-ungar, Adolf este rezultatul unei genealogii complexe şi scabroase.

Vameşul priapic şi ciobâniţa ingenua

Tatăl său, Alois, născut nelegitim sub numele de Schickl- gruber şi recunoscut post-mortem ca fiu al morarului Johann Georg Hitler, la 8 iunie 1876, ar fi, de fapt, fiul natural al unchiului său, fermierul Johann Nepomuk - chiar bunicul Klarei Polzl, viitoarea mamă a lui Hitler.

Crescut la o fermă din cătunul Spital, în Austria Inferioară, Alois a învăţat să citească, să scrie şi să numere la casa parohială, unde mergea din proprie iniţiativă. Tatăl său prezumtiv,
Johann Georg Hitler, a murit când el avea 7 ani, iar mama sa, Maria-Anna Schicklgruber, pe când copilul abia împlinise 10 ani. Puştiul a învăţat repede să nu se bazeze pe nimeni în afară de el însuşi şi, mai ales, să nu conteze pe familia care i-a rămas: „unchiul” Nepomuk este un bătrân grosolan, brutal şi lacom. Acesta răsuflă uşurat când îl vede pe orfanul de 13 ani plecând să-şi încerce norocul la Viena. O gură mai puţin de hrănit! Alois lucrează mai întâi ca ucenic cazangiu, apoi se angajează la un cizmar: o existenţă mizerabilă, în care

salariul său constă, în principal, dintr-o supă caldă de două ori pe zi şi o rogojină jerpelită pe care să doarmă. Cu răbdare, el însuşi îşi va săvârşi educaţia sumară, citind noaptea cărţile cumpărate din leafa lui derizorie. în 1855, Alois Hitler, 18 ani, îşi găseşte o slujbă modestă ca funcţionar public în Ministerul de Finanţe austriac; în urma promovării pe plan intern, reuşeşte să intre în serviciul vamal în 1864, câştigă titlul de ofiţer în acelaşi serviciu în 1870 şi apoi pe cel de inspector în 1875. Hotărât să-şi consolideze situaţia, în urmă cu doi ani s-a căsătorit cu o femeie cu paisprezece ani mare decât el, Anna Glassl. Nu îi leagă niciun sentiment, însă fiecare crede că a găsit o partidă bună: Anna îi admiră determinarea de arivist şi faptul că arată bine, în timp ce Alois profită de abilităţile interpersonale şi de zestrea soţiei sale. Ce păcat! în mai puţin de o lună, cuplul este deziluzionat. Alois este un afemeiat şi un maniac sexual inveterat a cărui patimă o supără pe Anna, fosta fată bătrână, pe care căsătoria nu a pervertit-o câtuşi de puţin... Relaţiile lor se deteriorează odată cu declinul fizic al Annei, care suferă de ftizie. Alois, care dormea deja într-o cameră separată, se îndepărtează şi mai mult de soţia lui, aproape imobilizată la pat şi nu mai doarme acasă, pentru a evita lamentările şi expectoraţiile cu sânge ale soţiei. în 1876, cu ocazia unei vizite la Nepomuk, în Spital, rămâne uluit când o vede pe nepoata acestuia, Klara. Micuţa, care păzeşte vacile, nu este prea dezgheţată, dar fustangiul îi observă imediat talia fină, ochii mari şi albaştri, gura cărnoasă şi formele mlădioase ale trupului... El are 39 de ani, ea - 16, dar în acest colţ de ţară uitat de lume, diferenţele de vârstă şi de rudenie sunt mai puţin

importante decât păstrarea averii - şi a perversiunilor sale - la adăpost, în familie. Mai mult decât atât, el are nevoie de o bonă şi îi propune adolescentei să o angajeze, mai ales că părinţii acesteia tocmai îi căutau o slujbă! Aşa se aranjează lucrurile, iar Klara devine şi infirmiera Annei în locuinţa lor din Braunau. Alois nu îndrăzneşte încă să ia fata de sub nasul soţiei sale. De altfel, el şi-a găsit o altă marotă la domiciliu: Fanni Matzelsberger, 19 ani, una dintre servitoare, care are avantajul de a se pricepe la bărbaţi. Cum camera lui se află chiar lângă cea a Klarei, aceasta află curând totul despre zbenguielile lor şi îşi petrece timpul gândindu-se la unchiul ei cel impetuos - căci tânăra se crede sincer îndrăgostită de el; este fermecată de uniforma lui frumoasă, de autoritatea sa, de mustaţa lui lungă şi stufoasă... Dragostea ei pentru el creşte în taină, în ciuda atmosferei din ce în ce mai toxice care domneşte în familia Hitler. în 1880, Anna, soţia legitimă a infidelului Alois, obţine fără dificultate separarea de acesta şi părăseşte căminul conjugal pângărit de adulter. Fanni este acum stăpâna casei şi profită de statutul său de favorită pentru a o înlătura pe Klara şi de a o trimite, plină de ciudă, la ferma ei...

în 1882, Fanni dă naştere unui mic Alois junior. Acesta nu va fi recunoscut de Alois senior decât în 1883, după moartea atât de aşteptată a primei sale soţii. La şase săptămâni după decesul Annei, *Herr* Hitler se recăsătoreşte cu fosta lui servitoare şi îi face un al doilea copil, Angela. Dar, ca printr-o răzbunare ciudată, venită de dincolo de mormânt, Fanni devine victima aceleiaşi boli ca şi defuncta Anna, într-o formă şi mai devastatoare, căreia îi cade pradă la 10 august 1884.

Alois Hitler, 47 de ani, este deci văduv pentru a doua oară... dar niciodată singur! La începutul lunii iulie, el a trimis-o pe Fanni la ţară pentru a evita să asiste la spectacolul jalnic al agoniei ei. în aşteptarea sfârşitului fatal, el s-a întors la Spital pentru a o ruga pe Klara să vină înapoi, bazându-se încă o dată pe devotamentul nepoatei sale în a se ocupa de gospodărie şi de copiii mici (2 ani şi 1 an). Klara, 24 de ani, la fel de cumsecade, a acceptat fără ezitare. Micuţa ciobăniţă tot mai visează la îmbrăţişări vinovate cu falnicul ei unchi. Nu mai are mult timp de aşteptat: deşi Fanni a murit doar de câteva zile, Alois vine să bată la uşa Klarei. „Acum este rândul ei!" îşi spune bădăranul. Cuprinsă de farmec, fecioara supusă se lasă tăvălită, cu ochii ei mari, albaştri, plini de nevinovăţie. Dar visurile ei romantice sunt repede distruse. Alois nu este un bărbat tandru; în schimb, se dovedeşte asiduu, iar pântecul Klarei începe în curând să se rotunjească. Preotul este emoţionat, şefii vameşului Hitler - contrariaţi. Alois trebuie să-şi asume responsabilitatea şi să revină la buna-cuviinţă! Trebuie să se căsătorească cu Klara. Dar, din cauza înrudirii lor apropiate, episcopul se opune acestei căsătorii. Alois, cu încăpăţânarea lui obişnuită, nu se lasă atât de uşor învins: el face apel la instanţa papală din Roma şi anexează la cererea sa o scrisoare de la un prieten preot, argumentând o eroare nefericită în arborele genealogic al familiei lui... La acea vreme, scandalul unei asemenea alianţe se stinge prin obţinerea unei dispense şi nimeni nu mai are nimic de obiectat: la ora 6 dimineaţa, pe 7 ianuarie 1885, Alois Hitler se căsătoreşte cu Klara Polzl, în prezenţa bătrânului Nepomuk, venit pentru această ocazie de la

Spital, deloc şocat de relaţiile incestuoase ale nepoatei sale cu presupusul său fiu nelegitim - pe care l-a declarat, de altfel, moştenitorul său. Căsătoria este tristă şi se termină rapid, pentru că Alois nu şi-a luat liber pentru acea zi; el preferă să se întoarcă la muncă, apoi să bea la cârciumă, împreună cu colegii. în acest timp, Klara îşi reia, docilă, treburile casnice. Este însărcinată în patru luni şi continuă să-i spună soţului „Unchiule", cu teamă şi respect; un obicei pe care îl va păstra până la sfârşitul zilelor sale şi care va constitui o dovadă a demenţei acestei familii... Primul ei copil, Gustav, se naşte în mai 1885; o fiică, Ida, în septembrie 1886; în vara lui 1887, un alt fiu, Otto, nu va trăi decât două sau trei zile. Acest deces este un şoc teribil pentru tânăra mamă. „O nenorocire nu vine niciodată singură!" îşi spune, speriată, nefericita, care se teme de mânia lui Dumnezeu, fiindcă a luat atât de repede locul celor două moarte în patul unchiului său... Mânia lui Dumnezeu pare, într-adevăr, să o lovească. Klara va avea de două ori inima zdrobită: la 8 decembrie 1887, apoi la 2 ianuarie 1888, Gustav şi Ida mor de difterie. Aceste decese nu îl mişcă deloc pe tată, care tinde să-şi considere progeniturile drept rezultatele scâncitoare ale nemăsuratului său apetit sexual. „Ei aş, vom face alţii! Văicărelile tale nu îi vor aduce înapoi...", îi spune el scurt, cu titlu de consolare, Klarei, care plânge la mormântul copiilor ei.

Copilul înlocuitor

Tânăra femeie, deşi afectuoasă cu copiii defunctei Fanni, resimte puternic lipsa maternităţii. Mai mult decât atât, Alois începe să o trateze mai degrabă ca pe o servitoare decât ca pe o soţie şi se afişează în

compania mai multor amante, în cârciumile din Braunau. Prin urmare, Klara face uz de tot farmecul ei ca să-şi recâştige favorurile, bazându-se pe fertilitatea ei dovedită pentru a întoarce situaţia în avantajul său.

Dorinţa ei se împlineşte în sâmbăta din ajunul Paştelui 1889, la orele 18.30... Plouă cu găleata, iar termometrul agăţat la fereastră nu depăşeşte 7°C. Cu toate acestea, Alois s-a dus să-şi inspecteze preţioşii săi stupi, mai nerăbdător să vadă cum suportă mătcile frigul decât să o liniştească pe soţia lui, care se chinuia în durerile facerii. Copiii lui Fanni, Alois junior şi Angela, stau cuminţi lângă soba din bucătărie, ocupaţi să vopsească ouăle; nu dau atenţie tânguirilor sâcâitoare ale mamei lor vitrege; atunci, un strigăt de uşurare răsună în dormitorul conjugal. „*Frohe Oster*| Klara, este băiat!" spune moaşa Franziska Pointecker, tăind cordonul ombilical. în acest sfârşit de săptămână dedicată în mod tradiţional reînnoirii şi speranţei, tocmai s-a născut Adolf Hitler...

Epuizată, dar fericită, Klara îşi strânge în braţe nou-născutul. Din acel moment, ea îi va purta o dragoste copleşitoare, bolnăvicioasă, modelată de propria suferinţă, de frustrările sale, de lipsa acută de blândeţe care îi transformase viaţa într-un deşert emoţional. întorcându-se acasă, Alois amorţit de frig, trece prin bucătărie ca să-şi aprindă pipa, apoi, cu o mină circumspectă, îşi descoperă fiul. *O greutate în plus!* Din fericire, Klara are grijă de familia ei în mod desăvârşit şi este maestră în arta de a-i face pe copii să tacă în prezenţa tatălui lor. O sarcină mai dificilă în ceea ce îl priveşte pe nou-născut, pe care îl înăbuşă cu mângâieri şi îl îndoapă ca pe un curcan pentru a opri urletele şi

plânsetele inevitabile ale acestuia. Această îndopare îi va provoca micuţului colite şi alte deranjamente intestinale repetate, care vor deveni cronice şi vor continua să-l necăjească pe adultul Hitler. încă din primele luni de viaţă, Adolf Hitler, pe care mama îl alintă cu tandreţe „ Adi”, simte deci, în adevăratul înţeles al cuvântului, în măruntaiele sale, efectele alienante ale unei autorităţi superioare - căreia nu va înceta, de-a lungul întregii sale existenţe, să dorească să i se substituie. „Potrivit documentelor de care dispunem”, va scrie în 1985 psihanalista Alice Miller, „putem să ne facem cu uşurinţă o imagine despre atmosfera în care a crescut Hitler. Structura familiei sale ar putea fi considerată ca prototipul regimului totalitar. Singura autoritate necontestată şi, adesea, brutală este tatăl. Soţia şi copiii sunt supuşi în totalitate voinţei sale, capriciilor sale şi stării lui de spirit; ei trebuie să accepte umilinţele şi nedreptăţile fără a pune întrebări şi chiar cu recunoştinţă; supunerea este primul lor principiu de viaţă.”[20] O supunere oarbă, ridicată de Alois la rangul de calitate superioară, atât în sfera privată cât şi în cea profesională. El însuşi se defineşte ca executantul ideal, care urmează întocmai ordinele superiorilor săi, făcându-şi o mândrie din faptul că niciodată nu le pune la îndoială şi nici nu le evaluează rostul. Nicio dimensiune morală, nicio reflecţie personală nu trebuie să intervină. Hitler senior le-o repetă neobosit copiilor săi, aşa cum Adolf Hitler îşi va aminti 30 de ani mai târziu: „Se întâmpla să-i spun [tatălui meu]: «Tată, crezi că...» Atunci mă întrerupea brusc: «Fiule, eu nu trebuie

20 **Alice Miller, *C'est pour ton bien*, Paris, Aubier, 1985. (*n.a.*)**

să cred, eu sunt un funcţionar public!»„[21] învăţând la perfecţiune această lecţie abjectă, dictatorul nazist se va inspira din aceasta pentru a-şi organiza şi conduce sistemul ucigaş.

Dar, înainte să poată vorbi şi să-şi deranjeze tatăl cu întrebările sale, „Adi”, observă locul şi rolul fiecăruia în familie: stăpânul casei mereu în uniformă îşi extinde controlul asupra Klarei, care asigură hrana, asupra surorii lui vitrege, Angela (6 ani) şi a fratelui său vitreg, Alois (7 ani), dar, de câteva luni, şi asupra mătuşii Johanna, sora Klarei, cocoşată, care devine servitoarea propriei familii. Legături consangvine, înnodate timp de mai multe generaţii, au provocat diverse deficienţe mentale sau fizice în familia viitorului Fiihrer şi vor influenţa în mod direct politica sa eugenistă: în decembrie 1940, el îşi va gaza propria verişoară schizofrenică, Aloisia Veit, în centrul de eutanasie nazistă din castelul Hartheim (Austria Superioară), alături de alte optsprezece mii cinci sute de persoane cu deficienţe mentale. Hitler va transforma în cenuşă un trecut care, evident, îl bântuie...

„Adi” creşte între două femei cărora tatăl său le neagă orice identitate şi de care se foloseşte după bunul său plac. Cele două surori, Klara şi Johanna, nu au nicio altă treabă decât să-i satisfacă cele mai mici capricii. Cea mai amărâtă este, indiscutabil, Johanna, femeia infirmă, considerată, prin urmare, ca o „tarată”, în sensul strict al termenului. Din cauza handicapului ei, ea suportă, dintotdeauna, meschinăria şi batjocura

21 **Adolf Hitler, *Libres propos sur la guerre et la paix recueillis sur l'ordre de Martin Bormann*, Paris, Flammarion, 1952. *(n.a.)***

tuturor. Diformitatea ei îi spulberă, de asemenea, speranţa de a procrea şi de a-şi găsi „un stăpân”, altul decât cumnatul său. Ea transferă, instinctiv, toată această tandreţe interzisă asupra copilului surorii sale, îl alintă şi îl sărută aşa cum poate - de multe ori copleşindu-l sau chiar deranjându-l pe băiat. în ciuda afecţiunii ei pentru copil, chiar mai puţin decât Klara, ea nu îl va putea proteja pentru mult timp pe Adi de toanele lui Alois. Aşa cum este de multe ori norma în această perioadă, acesta aplică o pedagogie severă şi brutală; îşi adaugă şi amprenta personală, aceea a unui zel devastator... De îndată ce începe să meargă, Adi devine o ţintă a lui Alois, care pândeşte imperfecţiunile, greşelile şi neascultarea celor trei copii. Nu îşi mai face nicio iluzie în privinţa lui Alois junior, pe care deja îl dispreţuieşte şi pe care îl consideră drept un ratat iremediabil - băiatul este un elev leneş, în ciuda corecţiilor aplicate la fiecare notă proastă - „nu mai este nimic de făcut! Nu va deveni niciodată un bun funcţionar...”, se răsteşte Alois. De aceea, este mai bine să încerce cu Adi. „Cu cât îţi dresezi copiii mai devreme, cu atât obţii rezultate mai bune”, se convinge acesta de fiecare dată când ia în mână biciul lung atârnat într-un cui pentru a-şi pedepsi copiii. *Herr* Hitler, „stăpânul” în uniforma maronie de vameş al graniţelor ţării şi al propriului cămin, se erijează în model admirat şi totodată detestat de către fiul său: în 1938, Fiihrer-ul va distruge cu tancurile Wehrmacht-ului satul natal al tatălui său şi cimitirul unde se odihneşte bunica lui, la Dollersheim, înainte de a-l transforma în câmp de tragere. Răzbunare amarnică şi tardivă...

Alois loveşte cu sete. într-o zi, îl bate atât de tare pe Alois junior, vinovat că a chiulit de la şcoală, încât băiatul îşi pierde cunoştinţa. Nici câinele familiei nu scapă de furia sa; tatăl îl bate până îl face să se târască şi să urineze sub el, şi aceasta doar pentru a le demonstra copiilor că el este şeful. încă de la vârsta de 3 sau 4 ani, Adi este dezbrăcat de pantaloni şi lovit din cele mai neînsemnate motive: pentru că a vărsat laptele, pentru că are hainele murdare etc. I se întâmplă, de multe ori, să facă pe el de frică... ceea ce are ca rezultat mult temuta pedeapsă. Klara îi aplică atunci un unguent pe fesele înroşite, dar nu se amestecă: atunci când Alois bea un pahar în plus, ea trebuie să-l asculte, altfel primeşte şi ea câteva scatoalce. Totuşi, într-o seară, Alois îl urmăreşte pe Adi până la mansardă, Klara vine în grabă şi îşi vede băiatul zăcând pe podea, în timp ce tatăl continuă să-l lovească; încearcă să-l ajute să se ridice, dar încasează un pumn în locul lui[22]. Acest episod nu rămâne singular; de obicei, Klara nici măcar nu se gândeşte să-şi contrazică soţul. Atunci când el nu este acasă, ea face ce vrea şi îi pune pe copii să asculte de ordinele ei. Cu toate acestea, Adi o venerează pe această femeie cu pielea albă şi ochi albaştri fermecători, a cărei imagine idealizată va deveni pentru Hitler arhetipul perfecţiunii umane şi „rasiale”. Dar, în opinia psiha- nalistei Alice Miller, supunerea Klarei soţului ei duce la distrugerea copilului: „Mama priveşte cum copilul este umilit, batjocorit, torturat, fără să-i ia apărarea, fără să facă un gest pentru a-l elibera; prin tăcerea ei, se solidarizează cu

22 **Jurnalul intim al Paulei Hitler, citat de *The Guardian*, 4 august 2005. (*n.a.*)**

torţionarii, capitulează şi îşi predă fiul. Ne putem oare aştepta ca un copil să înţeleagă acest lucru? [...] în mod conştient, acest copil va avea, fără îndoială, sentimentul că îşi iubeşte mult mama; mai târziu, în relaţiile cu ceilalţi, va avea întotdeauna sentimentul că este predat, exploatat şi trădat."

Atunci când Alois vrea să-l cheme pe Adi, nu îl strigă pe nume, ci doar fluieră cu degetele, ca şi cum şi-ar chema câinele. Copilul trebuie să-i spună „domnule Tată" şi să se teamă de furia lui. în 1889, ofiţerul vamal a reuşit să-şi împlinească visul de a deveni burghez şi proprietarul unei case lângă Spital, datorită moştenirii primite de la Nepomuk, decedat cu un an mai devreme. Cu toate acestea, instalarea în această casă va fi de scurtă durată, pentru că familia trebuie să-şi schimbe domiciliul în mai multe rânduri, în funcţie de numeroasele mutaţii profesionale ale lui Alois - ultima aducându-i la Linz, unde familia Hitler se stabileşte în aprilie 1894, chiar înainte ca *pater familias* să iasă la pensie, în iunie 1895. Cu patru luni înainte, Alois şi-a cumpărat o fermă în cătunul Hafeld, lângă Fischlham, unde Adi merge pentru prima dată la şcoală, începând din 1 mai 1895. Dar, spre deosebire de fratele lui, el are rezultate foarte bune la şcoala primară. Copiii nu se vor afla în concurenţă decât câteva luni: la vârsta de 13 ani, Alois junior, care nu mai suportă să fie calul de bătaie al tatălui său, fuge definitiv de acasă. Alois senior îl va renega şi dezmoşteni la puţin timp după aceea, refuzând cu îndârjire să-l caute sau să afle informaţii despre el. Nimeni din familie nu are voie să-i pronunţe numele. *Herr* Hitler consideră că fugarul l-a dezonorat. Aşa că îl alungă repede din gândurile sale, căci un alt fiu va prelua ştafeta.

Panică în inima întunericului

Cu un an mai devreme, familia s-a mărit. Edmund Hitler s-a născut la 24 martie 1894. Atenţia Klarei s-a îndreptat, în mod firesc, spre noul ei copil, pe care Adi îl priveşte circumspect. Atmosfera de familie, deja detestabilă, s-a deteriorat şi mai mult de când a încetat orice activitate profesională. De acum înainte, programul său este împărţit între stupii săi sacri - pe care îi verifică adeseori cu ajutorul lui Adolf - şi mersul la cârciumă. Stă cât mai puţin posibil acasă, exasperat de femei şi de copii. Cu toate acestea, el o lasă încă o dată însărcinată pe Klara: Paula se naşte la 21 ianuarie 1896. Toată casa este cufundată în plânsete, scutece şi grija pentru nou-născut, spre marea supărare a tatălui care îşi dă frâu liber mâniei şi ia biciul din cui pentru a se calma... Cum Alois junior a plecat, Adi îşi asumă implicit rolul de fiu mai mare şi încasează bătăile în locul lui. La vârsta de 7 ani, presiunea la care este supus este necruţătoare. Tatăl lui îi distruge, încetul cu încetul, zilele şi nopţile.

Adult, Hitler nu va reuşi niciodată să se elibereze de teroarea pe care i-o inspiră părintele său; apropiaţii Fiihrer-ului vor depune mărturie despre tulburările nocturne cronice: „Se trezeşte de multe ori noaptea, scoţând ţipete convulsive. Cere ajutor [...]. Este cuprins de panică şi tremură atât de tare încât patul se zgâlţâie. [...] Respiră ca şi cum s-ar sufoca.” Printre coşmaruri şi halucinaţii, crede că distinge o umbră familiară... „El este! El este!”, gemea el. Buzele îi erau vinete. Transpira abundent. Brusc, pronunţa cifre fără nicio noimă, apoi cuvinte, frânturi de fraze. [...] Atunci trebuia frecat pe spate şi i se dădea să bea ceva. Urla: „Acolo! Acolo! în colţ!” Bătea cu piciorul în podea şi

urla."[23] Copilul bătut de tată şi iubit excesiv de mamă, sfâşiat de sentimente extreme, suprapune peste peisajul apocaliptic dinlăuntrul său o imagine închipuită consolatoare, plină de culoare, populată de cavaleri şi creaturi mitice, de aventuri şi măreţie. Dezvoltă astfel un caracter turbulent, rebel şi predispus la furii violente... atunci când tatăl nu este prezent. Mama şi mătuşa Johanna îi fac pe plac când capul familiei lipseşte de acasă. De îndată ce anul şcolar s-a încheiat, Adi aleargă prin pădure cu alţi copii, pentru a se juca de-a vânătoarea de comori sau de-a hoţii, ca toţi copiii de vârsta lui... Dovedeşte totuşi o înclinaţie vădită spre a-şi impune voinţa, a striga lungi diatribe micii sale trupe, jucându-se cu o gravitate care îi uimeşte şi uneori îi sperie pe micii săi tovarăşi. Comportamentul său permanent surescitat şi pasiunea sa - ciudată pentru vârsta lui - pentru interminabilele monologuri exaltate i-ar fi determinat pe ceilalţi şcolari să-l marginalizeze, dacă el nu ar fi înţeles cum să-i manipuleze, organizând şi conducând cele mai frenetice jocuri.

în 1898, familia Hitler se mută din nou, părăsind o zonă rurală prea izolată pentru gustul lui Alois, pentru a se instala în oraşul Lambach: distracţiile şi cârciumile sunt mult mai accesibile aici... Adi are şi el de câştigat. Fiind un elev bun şi la noua lui şcoală, este înscris de tatăl său în corul abaţiei din apropiere. Băiatul descoperă plăcerea cânturilor bisericeşti, în timp ce

23 **Hermann Rauschning, *Hitler rria dit*, 1939, prefaţă de Raoul Girardet, Paris, Pluriel, 2012. O lucrare contestată în privinţa pseudoconfidenţelor pe care Hitler i le-ar fi făcut, în mod direct, autorului. în schimb, mărturiile adunate şi compilate de Rauschning îşi păstrează interesul istoric. (n.a.)**

admiră uimitoarele fresce romane ale locului şi teatrul său baroc. Continuând să oscileze între dorinţa de rebeliune sever reprimată şi căutarea obsesivă a purităţii - o căutare esenţială în legendele nordice care îi plac atât de mult -, Adi este fermecat de decorul religios şi de solemnitatea ritualurilor. La vârsta de 9 ani, el devine băiat de altar la biserică, visează să devină abate, dar este dat afară de călugării benedictini din Lambach pentru indisciplină şi „amoralitate" - motive recurente de sancţiune în şcolile care vor urma, dar ale căror detalii sunt necunoscute... Acasă, când Alois nu este prezent, Adi îi terorizează pe Edmund, 5 ani, şi pe Paula, 3 ani; ajunsă la maturitate, aceasta din urmă va afirma că Adolf obişnuia să o bată.

La 23 februarie 1899, o nouă schimbare de domiciliu! Alois, niciodată pe deplin mulţumit de vecinătatea sa, întotdeauna în căutarea locului perfect pentru a locui, decide să se mute la Leonding, capitala Austriei Superioare. în această perioadă, Adi reciteşte continuu puţinele cărţi care îl pasionează şi dintre care unele fac parte din biblioteca modestă a tatălui său: o carte de citate latine pentru a face impresie bună în societate şi a-şi inventa o spoială de cultură, o istorie ilustrată a războiului franco-prusac, un eseu al neurasteniculuiSchopenhauer a cărui gândire este inspirată de Platon şi cărţile sacre hinduse - influenţă care se va regăsi în simbolismul celui de Al Treilea Reich, în special în svastica inversată.

Dar un anumit autor îl cucereşte: Karl May, rivalul lui Fenimore Cooper, ale cărui romane de aventuri se desfăşoară tot în Vestul Sălbatic; cei doi eroi sunt Old Shatterhand şi prietenul său apaş, Winnetou. Nu numai că aceste romane îi înfrumuseţează traiul sordid, dar

tânărul Adi găseşte în ele o filozofie aplicabilă în toate domeniile existenţei... Şi pentru adultul Adolf Hitler, aventurile lui Winnetou vor fi întotdeauna adevărate lecţii de urmat întocmai. Ba chiar mai mult: dictatorul va recomanda în mod expres această lectură generalilor săi, pentru a le stimula creativitatea strategică!

Lectura lui Karl May îi evocă spaţiile vaste şi cucerirea de noi teritorii - viitoarea temă nazistă -, precum şi o libertate care, în realitate, se ascunde sub autoritatea nemiloasă a lui Alois. Ea îi inspiră băiatului singurul răspuns pe care acesta îl consideră potrivit: controlul iluzoriu al unei uri mistuitoare şi nesfârşite... La vârsta de 10 ani, Hitler decide să ucidă orice emoţie din inima lui. Reuşita îi va întrece aşteptările.

Adi a citit într-unui dintre romanele sale că indienii considerau că a nu-ţi exprima durerea este o dovadă de curaj: „Am decis atunci să nu mai plâng niciodată când tatăl meu mă biciuia. După câteva zile, am avut ocazia să îmi pun voinţa la încercare. Mama, speriată, a fugit la uşă. Cât despre mine, am numărat în tăcere loviturile care îmi biciuiau fundul[24].” Alte fantezii îi vin în ajutor, propunându-i gloria unor ilustraţii ieftine: în primăvara anului 1899, asistă „pentru prima oară în viaţa mea la *William Tell* şi, câteva luni mai târziu, la *Lohengrin*, prima mea operă. Am fost cucerit dintr-odată. Entuziasmul meu tineresc pentru comandantul Bayreuth nu cunoştea limite.[25]„
Sfântul Graal reluat de Wagner îl cufundă într-o stare aproape mistică şi dă grandilocvenţă delirului lui Adolf

24 **Amintirile lui Hitler povestite uneia dintre secretarele sale, la John Toland, *Adolf Hitler,* Paris, Pygmalion, 1978. (*n.a.)***
25 ***Mein Kampf. (n.a.)***

Hitler, care găseşte în această operă o rezonanţă foarte personală. Operă, muzică şi mitologie acţionează ca o perdea de fum, ascunzând monstruozităţile care vor apărea peste 20 de ani în mintea lui - deja bolnavă.

Metamorfoze

O parte a viitorului său destin se încheie în anul în care împlineşte 11 ani. Trăsăturile copilului se estompează pentru a lăsa încet-încet să transpară masca nebuniei reci şi calculate care va defini chipul cel mai filmat şi mai fotografiat din Istorie... Mai multe evenimente contribuie la dispariţia copilului Adi. La 17 septembrie 1900, Alois îl înscrie la şcoala cea mai apropiată, la Linz: Realschule pune accent pe disciplinele ştiinţifice şi tehnologice. Tatăl crede că talentul pentru grafică invocat de fiul său îi poate fi util - cu condiţia ca aspectul pur artistic să treacă pe planul secundar, în favoarea desenului tehnic. Cum familia Hitler locuieşte tot la Leonding, copilul trebuie să parcurgă zilnic un traseu de o oră. Astfel, el se opreşte uneori pe drum, pentru a desena şi a schiţa peisaje. Seara, când i le arată mamei, aceasta nu mai conteneşte cu exclamaţiile de admiraţie. în sufletul său, el este convins că are stofa unui mare artist. Dar în timpul îndelungatelor sale plimbări la ţară, are, de asemenea, timp să clocească gânduri întunecate şi să analizeze sub toate unghiurile neliniştile de zi cu zi. Căci profesorii săi sunt severi, mari amatori de pedepse corporale şi de umiliri de tot felul: desigur, o pedagogie clasică aplicată pe vremea aceea şi care consta în a anihila voinţa elevilor pentru a le întipări în minte mai eficient dorinţele dascălilor. Profesorii din

Linz sunt mai rigizi decât cei de la fosta şcoală din Leonding. Metodele lor drastice nu au asupra lui efectul dorit: rezultatele sale se înrăutăţesc în mod iremediabil. Ei îl descriu atunci pe Adolf ca fiind un subiect „obtuz, indisciplinat şi mediocru, incapabil să se concentreze şi coleric, deşi excesiv de vanitos.” în pauze, Adolf îşi descoperă colegii, proveniţi din medii deseori mult mai bogate. Elevii cu mai multă influenţă sunt pasionaţi de politică şi îi antrenează şi pe ceilalţi: tendinţa generală în Austria este cea a naţionalismului germanic şi a unui antisemitism radical pe măsură. Climatul politic este deja otrăvit de noţiunea de *Deutschtum* - „comunitatea de civilizaţie germană”. La Realschule, copiii evrei pot fi număraţi pe degetele de la o mână; abia fiind toleraţi, ei suferă agresiunile altor elevi şi comentariile cel puţin degradante ale profesorilor. Din acest moment, Adolf se angajează fără ezitare de partea germaniştilor radicali şi îşi agaţă la haină panglica neagră, roşie şi aurie, „cu trimitere la culorile pangermanice de la 1848.”[26] Brutalitatea cuvintelor şi a acţiunilor colegilor lui îl inspiră. El o va relua pe cont propriu şi o va ridica la rang de sistem în anii 1930, aşa cum a scris în *Mein Kampf:* „Pedagogia mea este dură. Trebuie să eliminăm slăbiciunea. în *Ordensburgen*[27] vom forma un tineret de care lumea se va teme. îmi doresc un tineret violent,

26 **Michel Folco, *La Jeunesse mélancolique et très désabusée d'Adolf Hitler,* Paris, Stock, 2010. *(n.a.)***

27 **Literal, „castele ale ordinii”: centre de îndoctrinare ideologică şi de pregătire militară rezervate elitei tinerilor membri ai NSDAP şi ai SS, selecţionaţi pentru a forma noile cadre ale Reich-ului. Vor exista trei asemenea centre - în Rheinland, Allgaii şi în Pomerania. Ordensburgen, instalate în vechi fortăreţe medievale, aveau dormitoare, săli de mese, mănăstiri, carcere, săli de meditaţie şi... cimitire private, *(n.a.)***

dominator, curajos şi crud, care să ştie să îndure suferinţa. El nu are nevoie de nimic slab sau moale. Vreau ca strălucirea fiarei libere şi măreţe să strălucească din nou în ochii lui. Vreau ca tineretul meu să fie puternic şi frumos... aşa pot crea noua ordine."

Dar „fiara" nu poate încă să-şi elibereze ferocitatea. Trebuie mai întâi să-şi înfrunte părintele... Trecând dintr-un mediu ostil în celălalt, băiatul merge acasă pentru a fi, la rândul său, victima cruzimii paterne. în *Mein Kampf,* el va califica această perioadă ca fiind „foarte dureroasă". Alois îl bate acum pentru notele proaste şi pentru că refuză să devină funcţionar, ca el. Rezistenţa copilului este de nesuportat pentru ofiţerul vamal aflat la pensie! Adolf decide atunci să fugă, precum fratele său vitreg, Alois junior. Dar tatăl său îl prinde nu departe de casă şi îl snopeşte în bătaie, lăsându-l aproape mort. Nu se ştie ce se întâmplă cu Klara, care este reacţia ei, sau dacă soţul ei îi atribuie vreun amestec în această escapadă... în orice caz, acest episod este urmat de ameninţări şi de consecinţe atât de grave, încât Adolf renunţă definitiv la ideea de a fugi din nou de acasă.

Al treilea eveniment major al tumultuosului an 1900 are loc la 2 februarie. Edmund, mezinul familiei, în vârstă de 6 ani, moare de rujeolă. Adolf îi observă agonia cu detaşare, dar nu fără interes. Căci va avea o cameră doar a lui, şi atenţia mamei. Pierde mai mult un rival decât un frate. Familia Hitler s-a construit pe doliuri multiple, abia marcate. Regula este josnicia, mila nu există. Adolf consideră moartea ca un fenomen banal sau chiar util, în funcţie de criteriile sale personale. Va pierde orice simţ al măsurii la 3 ianuarie

1903. în acea zi, Alois Hitler, stând la o masă din cârciuma Gasthaus Wiesinger pentru a-şi savura halba de la micul dejun, cade dintr-odată cu nasul în paharul cu spumă de malţ. Nimeni nu se alarmează preţ de câteva minute, căci nu este ceva neobişnuit. Dar, cum Herr Hitler nu se mai mişcă deloc, oamenii îşi dau seama că a murit: ruptură de anevrism sau atac de cord. Este întins pe o masă de lemn, vor fi anunţate pompele funebre şi apoi Klara. O trăsură transportă cadavrul acasă, bătrânele din vecinătate vin să dea o mână de ajutor, să-l spele şi să-i astupe orificiile din care picură umori pestilenţiale. înmormântarea este organizată rapid şi fiecare îşi reia existenţa fără prea multe frământări. Klara îşi plânge soţul atât cât trebuie şi aşază cu mare grijă pipa din spumă-de-mare pe care cârciumarul a ridicat-o de la picioarele mortului: „Odihneşte-te în pace, Unchiule!" în realitate, el nu o va părăsi niciodată definitiv: „Atitudinea dominatoare a stăpânului casei era, de fapt, cea care le inspira soţiei şi copiilor cel mai profund respect. Chiar şi după moartea sa, vederea pipelor sale agăţate în bucătărie impunea stimă, iar când văduva voia să sublinieze ceva în conversaţie, ea arăta pipele cu un semn, ca şi cum ar fi invocat autoritatea stăpânului[28]." Cotidianul local *Linzer Tagespost* din 8 ianuarie 1903, publică un necrolog în semiton, pentru cei care ştiu să citească printre rânduri: „Cuvintele tăioase care îi ieşeau uneori de pe buze nu ar putea dezminţi inima caldă care bătea sub acea înfăţişare aspră... în orice împrejurare, campion neobosit al legii şi al ordinii, de cultură universală, el

28 **Helm Stierlin, *Adolf Hitler, psychologie du groupe familial,* Paris, PUF, 1975. (*n.a.*)**

reprezenta o autoritate în privinţa tuturor aspectelor care i se prezentau.” Defunctul era mai degrabă temut decât iubit şi avea o reputaţie de vecin irascibil, în care nu trebuia să ai încredere.

Adolf Hitler nu va fi niciodată liber, căci tatăl său rămâne mereu prezent în mintea lui tulbure. Dar, pentru moment, se simte satisfăcut: în sfârşit stăpân în locul stăpânului. Sau aproape. Alois voia ca el să-şi susţină examenul de absolvire pentru a-şi face o carieră în serviciul vamal, iar mama vrea ca fiul ei să respecte această dorinţă a defunctului. Cum notele lui Adolf sunt din ce în ce mai proaste, el trece cu greu în clasele superioare şi repetă anul de mai multe ori. în toamna anului 1905, găseşte ca scuză o infecţie pulmonară pentru a pune definitiv capăt acestei instabile şi mediocre situaţii şcolare. Boala lui este, cel mai probabil, mai mult închipuită decât reală, dar Klara acceptă situaţia. Tânărul are acum 16 ani, iar mama îl înscrie la o şcoală de desen din München, dorind să facă din el un artist: Adolf Hitler, sedus de această idee măgulitoare, care nu îi aparţine, dar care ar face în sfârşit din el fiinţa excepţională la care visa cu disperare, se lasă purtat de ambiţia mamei, iar gândul că are talent îl flatează. Eşecul lui în acest domeniu nu va face decât să-i amplifice ura faţă de oameni. Klara nu a înţeles că scumpul ei „ Adi” este deja un psihopat insensibil la frumuseţe ori la artă şi, mai ales, incapabil să simtă cea mai mică urmă de compasiune faţă de semenii săi. Ea moare în 1907 de cancer de sân, lăsând singur, în faţa destinului, un fiu de 18 ani cu mintea pervertită,

având drept ultimă moştenire nebunia şi cruzimea

.FRANCO

Francisco Paulino Hermenegildo Teodulo Franco y Baha- monde se naşte la 4 decembrie 1892, într-o zi rece şi mohorâtă, la El Ferrol, un port din Galicia (regiune situată în extremitatea nord-vestică a Spaniei), de aproximativ 18 000 de locuitori. Copilul este atât de plăpând încât i se spune Paquito - „Micuţul Paco”, diminutiv de la Francisco. Pare foarte firav, aproape nepotrivit cu acest decor cu linii dure şi colţuroase, modelate de mai multe generaţii de obiceiuri şi de vieţi parcă trasate cu rigla.

în El Ferrol, nu există loc pentru neprevăzut, fantezie sau aleatoriu! Diagrama oraşului în sine nu permite acest tip de abatere: şase străzi lungi, paralele, legate între ele prin câteva străduţe strict perpendiculare. Portul, dotat cu un loc de ancorare întins şi adânc, dar cu un canal de intrare îngust, este ideal pentru a adăposti o bază navală: în secolul al XVIII-lea, Ferdinand al VI-lea şi-a stabilit aici Amiralitatea. Şantierul naval din El Ferrol devine cel mai important din Spania şi produce 30% din navele de război. în ceea ce priveşte oraşul nou şi fortificat, construit în jurul portului, aceasta pare o enclavă izolată de restul regiunii - una dintre cele mai sărace din Spania - şi devine un adevărat ghetou militar care trăieşte în autarhie datorită finanţării din partea statului.

în 1737, aici se stabileşte Manuel Tomas Franco de La Madrid, transferat de la Cadiz, cu titlul de Maistru al velaturii vaselor Maiestăţii Sale. în 1973, urmaşul său în vârstă de 81 de ani, aflat la sfârşitul vieţii, Caudillo, îi va povesti cu mândrie medicului său, căruia îi dicta memoriile: „[Din acest bunic, Manuel Tomas] [...] descinde familia Franco, care s-a devotat de atunci

serviciului naval; printre ei s-au distins - mărturie stau posturile înalte la care au ajuns - Don Francisco Franco Vietti şi fiul său, Nicolas, tatăl meu, ambii comisari generali ai Armada, aşa cum a fost şi celălalt bunic al meu, tatăl mamei mele, don Ladislao Bahamonde y Ortega, şi el intendent general al Marinei[29].” Devotaţi trup şi suflet armatei şi monarhului lor, strămoşii lui Franco îşi fac, de asemenea, o onoare din a-şi servi patria, fiind şi foarte prolifici: stră-străbunicul patern a avut unsprezece copii, printre care străbunicul viitorului „generalisim”, care va avea, la rândul său, paisprezece copii; bunicul va avea şapte. Toţi băieţii sunt angajaţi în marină şi reprezintă, la El Ferrol, una dintre cele mai vechi familii şi, prin urmare, una dintre cele mai respectate. Tatăl lui Franco îşi va sfârşi cariera în funcţia de comisar general al flotei regale, accedând în vârful acestei caste militare... sau aproape, căci fiul său nu va ezita să inventeze gradul ultim de „generalisim”, atunci când va deveni dictator!

Tropice triste printre tradiţionalişti

În aşteptarea acestei zile de glorie uzurpată, tânărul Paquito Franco nu are altă soartă decât să meargă pe urmele strămoşilor săi în flota de război. În familia lui, femeile se dedică religiei sau procreează, în timp ce bărbaţii sunt ofiţeri. Orizontul copilului este albastru şi gri, în culorile oceanului şi ale oraşului fortificat, aşezat printre munţi. îi este greu să facă ceva diferit de această existenţă inertă în faţa mării aflate în perpetuă mişcare. Nici Paquito şi nici familia lui nu cunosc altceva din ţara lor în afară de El Ferrol. în schimb, cei mai mulţi oameni au călătorit în ţinuturile îndepărtate şi exotice

29 **Vicente Pozuelo, *Los últimos cuatrocientos setenta y seis días de Franco,* Barcelona, Planeta, 1980. (n.a.)**

ale imperiului colonial: începând cu secolul al XVI-lea, marinarii spanioli navighează din Puerto Rico în Cuba, din insulele Pacificului în arhipelagul Filipinelor. în funcţie de locul de ancorare, ei duc deseori o viaţă dublă, greu de mărturisit...

Aşa se face că Franco are un frate vitreg filipinez, cu trei ani mai mare decât el! Tatăl, Nicolás Franco, a recunoscut acest copil pe nume Eugenio, născut în 1889[30]. După câteva luni, întors în Spania, el s-a căsătorit cu Pilar Bahamonde. Nu se ştie dacă i-a mărturisit atunci paternitatea sa colonială, cu atât mai ruşinoasă cu cât tânăra filipineză sedusă şi lăsată însărcinată în circumstanţe neclare avea numai 14 ani... iar el, 32. Don Nicolás este un mare crai, cu amante în toate porturile, inclusiv în El Ferrol. Aventurile sale extraconjugale sunt numeroase şi notorii, dar discreţia este necesară, căci, chiar dacă Nicolás stârneşte gura lumii, familia Franco trece drept onorabilă, la fel ca şi cea a soţiei înşelate, doña Bahamonde. Cei doi se căsătoresc la 24 mai 1890. Primul lor fiu, numit Nicolás, ca tatăl său, se naşte în iulie 1891, iar Francisco „Paquito" un an mai târziu. Sora lui, Maria del Pilar, vine pe lume în 1894, urmată de mezin, Ramon, în 1896. Acestora li se adaugă doisprezece veri şi verişoare pe linie maternă şi unsprezece din ramura paternă! Fără a mai pune la socoteală copiii vecinilor, aşa cum îşi va aminti Franco în memoriile sale: „Toţi băieţii din oraş [din aceeaşi clasă socială], care erau de vârsta noastră, ne erau prieteni; de la colegi până la rudele cele mai

30 **Revista *Opinión*, februarie 1977, citat de Bartolomé Bennassar în *Francisco Franco Bahamonde*, Paris, Autrement, 1999. (*n.a.*)**

apropiate, printre care se distingeau verii noştri primari, din familia Lafuente Bahamonde, fiii surorii mamei [...], care trăiau în casa bunicilor noştri." Pe strada Maria, unde locuieşte familia Franco, vine să locuiască şi familia Franco-Salgado, unsprezece veri ai căror părinţi au murit: fiica cea mare are 23 de ani, dar opt copii sunt minori şi don Nicolás Franco a fost numit tutorele lor. Potrivit mărturiilor nepoţilor săi, acesta se dovedeşte un mai bun unchi decât tată. Este prietenos, atent şi iubitor cu nepoţii săi, pe când, faţă de propriii copii adoptă o atitudine severă şi rece. Niciodată nu îi felicită, nu îi încurajează şi nu se lasă impresionat de tristeţea lor. Nicio urmă de mândrie paternă nu transpare din atitudinea lui. Poate că îi consideră mai ales drept copiii soţiei sale, făcându-i vinovaţi de greutăţile cuplului şi de nemulţumirile lui... După şase ani de căsătorie, soţii nu mai au niciun fel de intimitate. Pilar Bahamonde, foarte pioasă, consideră că relaţiile trupeşti nu au decât rostul de a procrea. Nicolás Franco se plicitiseşte de femeia atât de preocupată de maternitate şi lipsită de senzualitate. Societatea patriarhală a epocii tolerează adulterul (pentru bărbaţi), atâta timp cât sfânta instituţie a căsătoriei nu este afectată în mod ostentativ. Dar Nicolás Franco nu îşi menajează deloc soţia. Arţăgos, arogant, orgolios, el face ce vrea, fără să-i pese de urmări. De altfel, Pilar, în loc să izbucnească sau să-şi mărturisească suferinţa, preferă să păstreze tăcerea. Copiii Franco, martori la această situaţie dureroasă, vor nega mereu, la fel ca mama lor, escapadele tatălui. Cu excepţia lui Paquito, care îşi va manifesta furia la maturitate; devenit Caudillo, el nu îşi va mai ascunde ura faţă de bărbaţii

seducători şi de soţii infideli, calificând adulterul drept un „păcat abominabil” - o expresie bizară în gura acestui personaj lipsit de orice profunzime religioasă, în ciuda ideologiei naţional-catolice pe care o va adopta în scopuri pur dictatoriale.

Paquito Franco creşte detestându-l cu fiecare zi mai mult pe acest tată nedrept şi penibil: replicile anticlericale şi liberale ale tatălui, precum şi umorul său caustic, stârnesc animozitatea şi par o provocare în această societate conformistă şi ultratra- diţionalistă. Bea mult, petrece multe seri la cazinou, de multe ori nu doarme acasă... Totuşi, chiar dacă face pe scandalagiul, tatăl lui Paquito îşi asumă responsabilităţile cu rigurozitate; superiorii săi îi laudă simţul datoriei şi probitatea. Nicolas Franco este un cap de familie jalnic, însă un ofiţer impecabil! De fapt, viaţa lui în El Ferrol îl plictiseşte de moarte. Atunci când nu este la celălalt capăt al lumii, el evadează în timpul drumeţiilor lungi prin satele din Galicia. Adesea, ia cu el liota de copii, aşa cum va mărturisi Pacon, unul dintre verii lui Paquito: „[...] pe drumurile şi cărările muntoase de pe *ria ferrolane,* el [...] vorbea fără oprire: ne descria diferitele tipuri de soluri, de copaci, de păsări, de vite etc., tot ceea ce i se părea util pentru pregătirea noastră[31]„. Lui Paquito, celor doi fraţi şi surorii lui nu le plac prea mult aceste plimbări instructive, facultative pentru ceilalţi, dar nu şi pentru ei! Cu toate acestea, nici vorbă să se plângă! Trebuie să meargă mai departe. încă o dată, copiii imită supunerea mamei lor. Pentru sora cea mică a lui Paquito, este mai bine să eviţi problemele, mai degrabă decât să le înfrunţi: „Tatăl meu

31 **Bartolome Bennassar, *op. cit. (n.a.)***

avea un caracter foarte urât, dar mama era o sfântă şi spunea mereu amin, aşa că nu existau multe motive de ceartă[32]„. Doña Pilar, cufundată toată într-o fervoare religioasă apropiată de misticism, îi învaţă pe copii valorile care vor deveni pilonii regimului franchist - după exemplul „democraţiei organice”, aşa-zisă expresie a voinţei populare reprezentate de „familie”. O familie căreia generalisimul Franco îi va da propria versiune totalitară, plăsmuită după modelul unui patriarh exemplar... cel care i-a lipsit atât de mult în copilărie.

Fortăreaţa goală

Pilar nu conteneşte să le repete copiilor săi: „O ţară mare şi puternică şi o viaţă sănătoasă se bazează pe sacrificiu şi datorie!” Ea pune zilnic în aplicare ceea ce propăvăduieşte şi nu lipseşte de la nicio slujbă, de la nicio procesiune religioasă. Mama lui Paquito renunţă la viaţa de femeie, pentru a fi o soţie demnă: ea nu ridică niciodată vocea împotriva soţului ei şi nici nu îi pune la îndoială autoritatea, niciodată nu îşi exprimă sentimentele. îşi înmulţeşte actele de caritate, îi ajută pe cei săraci. Căci în El Ferrol, muncitorii trăiesc în condiţii mizerabile: lucrătorii necalificaţi şi sacagiii câştigă doar cât să mănânce, trudind peste zece ore pe zi. Este o lume în care copiii Franco ies în evidenţă, pentru că fiecare trebuie să-şi păstreze demnitatea. învaţă să dea de pomană, dar nu îi frecventează pe copiii din clasele sociale inferioare. Familia Franco locuieşte într-o casă mare şi confortabilă, cu două etaje, cu patru dormitoare şi mai multe saloane şi au închiriat

32 **Pilar Franco Bahamonde, *Nosotros, los Franco*, Barcelona, Planeta, 1980. (*n.a.*)**

parterul. Copiii primesc dulciuri, jucării de Crăciun, cadouri pentru ziua lor, ciocolată la gustare... Un adevărat lux pentru privilegiaţi în aceste vremuri grele! Sunt priviţi cu respect, pe stradă oamenii se dau la o parte din calea lor, lăsându-i să treacă. Piaţa cea mare a oraşului le aparţine. Paquito, fraţii, verii şi prietenii lui se joacă aici de-a leapşa, *villarda* (şotron), cu zmeiele sau cu titirezul. în vacanţă, se refugiază la mare, în afara oraşului: fiii de marinar se scaldă şi adoră velele. Paquito nu face excepţie şi nu visează decât să străbată oceanele, ca aproape toţi bărbaţii din familia sa. Totuşi, la vârsta de 10 ani, este departe de a avea fizicul unui viitor navigator: fiind tot aşa de slab, chiar mama lui îi spune „Cerillita", „Băţ de chibrit"! Paquito, alias „Băţ de chibrit", este unul dintre copiii cei mai tăcuţi din familie. Este uşor de imaginat că jalnica lui statură este subiect de batjocură... Evită să vorbească dacă nu este absolut necesar, căci, în plus, faţă de talia scundă, Paquito are şi o voce ascuţită, prea piţigăiată... şi, mai ales, efeminată. Unii dintre biografii lui spanioli, ca şi istoricul Bartolomé Bennassar, cred că o cauză a acestui handicap ar fi putut fi insuficienta dezvoltare a cavităţii bucale. Cert este că Franco este un copil extrem de introvertit, stingherit de acest teribil complex de a-şi exprima opiniile... O frustrare căreia îi va pune capăt în mod drastic câţiva ani mai târziu!

între 6 şi 10 ani, Paquito frecventează o şcoală elementară care are doar numele de şcoală: două domnişoare din lumea bună a oraşului oferă o educaţie rudimentară copiilor din familiile privilegiate ale cartierului. Lecţii de ţinută, citire şi scriere, educaţie civică... Doña Pepita şi doña Aurora nu sunt foarte

mulţumite de performanţa copiilor Franco: cel mai mare, Nicolás, este inteligent, înzestrat cu o memorie bună, dar destul de leneş; Paquito este şi mai mediocru decât fraţii mai mici, Pilar şi Ramon, şi cel mai împrăştiat. Desenul este singura materie la care Paquito este mai bun - un pic - decât ceilalţi. Când copiii nu lucrează suficient, don Nicolas le împarte palme cu multă uşurinţă pentru a le reda motivaţia. De bine, de rău, tinerii Franco sunt apoi admişi, pentru doi ani, la colegiul Coeur-de-Jesus, o mică instituţie privată administrată de doi preoţi. Pentru a-şi susţine examenele, elevii trebuie să meargă în La Coruna, capitala provinciei. Paquito este găzduit atunci de mătuşa paternă, dona Gilda, o femeie la fel de capricioasă ca şi fratele ei, don Nicolas, însă mai binevoitoare cu copilul. îi place să-i arate oraşul nepotului ei. Discută amândoi îndelung despre viitor, iar tânărul Franco, în mod cu totul excepţional, îi mărturiseşte planurile sale, îi vorbeşte despre studiile lui, a căror finalitate este cunoscută de toată lumea. Aceste studii elementare nu au decât un singur scop: să pregătească băieţii din El Ferrol pentru admiterea la Academia Navală, urmând exemplul părinţilor lor.

La vârsta de 13 ani, Paquito este înscris într-un centru de pregătire pentru examenul de admitere în marina de război, colegiul Notre-Dame-du-Carmel. Instituţia este condusă de don Saturnino Suanzes, ofiţer de marină şi tatăl lui Juan Antonio Suanzes, un prieten din copilărie al lui Paquito - care va deveni cel mai apropiat colaborator al lui Caudillo: la 25 septembrie 1941, el va fi numit de Franco director la Institutul Naţional al Industriei[5]. Dar, pentru moment, Paquito

urmează cursurile ţinute de tatăl prietenului său, care au loc la bordul unei fregate, *Asturias.* Este cel mai mic elev şi se descurcă totuşi destul de bine, obţinând note mediocre, dar suficiente pentru a trece clasa. Este o fiinţă ştearsă, cu un aer mereu trist şi preocupat, ca şi cum ar aştepta să se întâmple o nenorocire.

[5] William Genieys, *Les Élites espagnoles face à l'État*, Paris, L'Harmattan, 1997. (*n.a.*)

Pesimismul său nu este totuşi nefondat: neînţelegerile dintre părinţi se adâncesc; copiii presimt că familia lor este pe marginea prăpastiei; sfârşitul căsătoriei pare inevitabil. însă un alt eveniment îl tulbură pe tânărul Franco la începutul adolescenţei sale... Vârsta de 15 ani îi va fi marcată de amărăciune şi de dezamăgiri. în primăvara anului 1907, în timp ce aştepta de doi ani, cu mare nerăbdare, clipa în care urma să fie convocat la concursul de admitere în academia navală, se anunţă închiderea definitivă a prestigioasei instituţii - din cauza restricţiilor bugetare. Flota spaniolă de război a fost distrusă în 1898, în timpul conflictului din Cuba, iar insulele Filipine au fost cedate americanilor, contra sumei de 20 de milioane de dolari. Imperiul spaniol s-a dezintegrat treptat, iar marina de război a căzut în declin. Anunţul privind închiderea şcolii El Ferrol este un şoc puternic pentru băiat! Este sfârşitul unei lumi, care coincide dureros cu cel al propriului univers: după câteva luni, don Nicolas Franco a plecat să se stabilească la Madrid, sub pretextul unui transfer. El a convins-o pe soţia lui, Pilar, să nu îl urmeze. în realitate, familia va descoperi rapid că acesta s-a mutat cu o amantă şi că această situaţie nu se mai poate schimba. Tatăl lui Franco şi-a abandonat soţia şi copiii fără nici cea mai mică ezitare, fără niciun fel de remuşcare.

încurajaţi de către admirabila lor mamă să-l ierte, cei doi fraţi ai lui Paquito şi sora sa vor merge în vizită la tatăl lor în mod regulat; Franco va refuza sistematic. El nu îl va mai vedea niciodată.

Piticul eroic

Adolescentul timid, lipsit acum de tată şi de cariera mult visată, trebuie să-şi găsească rapid un alt destin. în amurgul vieţii sale, slăbănogul Caudillo îşi va aminti de dezamăgirea lui în această zi fatidică din 1907. Niciun cuvânt despre trădarea tatălui său; el va evoca doar naufragiul academiei navale şi îl va analiza el însuşi ca pe un moment de cotitură crucial al existenţei sale - fără de care el nu ar fi fost poate niciodată „generalisimul": „Acest eveniment trebuia să fie decisiv pentru viitorul meu... Majoritatea colegilor mei deciseseră să urmeze o carieră militară, a cărei pregătire era foarte asemănătoare şi mai puţin solicitantă. Aşa că m-am întors în acea zi de la colegiu, cu intenţia de a-i convinge pe părinţi să mă lase să urmez aceeaşi cale."[33] Tatălui nu îi pasă, dar mama nu ezită mult timp: *o armată sau alta, nu contează, important este să îţi serveşti ţara!*

La 29 august 1907, Paquito îşi părăseşte căminul din El Ferrol şi întoarce spatele copilăriei sale mohorâte şi dezamăgitoare: Francisco Franco intră în Academia de Infanterie din Toledo. Din nevoia de ordine, de glorie, de a-şi dovedi lui însuşi şi celorlalţi că nu este, aşa cum se crede, o stârpitură; totul, pe un fundal de ură refulată... Bărbatul în devenire îşi alege un comportament auster şi provocator, din care exclude pasiunea sub orice formă, carnală sau emoţională - inclusiv credinţa: „Nici

33 **Bartolomé Bennassar, *op. cit.***

femei, nici slujbe religioase!” va exclama adesea Caudillo ca un crez suprem. Pentru Francisco Franco, uniforma ţine loc de armură şi de conştiinţă. Prestanţă şi rigiditate marţială mai presus de orice. De la înălţimea staturii sale, de 1,64 metri, le va arăta el celor mai bine dotaţi! Este cu un an mai mic decât colegii săi de promoţie. în primul an, suportă agresiunile, insultele şi corvezile rezervate celor mai tineri cădeţi. Nici acum nu vorbeşte mult, dar vocea i se schimbă sub efectul hormonilor. Devine mai masculină, mai fermă. Permanenta lui rezervă trece drept discernământ. Cu toate acestea, rezultatele sale rămân mediocre şi este clasat al 251-lea din aproximativ 312 elevi. Din această cauză, nu obţine imediat repartizarea care să-i asigure o carieră strălucită: Maroc, unde Spania îşi apără tutela. în locul acestei destinaţii importante, este trimis la garnizoana din El Ferrol...

Această jalnică întoarcere pe pământul natal durează doi ani - doi ani de purgatoriu - după care se alătură Regimentului al 8-lea din Africa, pentru a înăbuşi revolta locuitorilor din Rif, în nord-estul Marocului, la 19 martie 1912. Un adevărat botez al focului, sălbatic şi nemilos. Dar Francisco Franco a avut timp să-şi domolească mânia! El este gata să lupte cu o violenţă şi cu o determinare nebănuite. Tenacitatea lui disperată este recompensată. După câteva luni, este repartizat la regimentul trupelor regulate indigene, cunoscute pentru „vitejia” lor pe teren: un eufemism care implică o cruzime fără margini împotriva populaţiei civile.

Francisco - fostul Paquito! - Franco câştigă experienţă în masacre şi gustă din savoarea profană a carnagiului. Se curăţă de toate insultele şi umilinţele pe care le-a îndurat cu sângele victimelor sale. în perfectă legitimitate. Statura nu mai contează, dimensiunea maxilarului devine nesemnificativă, frustrările din trecut dispar în faţa ororii şi a cruzimii de care sunt capabili oamenii - numai să aibă ocazia. Pe câmpul de bătălie, lupta răzbună totul, cu forţă şi fără tăgadă, în plus, totul este justificat: pentru patrie! Ceea ce învaţă acum va fi pus în aplicare mai târziu, în propria ţară, împotriva republicanilor. în octombrie 1913, obţine

Crucea de Merit Militar clasa întâi; în martie 1915, este promovat la gradul de căpitan, la numai 22 de ani; în iunie 1916, este grav rănit la abdomen în timpul unei operaţiuni între Ceuta şi Tanger. Faptul că a văzut moartea cu ochii îi dă curaj! Spania, aflată într-un climat politic toxic, vrea să creeze eroi după propria imagine: o trestie fragilă şi totodată indestructibilă. Franco pică la momentul potrivit. Naţionaliştii susţin apărarea valorilor esenţiale pe cale de dispariţie. Un fel de legendă se ţese atunci în jurul persoanei sale: răsplătit pentru vitejia sa, Francisco Franco este promovat la gradul de comandant pentru „merite de război” şi devine

cel mai tânăr comandant din armata spaniolă, la 24 de ani, o emblemă a voinţei războinice şi naţionaliste împinse la paroxism. Transformat în instrument şi împins înainte: doar atât aştepta! în Asturia, în Spania, reprimă cu o violenţă ne-maiîntâlnită revoltele muncitoreşti, în calitate de comandant al primului batalion al Legiunii Străine Spaniole. îşi încurajează oamenii să facă cele mai abominabile lucruri, să terorizeze şi să subjuge populaţia, şi nu şovăie în faţa niciunei escrocherii, după metodele învăţate în Maroc. în 1925 este făcut colonel. După un an, la vârsta de 33 de ani, este cel mai tânăr general de brigadă. Vecinii

europeni îi invidiază pe spanioli pentru aceast simbol al curajului: autorităţile franceze îl fac ofiţer al Legiunii de Onoare. Acest lucru reflectă recunoaşterea de care personajul beneficiază deja. Urmarea poveştii sale se clădeşte pe o evidenţă teribilă şi tulburătoare... La 13 iulie 1936, cel care de acum înainte se va numi simplu Franco, conduce, cu 30 000 dintre legionarii săi, revolta militară care va culmina în 1937 cu victoria lui Caudilllo... Actor tragic al războiului civil care va face peste 400 000 de morţi, apoi al unei dictaturi care va elimina 200 000 de adversari.MAO

„în Shaoshan, nouă oameni din zece sunt săraci, Să nu cumva să vă măritaţi fata cu un sătean din Shaoshan!

Căci altfel ea îşi va petrece viaţa Adunând cartofi şi cărând lemne!...”
(Cântec tradiţional din Shaoshan)

La 26 decembrie 1893, se naşte în familia Mao din valea Shaoshan (provincia Hunan) un copil grăsuţ şi bucălat, cu capul rotund ca o minge. Copilul se numeşte Ze („care străluceşte”) - această particulă a fost adoptată de familia sa cu un secol mai devreme. Părinţii adaugă *dong*, care înseamnă „spre Est”: Mao Zedong va fi „cel care străluceşte spre Est”! Budistă devotată, mama sa a pierdut deja doi fii, care au decedat la o vârstă fragedă, şi speră că acest prenume îi va aduce noroc nou-născu- tului şi îi va rezerva un destin măreţ... Conform tradiţiei, ea îmblânzeşte această alegere ambiţioasă alegând şi un al doilea nume neoficial, care ar trebui să-l apere de deochi şi să-i împrumute copilului ceva din caracterul său: acesta va fi Shi san ya-zi, „băiat de piatră”. Un nume care evocă statornicie, forţă, rezistenţă. Nimic mai logic, având în vedere istoria familiei.

După ce s-au confruntat cu sărăcia şi au devenit apoi ţărani prosperi, strămoşii săi s-au stabilit de peste cinci sute de ani în această vale fertilă. Frumuseţea locurilor se aseamănă cu ilustraţiile de pe o carte poştală... Timpul pare suspendat între dealurile ceţoase şi câmpurile de orez încadrate de vârfuri carstice maiestuoase. Pădurile milenare sunt populate cu tigri şi urşi; râul Xiang este plin de peşte, adăpostind chiar o specie foarte rară de delfin, delfinul alb chinezesc - animal venerat de copiii din regiune care, de multe ori, aşteaptă în zadar ca el să-şi facă apariţia... Natura este exuberantă, datorită arşiţei, musonului şi, uneori,

taifunurilor, însă aspră cu oamenii, din cauza iernilor friguroase, a zăpezilor abundente şi a verilor toride. Câteva uliţe desfundate şerpuiesc printre coline pentru a uni cătunurile între ele, dar niciun drum nu leagă satul de restul lumii. Aceasta este China profundă, în toată accepţia cuvântului. La fel ca în restul provinciei, se cultivă, totuşi, orez, mei, grâu şi ceai, căci Hunan aprovizionează întreaga ţară. Negoţul se face în capitala Changsha, unde se întâlnesc negustori şi comercianţi din toată ţara. Viaţa ar putea fi productivă şi liniştită deopotrivă în aceste ţinuturi luxuriante... Dar epoca de aur aparţine unui trecut foarte îndepărtat.

Cu aproape cincizeci de ani înainte de naşterea lui Mao, mai multe evenimente au dus la prăbuşirea treptată a Chinei. între 1839 şi 1842, Primul Război al Opiului împotriva Regatului Unit anunţă declinul imperiului, incapabil să reziste pătrunderii şi apoi imixtiunilor occidentale. Sistemul imperial se clatină, aflându-se deja în pragul distrugerii. în 1842, britanicii obţin cedarea regiunii Hong Kong, mai multe alte porturi se deschid comerţului occidental, datorită tratatului de la Nankin, iar după aceea, Franţa, Statele Unite şi Japonia îşi împart concesiunile şi privilegiile comerciale, dobândind controlul asupra unor regiuni întregi. Ţara este zdruncinată de intense tulburări sociale, răscoalele se înmulţesc, în contextul unei economii stagnante - agravată de creşterea demografică explozivă. Micii fermieri sunt primii afectaţi, iar sărăcia îi determină pe cei marginalizaţi şi înfometaţi să se revolte împotriva autorităţii imperiale, detestată de o mare parte dintre chinezi (94% sunt de etnie Han), deoarece dinastia Qing aparţine minorităţii

Manchu. Marii proprietari de terenuri formează miliţii pentru a înăbuşi rebeliunile... La sfârşitul secolului al XIX-lea se pot număra milioane de victime. Hunan este deosebit de afectat, cu nu mai puţin de cincizeci şi două de răscoale ţărăneşti, între 1860 şi 1885[34].

Fetişism feudal şi devoţiuni ţărăneşti

Familia Mao a reuşit însă să evite dezastrul şi să se adapteze acestei situaţii pe cât de instabile, pe atât de dramatice. La naşterea lui Zedong, tatăl, Mao Xunsheng, nu are decât 23 de ani. Drumul său în viaţă a fost deja foarte sinuos şi foarte greu. Fiindcă părinţii săi erau împovăraţi de datorii, în adolescenţă acesta s-a angajat ca soldat. După mai mulţi ani de privaţiuni şi de trudă, nu numai că a reuşit să adune o mică agoniseală din care a achitat datoriile familiei, dar şi-a şi sporit venitul prin toate mijloacele posibile: cămătărie, comerţ stradal, servicii mărunte... Xunsheng a răscumpărat pământul strămoşilor săi, a plătit taxele, reuşind chiar, după zeci de ani, să-şi extindă domeniul... Apoi s-a lansat cu succes în creşterea porcilor şi în cultivarea orezului, investindu-şi toate veniturile în achiziţionarea de noi terenuri. Posedă acum aproximativ un hectar de orezării, ceea ce îl face unul dintre cei mai bogaţi oameni din sat. Niciodată nu va renunţa însă la obiceiul său de a trăi meschin, de a mânca puţin, ţinând, bănuţ cu bănuţ, socoteala tuturor cheltuielilor şi a câştigurilor. Zedong va considera această frugalitate drept zgârcenie şi o va privi mereu cu cel mai mare dispreţ; va încerca tot timpul să subaprecieze reuşita tatălui, jenat de setea lui de câştig - atât de opusă convinge-

34 **Jacques Reclus, *La Révolte des Taiping*, Paris, Éd. du Pavillon R. Maria, 1972, reed. Paris, L'Insomniaque, 2008. (n.a.)**

rilor politice ale viitorului Mare Cârmaci: „Tatăl meu nu avea o prăvălie pentru negoţul lui. Se mulţumea să cumpere boabele de la fermierii săraci, apoi să le transporte la negustorii din oraş, de la care obţinea un preţ mai bun. [...] Bătrânul continua să adune bunuri - sau ceea ce era considerat drept o mare avere în Shaoshan. Apoi nu a mai cumpărat pământuri, ci a răscumpărat mai multe ipoteci puse pe bunurile care aparţineau altora. Capitalul lui a ajuns la 2000 sau la 3000 de yuani[35]. Tatăl lui Zedong este sever şi lacom, lipsit de orice scrupule, un tip de om obişnuit, a cărui inteligenţă se limitează la arta speculaţiei. El nu are, în mod evident, nici răgazul şi nici sensibilitatea necesare pentru a-i înconjura pe copiii săi cu afecţiune - nici el nu a cunoscut vreodată tandreţea. Xunsheng consideră că rolul tatălui său este, în principal, acela de a transmite şi de a-şi extinde averea. îşi face o misiune de onoare din a-şi asigura doar strictul necesar şi a valorifica munca fizică: două idei reluate şi ridicate în slăvi, câţiva ani mai târziu de către fiul său, liderul Partidului Comunist Chinez...

De la vârsta de 3 sau 4 ani, copilul trebuie să înveţe să se facă util; el adună din pădure fructe şi strânge iarbă pentru hrana porcilor, culege vreascuri, duce bivolii la adăpat, transplantează răsadurile de orez în ferma familiei. Dar nimic nu îi place mai mult decât să stea agăţat de rochia lungă şi neagră a mamei şi să o

35 **Edgar Snow, *Étoile rouge sur la Chine*, Stock, Paris, 1965. O lucrare importantă în care autorul - jurnalist american - obţine, după opt ani de anchetă în China, „confesiunea" autobiografică a lui Mao, atunci în vârstă de 43 de ani. Cum Marele Cârmaci a aprobat autenticitatea faptelor narate, această carte rămâne şi astăzi o sursă esenţială: povestire unică, despre tinereţea şi debuturile sale în politică, făcută de Mao însuşi. (n.a.)**

privească fascinat în timp ce aceasta spală vasele la râu, găteşte şi ţese; toate sarcinile sunt duse la bun sfârşit cu paşi mici şi şchiopătaţi, adoptând mersul ţopăit caracteristic femeilor cu picioarele bandajate - a căror lungime ideală nu trebuia să depăşească 7,5 cm pentru „Lotuşii de aur" şi 10 cm pentru „Lotuşii de argint". în 1949, Mao, susţinător al egalităţii dintre sexe, va interzice pentru totdeauna această tradiţie milenară, simbol al jugului feudal, incompatibil cu modernizarea ţării... şi care o redusese pe mama sa la statutul de sclavă conjugală.

Practica „piciorului mic" este, într-adevăr, destinată să accentueze supunerea sexuală a femeilor, oferindu-le în acelaşi timp bărbaţilor noi perspective erotice: mobilitatea redusă a partenerei; *bondage*[36] al partenerei cu benzile desfăşurate, în timpul preludiului; şi, în unele variante, orificiu suplimentar de penetrare, creat de bolta plantară devenită concavă... După ce a îndurat ani lungi de suferinţă[37], partenera este redusă la rolul de obiect modelat exclusiv pentru plăcerea bărbatului. Orice dorinţă de emancipare socială îi este interzisă. Dar, chiar mamele perpetuează această cruzime, căci fetele care nu respectă acest obicei nu îşi găsesc un soţ...

36 **Pratică sadomasochistă care constă în legarea partenerului. (*n.a.)***

37 **În jurul vârstei de 5 ani, picioarele fetiţei erau presate, astfel încât să se rupă bolta plantară şi să se îndoaie degetele - cu excepţia degetului mare - spre interior, până la necroza acestora. Pentru a accelera acest proces, uneori, se întâmpla ca oasele să fie rupte cu lovituri de pietre. Se estimează că cel puţin 10% dintre fetiţe mureau de septicemie. Celelalte îndurau chinuri insuportabile, până la sfârşitul perioadei de creştere, atunci când piciorul, complet zdrobit, dobândea deformarea definitivă. Chiar şi atunci, statul în picioare era foarte dureros, *(n.a.)***

Wen Qimei, mama lui Zedong, le-ar fi supus cu siguranţă pe fiicele cele mici unei asemenea mutilări, dacă acestea nu ar fi murit de timpuriu: în final, patru copii din şapte au murit! în această regiune, doar cei mai robuşti supravieţuiesc... în ciuda aparenţei sale fragile, Wen Qimei nu este deloc firavă. îşi asumă, fără să se plângă, sarcinile care îi sunt atribuite. Este o femeie blândă şi ascultătoare, care nu contestă niciodată ordinea familiei. S-a căsătorit cu Xunsheng în 1885, chiar înainte ca el să se înroleze în armată. Fuseseră logodiţi cu cinci ani mai devreme - când el avea doar 10 ani, iar ea 13. O căsătorie aranjată de familiile lor, pentru că pe vremea aceea nu se putea altfel. Mama lui Zedong nu are nume, aşa cum este obiceiul: este doar Qimei, a „şaptea dintre surori” în familia Wen. Este un simplu număr, şi trebuie să-şi servească tatăl. Singurul ei spaţiu de libertate este religia. Nu ratează nicio procesiune, nicio ceremonie la templul budist, unde îl ia mereu cu ea pe micul Zedong, uluit de fumul parfumat de tămâie, de psalmodii şi de ritualuri. Wen Qimei le povesteşte toate durerile şi bucuriile sale zeilor şi lui Buddha, cu o fervoare ingenuă şi profundă. în ciuda necuviinţei de care dă dovadă necredinciosul ei soţ, ea a aşezat o statuie de bronz a lui Buddha în casă, pentru a-l cinsti zilnic şi a-i aduce ofrande. Zedong o asistă şi se roagă alături de ea, şi el foarte smerit - cel puţin în copilărie. Când va deveni adult, credinţa îi va dispărea, fiind înlocuită de idealul politic şi strivită de deciziile sale totalitare. Catolicii mai ales, pentru că întruchipează o religie străină, vor suporta consecinţele: în anii 1950, preoţi şi călugăriţe vor fi acuzaţi de cele mai rele grozăvii (experimente medicale pe sugari, crime şi canibalism) şi vor fi

masacraţi cu sutele. în câţiva ani, China va fi „curăţată” de aproape trei milioane de catolici practicanţi. Acest exemplu îi va descuraja pe credincioşii de alte religii să-şi păstreze cultul. Poate că, văzând-o pe mama sa, Mao îşi dăduse seama în ce măsură practica religioasă constituia un mod de evadare, deci o formă de rezistenţă în faţa autorităţii, pe cât de puternică, pe atât de greu de controlat.

„Băiatul de piatră” devine conştient de sine

Wen Qimei este o mamă iubitoare, adorată de copiii săi. După propriile cuvinte ale lui Mao, Wen Qimei era „...bună, generoasă, plină de compasiune şi întotdeauna gata să împartă ce avea.”[38] îi va purta până la moarte mamei sale o dragoste şi o admiraţie fără rezerve. Ceilalţi doi fii, Mao Zemin (născut în 1895) şi Mao Zetan (născut în 1905), împărtăşesc aceleaşi sentimente. Mama lor este, în ochii lor, o păstrătoare a bunu- lui-simţ şi a tradiţiei. Fiinţă rezervată, ea încearcă să-i înveţe cumpătarea, aşa cum va explica mai târziu Mao: „Ea critica orice manifestare deschisă a emoţiei şi orice încercare de rebeliune declarată. Ea spunea că nu aceasta este calea chineză.” Desigur, Wen Qimei este, în egală măsură, o soţie perfectă şi o gospodină desăvârşită. Locuinţa familiei, o fermă mare cu un singur etaj, în formă de U alungit, este vastă. Familia Mao nu deţine în totalitate această proprietate, ci o împarte cu o altă familie, Zu. Camera principală este comună pentru ambele familii. Dar, familia Mao îşi extinde suprafaţa an de an şi de fiecare dată aduce îmbunătăţiri majore: Xunsheng înlocuieşte acoperişul de paie cu cel de ţiglă, construieşte alături un coteţ pentru porci şi un grajd, adaugă mai multe magazii.

38 **Edgar Snow, *Etoile rouge sur la Chine, op. cit. (n.a.)***

Fiecare copil are propria cameră, cu un pat acoperit cu pături groase, matlasate şi o plasă de ţânţari. Niciun detaliu de prisos, niciun obiect decorativ. Pe jos, pământ bătătorit, pereţii, din chirpici. Mobilierul este format din câteva bănci şi o masă masivă de lemn de culoare închisă. Seara, se trag obloanele din lemn pentru a închide ferestrele cu zăbrele, fără geamuri, şi a păstra căldura pe care o răspândeşte un cuptor mare din cărămidă, pe care Wen Qimei pune mâncarea la gătit. Zedong abia ştie să meargă, aşa că se târăşte pe sub funiile lungi de ardei iute uscat agăţate de tavan spre amuzamentul lui; bucătăria din Hunan este una dintre cele mai picante din ţară. De-a lungul vieţii sale, Mao Zedong se va delecta cu mâncărurile cele mai copioase... Dar preparatul pe care îl va prefera întotdeauna va fi pieptul de porc prăjit în zahăr şi uşor caramelizat, de culoare roşiatică, de care a fost privat atunci când era mic - Wen Qimei nu pregătea decât în mod cu totul excepţional aceasta reţetă simplă şi dulceagă. Chiar dacă creşte porci, familia Mao nu mănâncă în mod regulat carne, Xunsheng nu ar permite asemenea festinuri! Tatăl este categoric şi foarte atent la cheltuielile casei. Conform principiilor sale, copiii nu au dreptul la aceeaşi hrană cu adulţii, pentru că nu muncesc. Preşedintele Mao, cu mulţi ani mai târziu, îşi va exprima amărăciunea: „la 15 ale fiecărei luni, [tatăl nostru] le făcea o favoare lucrătorilor săi şi le oferea ouă cu orez, dar niciodată carne. Mie nu îmi dădea nici ouă, nici carne!” Ajuns la putere, Mao va avea exigenţe culinare foarte stricte - dulce răzbunare a copilului lipsit odinioară de delicatese: „Punea să i se aducă mâncărurile preferate din toate colţurile ţării. Trebuia să i se aducă viu un peşte special din Wuhan, transportat

pe o distanţă de mii de kilometri într-o pungă de plastic umplută cu apă şi alimentată cu oxigen. „[...] în ceea ce priveşte orezul, cerea ca membrana care separă învelişul de miez să fie păstrată [...], astfel că orezul trebuia decorticat manual, cu cea mai mare grijă. [...] Ceaiul său preferat, cel din Fântâna Dragonului, avea reputaţia de a fi cel mai bun din toată China şi pentru el se culegeau frunzele cele mai frumoase, atunci când ajungeau la deplina maturitate.”[39] Datorită acestei infuzii, spera (în zadar) să-şi uşureze constipaţia cronică, de care nu va scăpa însă niciodată.

Mao Zedong îşi aminteşte că mama lui îi dădea, totuşi, pe ascuns, atunci când putea, ceea ce Xunsheng refuza să-i ofere... în familia Mao, există o mare diferenţă între ceea ce interzice tatăl şi ceea ce permite mama, atunci când acesta nu este de faţă. Când Xunsheng nu este acasă, lucrurile se rezolvă... Viaţa de zi cu zi se organizează în jurul unui conflict parental şi filial latent. Liderul Mao va povesti propria versiune, foarte personală şi politizată: „Erau două „partide” în familie. Unul era tatăl meu, „puterea conducătoare”. Opoziţia era formată din mine, mama, fratele meu şi, uneori, muncitorul.”[40] Când discuţiile se aprind, „puterea conducătoare” reprimă prin forţă opoziţia, cu nenumărate palme şi lovituri cu un băţ de bambus! Psihodrama ţăranului se extinde la cei care se află sub controlul irascibilului Xunsheng: unul, apoi doi muncitori au fost angajaţi să lucreze pe câmp. Şi aceştia primesc o muştruluială zdravănă! Fibra revoluţionară - anarhistă chiar - a tânărului Zedong începe aşadar să se afirme

39 **Jung Chang şi Jon Halliday, *Mao: l'histoire inconnue*, Paris, Gallimard, 2006. (*n.a.*)**

40 **Edgar Snow, *Étoile rouge sur la Chine, op. cit. (n.a.)***

de timpuriu. Căminul Mao nu este foarte senin... Vocile ridicate şi certurile dintre tată şi fii vor fi tot mai frecvente şi mai violente, pe măsură ce băieţii vor creşte...

La începutul secolului al XX-lea, Zedong este deja un băieţel foarte încrezător şi foarte senzual - calităţi pe care le moşteneşte în mod clar de la mama lui. îi place să atingă, să guste, să miroasă lucruri, să mângâie şi să privească animalele de fermă, să admire transformările şi ciclurile naturii. în schimb, îi este frică de apă şi urăşte înotul. Motivul este necunoscut, dar îl va urmări toată viaţa: „Lui Mao nu îi plăceau nici căzile, nici duşurile şi a stat timp de 25 de ani fără să facă baie. în schimb, cerea să i se frece corpul cu prosoape umede şi calde”![41] De asemenea, cerea să i se facă zilnic masaj, o reminiscenţă a căldurii materne... Lui Zedong îi plac atingerile... Wen Qimei îl învaţă să privească, să savureze frumuseţea, să se lase surprins. Alături de ea, Zedong o ia pe scurtătură pe drumul existenţei, făcând ocolişuri aleatorii într-un trai zilnic mult prea strict. Spre deosebire de tată, ea nu îl ceartă niciodată, este întotdeauna fermecătoare, blândă, frumoasă... şi misterioasă. De îndată ce a ajuns la vârsta la care copilul poate să înţeleagă, ea îl ia de mână şi îl duce într-un loc sacru, izolat puţin de sat. Apoi, după un ritual ancestral, îi cere să se închine în faţa unei stânci de peste doi metri înălţime, aflată deasupra unui izvor.[42]Prin această mântuire, Zedong este „adoptat” de monolitul vrăjit... Tributul adus acestei magice „mame

41 **Jung Chang si Jon Halliday, *op. cit. (n.a.)***

42 **Li Xiangwen, *Histoire de la famille Mao*, Pékin, Éd. du peuple, 1966; citât de Justine Faure şi Denis Rolland în *1968 hors de France, histoire et constructions historiographiquesy* Paris, L'Harmattan, 2009. *(n.a.)***

de piatră” este un fel de botez păgân, care îi dă numelui său ascuns puterea protectoare aşteptată: Shi san ya-zi, „băiatul de piatră”, conform credinţelor, tocmai şi-a descoperit eul secret şi profund. Un *ego* mereu prezent, care îl va însoţi până la ultima suflare...

De-a lungul copilăriei sale, Zedong este înconjurat de femei vesele şi binevoitoare: până la vârsta de 8 ani, petrece mult timp în familia mamei sale, Wen, care îl adoră. Familia trăieşte în tihnă, dincolo de gâtul Văii Tigrului, la vreo 12 kilometri de familia Mao.[43] Este o perioadă de care el îşi va aminti cu bucurie, pentru că era lipsită de griji: ziua merge cu vitele la păscut, iar noaptea învaţă să citească, la lumina unei lămpi cu ulei. Descifrează caracterele murmurând, foarte atent, în timp ce bunica şi mătuşile brodează haine şi încălţăminte. Râsete înăbuşite, mişcări lente, pline de răbdare, foşnetul paginilor întoarse cu grijă... Din această epocă datează pasiunea sa nemăsurată pentru lectură şi pentru femei. Până la moartea sa, Mao va fi un bibliofil. Patul lui va fi mereu pe jumătate acoperit şi înconjurat de zeci de cărţi. Tot printre cărţile sale va satisface cu mare plăcere, până la o vârstă foarte avansată, mai multe femei tinere simultan... începând cu anii 1960, chiar şi atunci când va fi necăjit de o boală venerică, Marele Cârmaci va continua să-şi exerseze talentele de mare seducător: unele dintre cuceririle sale se vor declara chiar mândre să fie contaminate de el şi să păstreze astfel în trupul lor amintirea acelor preţioase momente de intimitate!în primăvara lui 1902, Zedong este încă un băieţel liniştit, dar care începe să-şi afirme zilnic caracterul. Se întoarce în casa tatălui său, cu care nu a avut niciodată până în prezent discuţii

43 **Jung Chang şi Jon Halliday, *op. cit. {n.a.)***

foarte constructive. Relaţia lor, care deja a început prost, se va deteriora din cauza confruntărilor zilnice. Copilul are 8 ani şi trebuie să primească o educaţie adevărată. Tatăl său ţine mult la aceasta, dornic ca progenitura lui să-l poată ajuta să-şi administreze şi mai bine negoţul. în tinereţe, Xunsheng nu a studiat decât doi ani; ştie să scrie şi să citească - şi, mai ales, să numere! - dar nu îşi foloseşte aceste cunoştinţe rudimentare decât pentru a-şi duce afacerile la bun sfârşit. Aşa că îl înscrie pe Zedong la cursurile unui „învăţat" din sat, unde copilul trebuie să deprindă caracterele alfabetului chinezesc şi să silabisească neobosit textele clasice ale lui Confucius, destinate elevilor. Teoretic, cursurile durează toată ziua, dar practic, copiii se supun, cu prioritate, imperativelor agricole sau treburilor casnice impuse de către părinţi. în ceea ce îl priveşte pe Zedong, acesta preferă, în mod evident, să studieze decât să muncească pe câmp! Memoria sa extraordinară îi permite să înveţe rapid textele obligatorii, lăsându-i astfel un pic de timp pentru a explora domeniile sale preferate: înainte de istorie (este încă prea tânăr pentru a aprofunda această materie), se dedică studiului caligrafiei şi poeziei, cu mult entuziasm şi talent. De-a lungul existenţei sale, Mao va practica aceste două arte şi va umple sute, chiar mii de pagini: în afara prozei politice şi a unei copioase corespondenţe, el va scrie multe poezii, transpunându-şi emoţiile în versuri. Tovarăşii săi din Partid vor mărturisi că l-au văzut frecvent pe preşedintele Mao oprin- du-se în mijlocul câmpului pentru a mâzgăli câteva cuvinte, apoi descălecând şi privind împrejurimile cu un aer profund inspirat... Astfel, în

1935, Mao va compune propria versiune lirică a „Marşului Lung”:
Armata Roşie nu se teme de „Marşul cel Lung”.
Zece mii de râuri, o mie de munţi nu înseamnă nimic pentru ea.
Cele cinci vârfuri sunt mici valuri sinuoase,
Marele Wu Mong este o moviliţă pe care o striveşti cu piciorul;
Calde erau stâncile, scăldate de râul cu nisipuri de aur,
îngheţate erau lanţurile de fier ale podului din Tatu.
Cum trecu Muntele Mien încărcat de zăpadă,
Bucuria întregii armate fu imensă[n].

Cad capete

Dar, învăţătorul lui Zedong, ca majoritatea dascălilor din această epocă, nu face decât să-l pună să memoreze manuale întregi şi să-l lovească cu nuiaua, pentru a-l face să repete învăţătura - desigur, limitată. în curând, Zedong îşi procură puţinele romane care circulă în cătunul lui şi le citeşte pe ascuns: *„...Shui hu Zhuan (Pe malul apei)* şi *San guo zhi yan yi (Cronica celor Trei Regate*). Primul povesteşte aventurile a opt sute de tâlhari care formaseră o bandă; a doua narează istoria războaielor dintre cele Trei Regate[44]„. *Cronica celor Trei Regate* a fost scris în secolul al XlV-lea de Luo Guanzhong, scriitor chinez al dinastiei Ming. Acest text descrie o perioadă care se întinde din anul 220, data prăbuşirii dinastiei Han, până în 265, sub dinastia Jin, în timpul căreia cei trei şefi ai regatelor Shu, Wei şi Wu îşi dispută puterea asupra Chinei. Mao va citi şi reciti fără încetare această epopee politică şi militară, în care se

44 **Nora Wang, *Mao Zedong*, Paris, Autrement, 1999. *(n.a.)***

înfruntă conducători plini de carismă... Dorinţe de aventuri, de bătălii, de marşuri triumfale. Tânărul Zedong începe să observe că universul lui alcătuit din orezării şi păduri este foarte limitat. în 1903, pe când nu avea decât 10 ani, fuge de acasă timp de trei zile. Este găsit dând târcoale prin pădure, nu foarte departe de casă, deşi îşi propusese iniţial să ajungă în oraşul Changsha. Realitatea îl prinde din urmă! De altfel, chiar dacă rămâne un privilegiat printre cei mai săraci, este totuşi martorul unor violenţe zilnice de nesuportat... în 1904, este destul de mare pentru a înţelege amploarea dezastrului cauzat de foamete. Acte de canibalism, oameni sărmani rătăcind pe drum în căutare de hrană, amărâţi care încercau să-şi păcălească foamea mestecând scoarţă de copac... în 1906, situaţia se înrăutăţeşte, ca urmare a inundaţiilor catastrofale, care omoară între treizeci şi patruzeci de mii de oameni[45] şi fac, în mod indirect, de o sută de ori mai multe victime. Fluviul Albastru se revarsă, luând cu el cadavrele... Izbucnesc revolte ale foamei. în Changsha, autorităţile îi torturează şi-i decapitează pe insurgenţi; capetele lor sunt expuse în public, înfipte în vârful suliţelor. Notabilităţile trimit mercenari să reprime orice protest al ţăranilor. Familia Mao se ţine cu prudenţă deoparte. Xunsheng nu are nicio milă faţă de cei săraci: aceştia i-au furat câţiva saci de orez şi este în culmea mâniei! Wen Qimei dă de pomană pe ascuns cerşetorilor de pe drum. Această experienţă îngrozitoare reprezintă un moment crucial în viaţa lui Mao, aşa cum el însuşi îi va mărturisi jurnalistului Edgar Snow în 1936: „Aceste incidente, care apăreau unul după altul, au lăsat o

45 ***Ibid. (n.a.)***

amprentă imposibil de şters din mintea mea deja rebelă. în această perioadă, am început să dobândesc o oarecare [...] conştiinţă politică.” în plus, şi o anumită familiaritate cu oroarea, căci regimul său va face din plin uz de tortură. Pentru a-i descuraja pe funcţionari să deturneze bani, Mao le va zdrobi testiculele celor bănuiţi, cu un cleşte din bambus... un exemplu, printre altele, care îşi află originea în copilăria lui Zedong. La 13 ani, tânărul nu ştie prea bine ce să creadă despre situaţia din ţară: va afirma că nu era de acord nici cu tatăl său, nici cu hoţii de orez. Principala preocupare a lui Xunsheng este să treacă peste aceste zile sângeroase, fără să piardă prea mulţi bani şi, pentru a-şi uşura sarcina, este nerăbdător să pună în practică noile cunoştinţe ale lui Zedong: „Tata a vrut ca eu să încep să ţin registrele familiei, de îndată ce am învăţat câteva caractere. El a dorit să învăţ să folosesc abacul.” Abacul este, în sine, un simbol al reuşitei, căci este numărătoarea folosită pentru contabilitate. Numai că Zedong urăşte cifrele şi nu are noţiuni de economie - un neajuns care îi va marca în mod funest politica, provocând între cincisprezece şi treizeci de milioane de morţi în timpul Marelui Salt înainte. Pentru adolescentul de acum, exigenţele tatălui său îi lezează cu atât mai mult libertatea şi integritatea personală, cu cât sunt însoţite de un alt eveniment: în 1907, este logodit, împotriva voinţei sale, cu una dintre verişoarele sale, Luo Yixiu, cu care se va căsători un an mai târziu. O adevărată traumă. în 1936, va spune o dată pentru totdeauna: „Nu am trăit niciodată cu ea. [...] Nu o consider soţia mea şi nu m-am gândit deloc la ea!” De fapt, nefericita a murit în anul 1910, deci nu a

cunoscut-o decât foarte puţin; va afirma, de altfel, cu vehemenţă, că această căsătorie nu s-a consumat niciodată. Iar în 1919, va scrie un articol în care se declară, în mod evident, împotriva acestui obicei al căsătoriilor aranjate: „Poruncile părinţilor sunt [...] incompatibile cu dorinţele copiilor lor [...]. Este vorba de un fel de viol indirect. Părinţii chinezi nu încetează să-şi violeze, în mod indirect, progenitura...” Putem înţelege astfel mai bine ce l-a determinat pe Mao tiranul să asocieze contabilitatea cu castrarea...

Marşul uriaşului roşu

în anul 1908, Zedong nu mai simte pentru tatăl său decât dispreţ şi mânie. El îi va povesti un incident important lui Edgar Snow: „Tatăl meu invitase oaspeţi acasă, dar în prezenţa acestora, între noi a izbucnit o ceartă. Tata m-a insultat în faţa tuturor, numindu-mă leneş şi lichea. Acest lucru m-a înfuriat teribil. L-am blestemat şi am ieşit din casă. Mama a fugit după mine, încercând să mă convingă să mă întorc. [...] Am ajuns la marginea iazului şi am ameninţat că mă voi arunca în el dacă se va apropia. [...] Tata a insistat să îmi cer scuze şi să fac *kou- tou*, în semn de supunere. Am acceptat [...] dacă promitea să nu mă mai bată. [...] Când îmi apăram drepturile prin revoltă deschisă, tatăl meu se lăsa înduplecat şi, cu cât stăteam mai umil şi mai supus, cu atât mai mult mă insulta şi mă bătea.” Pretenţia ca fiul său să-i facă *koutou* sau *kowtow* pentru a-i implora iertarea este, pentru Xunsheng, o cerere revelatoare, pentru că era vorba despre salutul cu fruntea plecată până la pământ, de obicei destinat

împăratului. Zedong, care l-a îndurat ca pe umilinţa supremă în faţa mamei şi a altora, pare şi mai hotărât să se revolte. Poate chiar că s-a gândit în acea clipă să-şi pună capăt zilelor înecându-se? Episodul nu rămâne fără urmări şi poate că băiatul a început să se maturizeze din acel moment... Orice s-ar fi întâmplat, o prăpastie adâncă s-a căscat între tată şi fiu. Relaţiile lor se înrăutăţesc şi mai mult atunci când Xunsheng refuză să continue să plătească şcolarizarea fiului său. El vrea ca Zedong să devină fermier şi are intenţia de a-l angaja ca ucenic la un neguţător de orez. Dar se pare că este foarte greu să-l constrângă pe Zedong: acesta a devenit la fel de înalt ca tatăl său - şi mai puternic -, şi are un caracter cel puţin la fel de dur ca şi el. Cu neputinţă să-l mai bată! Doar dependenţa financiară mai rămâne o pârghie posibilă. Prin certuri şi compromisuri temporare, Zedong şi Xunsheng cedează, rând pe rând: când fiul lucrează pe câmp, când tatăl îi permite să meargă la cursuri. Dar şcoala din sat nu mai prezintă niciun interes pentru Zedong. El speră să se înscrie într-o instituţie dintre cele care s-au deschis cu sutele în ultimii cinci-şase ani.
Unul dintre verii săi, care este elev aici, i-a vorbit despre ea: în aceste şcoli moderne, se învaţă limba engleză, ştiinţele, istoria! De acum, Zedong nu se mai gândeşte la altceva. Dar, desigur, tatălui său îi face plăcere să-l ia peste picior, declarându-l incapabil să urmeze asemenea cursuri. îl necăjeşte încontinuu. Brusc, Zedong nu îşi mai detestă tatăl, îl urăşte de-a dreptul! în 1968, în timpul unei sesiuni de tortură pentru a-i supune pe adversarii propriului regim, Mao va declara cu răceală: „Păcat că tatăl meu a murit deja, ar

fi trebuit să-l fac să îndure acelaşi lucru.” Adolescentul Zedong înghite toate insultele şi începe să negocieze cu familia mamei pentru a-şi putea realiza planurile: familia Wen îi împrumută destui bani ca să se poată înscrie la „şcoala primară superioară” din Dongshan. Mai în vârstă decât majoritatea celorlalţi elevi, Zedong nu este un privilegiat printre aceştia, ci dimpotrivă! Ceilalţi provenind din familii cu adevărat bogate, el se află de această dată pe poziţia celor nevoiaşi: „Mulţi elevi înstăriţi mă dispreţuiau pentru că eram un zdrenţăros, purtând jacheta şi pantalonii mei obişnuiţi.” Ceea ce, în realitate, nu îl deranjează câtuşi de puţin; Marelui Cârmaci îi va plăcea luxul şi îşi va satisface multe dintre capriciile obişnuite ale dictatorilor, dar toată viaţa îşi va păstra mania de a purta hainele şi încălţămintea până când se toceau: nu din grija de a da un exemplu de modestie, ci, pur şi simplu, pentru că aşa i se pare mai confortabil. De altfel, va cere să i se cârpească hainele vechi plătind un preţ exorbitant şi le va ordona gărzilor lui „să-i facă” pantofii înainte de a-i încălţa. Simţindu-se relativ confortabil în noul său mediu şcolar, elevul Zedong ia note bune, mai ales la disertaţie. învaţă limba engleză şi descoperă biografiile lui Napoleon, Wellington sau Petru cel Mare. Aude, pentru prima dată, despre America şi Europa, despre Războiul Civil şi despre Revoluţia Franceză.

Timp de un an, devorează tot ceea ce i se predă. în scurt timp, nici aceasta nu îi mai este suficient; prin urmare, începe să-şi construiască planuri mai ambiţioase. Cu traista în spinare, porneşte din nou la drum, spre oraşul promis pe când avea 10 ani: Changsha

.Nu există cale ferată până acolo. în primăvara lui 1911, China este încă medievală. Mao Zedong a devenit un tânăr înalt, de 16 de ani, cu privire necruţătoare şi cu chipul aspru, iar părul lui negru şi bogat este întotdeauna împletit într-o panglică lungă, simbol al supunerii faţă de împărat... El ajunge la destinaţie după două zile de mers într-un car cu boi. Zedong a reuşit fără nicio dificultate să ia examenul de admitere la o „şcoală medie” - echivalentul gimnaziului. Dar, după şase luni, revoluţia republicană se pregăteşte să facă pulbere peste două mii de ani de putere imperială. Ca majoritatea colegilor săi, Zedong îşi taie coada împletită şi se înrolează în armata revoluţionară. Este îndemnat de entuziasm şi de voinţa de schimbare, de distrugere a unui trecut pe care îl dispreţuieşte. Victoria nu se lasă aşteptată. Amestecul extern a dat lovitura finală dinastiei Qing: la 12 februarie 1912, Puyi, ultimul împărat, sfârşeşte prin a abdica, la o lună după proclamarea Republicii Chineze de către Sun Yat-sen. La 15 februarie, Mao este eliberat de angajamentul militar. El crede că revoluţia s-a terminat şi îşi reia studiile. Neştiind prea bine ce cursuri să urmeze, încearcă o şcoală de comerţ, apoi o şcoală generală, după care hoinăreşte timp de mai multe luni prin Changsha, supravieţuind datorită căminelor studenţeşti. Atunci când intră pentru prima oară în biblioteca municipală, are o revelaţie: aici găseşte ceea ce căuta şi îşi petrece toată ziua devorând lecturi din Montesquieu şi Rousseau, Kant, Bentham, Platon şi Aristotel. Mao devine un strălucit autodidact... în 1913, face studii pentru a deveni profesor, fiind, timp de şase ani, un student neobosit şi nesăţios. Conştiinţa lui politică se

configurează, tânărul profesor denunţă corupţia guvernului, neajunsurile şi imoralitatea acestuia, se întreabă deja „cum să salveze China” şi se gândeşte din ce în ce mai mult la oportunitatea de a crea un sistem condus de un despot luminat, singurul capabil să înfrunte „prostia poporului”[46] şi să-l salveze de el însuşi. „Ţara trebuie distrusă [...], apoi reconstruită”, va scrie tânărul cu puţin înainte de a deveni unul dintre fondatorii Partidului Comunist Chinez. Aceasta va şi face Mao, odată aflat în fruntea ţării, începând cu 1 octombrie 1949 şi până la moartea sa, la 9 septembrie 1976. Dar acesta este începutul unei alte poveşti...

Sub egida acestui personaj complex, China a devenit o putere nucleară, o naţiune respectată şi temută pe eşichierul internaţional. Nimeni nu îl mai regretă pe despotul care a realizat această metamorfoză: astăzi, chinezii preferă să se extazieze în faţa legendei sale, în loc să-şi rememoreze suferinţele provocate de politica lui... încă se ridică, în toată China, statui monumentale în cinstea gloriei lui Mao Zedong, casa lui natală a fost transformată în muzeu, iar satul Shaoshan este plin de turişti veniţi să aducă un omagiu Marelui Cârmaci. Statuete şi obiecte de *merchandising* care mai de care mai neverosimile se înghesuie pe rafturi. „Băiatul de piatră”, vinovat de moartea a cel puţin şaptezeci de milioane de persoane, în vremuri de pace[47], a devenit o icoană ieftină, zâmbitoare şi poleită cu vopsea aurie, bună de aşezat pe o etajeră din salon.

MUSSOLINI

46 **Texte din tinerețea lui Mao, iunie 1912-noiembrie 1920.** ***(n.a.)***

47 **Cf. Jung Chang și Jon Halliday,** ***op. cit. (n.a.)***

Fierarul din satul Dovia di Predappio, din Emilia-Romagna, este cunoscut ca un om grosolan şi irascibil. Dar, în această duminică de 29 iulie 1883, acesta nu se poate abţine să nu îşi şteargă discret o lacrimă ivită în colţul ochiului: are un fiu! Mustaţa lui neagră şi deasă, cu vârfurile răsucite în sus, freamătă de atâta emoţie înfrânată. Neamul lui va continua, numele său va fi dus mai departe! Numele Mussolini este întâlnit în nordul Italiei, încă din Evul Mediu. Se spune chiar că printre strămoşii săi figura unul dintre regenţii din Bologna, în secolul al XII-lea. Registrul parohiei Santa Maria de Montemaggiore menţionează în secolul al XVIII-lea un strămoş moşier[48]. Alessandro Mussolini, 29 de ani, este mândru de rădăcinile sale, dar nostalgic după gloria de altădată a familiei... Vânjos, cu pieptul foarte musculos, modelat de practicarea meşteşugului său, el îşi ia întâiul născut în braţele sale puternice. A ales deja prenumele care îi vor înrâuri destinul: Benito, în cinstea mexicanului Benito Juarez, fost agricultor devenit erou republican şi preşedinte al Mexicului; Amilcare în onoarea lui Amilcare Cipriani, patriot italian, soldat al lui Garibaldi şi comunard alături de parizieni, în 1871; Andrea, de la Andrea Costa, militant anarhist, care tocmai fondase, în 1881, *Partito socialista rivoluzionario italiano...* Cea din urmă referinţă este cea mai recentă, dar şi cea mai virulentă, căci Andrea Costa pledează pentru „propaganda prin fapte”, o strategie politică al cărei scop este să provoace o „conştientizare populară”, prin toate mijloacele posibile, inclusiv

48 **Cf. http://www.rivoltaideale.com; biografia familiei Mussolini:** ***«...un bisavolo di Benito Mussolini, agricoltore in proprio, Mussolini Jacobus Antonius, nato nel 1730 - non è scritto dove - morì il 9 Settembre 1810 alla età di 80 anni.» (n.a.)***

terorismul şi insurgenţa... Plasat sub asemenea auspicii, micuţul Benito Mussolini are pe cine să moştenească! Bunicul său patern, Luigi Mussolini aprobă bucuros aceste alegeri pentru nepotul său. La vârsta de 49 de ani, el este locotenent în rezervă al Gărzii Naţionale, dar nutreşte un anarhism şi un anticlericalism care l-au trimis de mai multe ori la închisoare. De la o generaţie la alta, aceeaşi schemă se repetă şi se amplifică...

Secrete de familie, masculi şi cuvinte

închisoarea! Este aproape un titlu de glorie pentru familia Mussolini, practic, un rit de iniţiere. Alessandro a devenit militant revoluţionar (socialist libertar) cu 10 ani mai devreme. Adept al lui Mihail Bakunin, el a organizat mitinguri, a luat parte la toate luptele cu autorităţile, cu alţi activişti... Nefiind chiar un exemplu de toleranţă, Alessandro îi atacă pe toţi cei care nu sunt de acord cu el. în 1874, deşi ajuns consilier municipal în Predappio, continuă să se bată cu adversarii săi. în 1878, este arestat pentru că a pus la cale „distrugerea proprietăţii altora" şi acuzat că a proferat ameninţări grave împotriva mai multor persoane. A fost închis până în 1882[49], cu scurte perioade de libertate. în acel an, recent ieşit din închisoare, se căsătoreşte cu Rosa Maltoni, o tânără de 24 de ani, de familie bună. Rosa face parte din mica burghezie din Forli, la câţiva kilometri distanţă; tatăl său este veterinar... şi de la început nu vede cu ochi buni căsătoria fiicei sale cu această canalie de Alessandro Mussolini! Atunci când pretendentul a venit pentru prima dată să-i ceară mâna

49 **Brenda Haugen, *Benito Mussolini: Fascist Italian Dictator*, Minneapolis, Compass Point Books, 2007. *(n.a.)***

Rosei, el l-a dat afară fără menajamente. Cu toate acestea, împotrivirea lui nu ţine mult. Sfârşeşte prin a le da binecuvântarea... Nu se ştie de ce s-a răzgândit, însă pot fi bănuite mai multe motive: Alessandro, cu toate că este un element perturbator, are greutate politică, deci o influenţă, deloc de neglijat, în provincia lui; în plus, nu este niciodată bine să te pui în calea acestui personaj, predispus la ameninţări şi la fapte de violenţă. // *Signore* Maltoni, oscilând între speranţă şi teamă, a preferat, fără îndoială, să cedeze.

Rosa Maltoni este o femeie educată şi distinsă. A urmat studii superioare şi a obţinut cu uşurinţă diploma de învăţătoare, profesie pe care o practică din anul 1877. îi place muzica clasică şi se exprimă cu delicateţe, este pasionată de literatură şi vorbeşte limba italiană, mai degrabă decât dialectul romagnol, mult mai răspândit printre localnici. Alessandro a fost cucerit de spiritul şi de înţelepciunea ei. Rosa nu este foarte frumoasă; scundă şi grăsuţă, cu o faţă pătrată, ea dezvăluie totuşi un farmec aparte atunci când îşi fixează privirea asupra lui. Ochi foarte negri, foarte strălucitori, înfundaţi în orbite: are impresia că îi citeşte până şi gândurile cele mai ascunse..., iar acest lucru nu îl sperie câtuşi de puţin. Rosa este, în stilul ei discret, o soţie autoritară. Ea a ştiut să-l îmblânzească pe chipeşul Dovia di Predappio şi să-i ierte frecventele infidelităţi. Tânărul fierar este cunoscut în această parte a provinciei Emilia Romagna pentru nenumăratele sale cuceriri. Se ştie că italienii au sângele fierbinte! Dar nu din pricina aceasta se îngrijorează Rosa.
Altceva reuşeşte să-l emoţioneze pe Alessandro şi să-l copleşească, mult prea des: Anna Lombardi, o femeie

măritată. Dar aceasta nu este o piedică! Lui Alessandro, căruia puţin îi pasă de convenienţe, îi place să o curteze pe frumoasa blondă cu forme durdulii prin căpiţele de fân, în văzul lumii... Soţul infidelei, Agostino Guidi, moare la momentul potrivit. Văduva veselă i se oferă aprigului fierar cu şi mai multă patimă. De acum înainte, Alessandro îşi împarte favorurile între bruneta cea cuminte şi blonda cea focoasă - *mamma* şi *puttanal* Arhetipurile nu dispar aşa de uşor. Mai mult decât atât, această poveste se va prelungi până la generaţia următoare: în timpul căsătoriei sale, Anna Lombardi a avut o fiică, născută la 11 aprilie 1890, micuţa Rachele, care va deveni prietena din copilărie şi apoi iubita lui Benito Mussolini. în 1909 (după patru ani de la moartea mamei sale Rosa), Benito îi va readuce împreună pe Anna Lombardi şi pe tatăl său Alessandro, pentru a le cere permisiunea de a se căsători cu Rachele. Bătrânii amanţi îi vor răspunde printr-un refuz categoric - al cărui motiv, niciodată dezvăluit, permite multe presupuneri asupra unei posibile paternităţi comune... în ciuda acestei interdicţii, Rachele şi Benito se vor căsători la 17 decembrie 1915 şi vor avea cinci copii. Alessandro îşi schimbă deci amantele ca pe şosete, dar când se întoarce în căminul conjugal, vrea să trăiască în ordine şi în rigoare. Soţia lui Rosa are grijă să-l mulţumească; după orele de la şcoala elementară din Dovia, acasă are grijă de gospodărie fără să-şi cruţe osteneala. Fiul lor Benito îşi va aminti mereu de mirosul de mosc al sudorii de pe pielea lăptoasă a mamei - devenit adult, el va urî femeile care se parfumează, încercând să-şi ascundă mirosurile naturale ale trupului.

Acest prim fior senzual este asociat cu maternitatea. La 11 ianuarie 1885, se naşte un al doilea fiu, Arnaldo, iar la 10 noiembrie 1888, vine pe lume o fată, pe nume Edvige.
Familia ocupă mai întâi primul etaj al unei ferme dărăpănate, un pic mai departe de sat; la parter se află fierăria tatălui şi o treierătoare pe care Alessandro o închiriază agricultorilor pentru seceriş. în decembrie 1883, familia Mussolini se mută lângă şcoală, în centrul satului Dovia. Pe dealul care se ridică în spatele casei, cuplul cultivă puţină viţă-de-vie şi vinde vin la hanurile din împrejurimi sau sătenilor, într-un fel de prăvălie improvizată. Cei doi fraţi dorm în camera care serveşte drept cămară şi bucătărie, în timp ce sora şi părinţii lor dorm în camera de zi.

în primii trei ani ai vieţii sale, copilul Benito nu rosteşte niciun cuvânt şi abia dacă articulează unele sunete, nedesluşite, nefacând decât să mormăie şi să plângă pentru a atrage atenţia asupra lui. Alessandro şi Rosa sunt descumpăniţi şi decid să-şi consulte medicul de familie, la Forli. Verdictul este pronunţat: Benito Mussolini este un retardat. în stilul lui expansiv, tatăl întoarce spatele acestui copil care îl dezamăgeşte şi a cărui tăcere pare că îi aduce un afront... Dar Rosa nu dezarmează; ea îşi foloseşte toate resursele de mamă şi de învăţătoare pentru a obţine măcar câteva silabe de la copilul ei, care petrece ore întregi aţintindu-şi privirea cernită drept înainte, în gol... Cu toate acestea, în 1886, limba i se dezleagă. Poate că s-a străduit, observând că mama sa trebuie să aibă grijă şi de fratele lui mai mic, de numai un an. Benito nu se mai bucură de atenţia ex-

clusivă a mamei şi trebuie să-şi schimbe strategia pentru a-şi menţine avantajul de întâiul născut. Gata cu copilul „retardat”: Benito începe deodată să vorbească, să vorbească, să vorbească... logoreea lui nu va conteni, atingând punctul culminant atunci când Ducele ţine cuvântări în faţa mulţimilor! După ce a învăţat să vorbească, tânărul Benito trece aproape simultan la scris.

între seceră şi ciocan

Datorită mamei sale Rosa, Benito face o pasiune pentru operele lui Verdi, învaţă să citească şi să scrie în italiană şi puţin în latină. începe să cânte la vioară cu entuziasm - şi va continua să o facă în mod constant şi la maturitate. Copilul memorează repede şi recuperează rapid întârzierile de limbaj. Dar, odată cu capacitatea de a se exprima în aceste diverse domenii, îşi manifestă şi un temperament foarte dificil, supus unor schimbări bruşte. Tatăl său, Alessandro, nu este străin de aceasta: adept al pedepselor corporale, el nu ezită să-l lovească pe Benito pentru *a-i modela caracterul* în acelaşi timp, el se apropie de fiul său, întipărindu-i în minte convingerile sale ideologice, de îndată ce acest lucru este posibil. Acest amestec toxic de violenţă şi de îndoctrinare, îmbinat cu afecţiunea paternă este, inevitabil, greu de suportat de către copil. Sentimente confuze şi contradictorii, anxietate şi radicalism formează un amalgam perturbator. Dacă la acesta se adaugă infidelităţile cronice şi alcoolismul tatălui, din ce în ce mai grav, se obţine un tablou de familie instabil şi îngrijorător. De la întâlniri politice şi până la cuceriri feminine, Alessandro bea toată agoniseala familiei şi

munceşte doar din când în când. Rosa este, desigur, cea care întreţine familia din salariul ei mediocru de învăţătoare; după ce plăteşte facturile, nu îi mai rămâne aproape nimic: „Mâncarea cea mai obişnuită la noi acasă era supa”, va spune Mussolini, „aveam pâine, legume şi cam asta era tot! Carnea nu era în meniu nici duminica, era păstrată pentru zilele de sărbătoare...” Toţi cei care şi-l amintesc pe micuţul Benito descriu un copil care nu plânge şi nu râde niciodată[50]; discută şi se joacă rar cu ceilalţi băieţi de vârsta lui, a căror tovărăşie nu-l interesează. Preferă să citească, cuibărit ore în şir în cufărul mare de lemn în care doarme cu fratele său, Arnaldo. în 1889 şi 1890, merge la şcoală la Dovia, în clasa mamei sale. în 1891, trece în clasa următoare şi se loveşte destul de dur de autoritatea învăţătorului al cărui nume, „Silvio Marani învăţător superior”, şi-l va aminti în 1911 - când îşi va dicta autobiografia[51]. La vârsta de 8 ani, Benito termină cursurile primare la Predappio: cu toate că este un elev bun, este considerat un copil turbulent, predispus la violenţă şi mereu indisciplinat. în acelaşi an, în 1891, este alungat din biserica din sat pentru că a aruncat cu pietre în credincioşi la ieşirea de la slujbă... Douăzeci de ani mai târziu, el mărturisea, minimizând gravitatea acestor fapte: „Eram un copil agitat şi brutal. De multe ori m-am întors acasă cu capul plin de cucuie! Dar ştiam să mă răzbun... Eram un băiat de la ţară, hoţoman şi foarte îndrăzneţ.”[52] în vacanţă, Benito şi fratele său,

50 **Cf. D. Mack Smith, *Mussolini*, New York, Knopf, 1982. (*n.a.*)**

51 **Benito Mussolini, *La mia vita*, redactată între decembrie 1911 şi martie 1912. *(:n.a.)***

52 **Traducerea autorului. *Ibid.* precedent. *«...Io ero un monello irrequieto e manesco. Più volte tornavo a casa con la testa rotta da una sassata. Ma sapevo vendicarmi. Ero un***

Arnaldo, hoinăresc prin pădure, scot păsările din cuib, prind broaşte, se încaieră cu alţi copii din sat şi se întorc acasă plini de sânge. Rosa îl pansează şi îl muştruluieşte pe fiul cel mare, care îl învaţă pe cel mic să facă tot felul de pozne. în realitate, brutalitatea lui Benito depăşeşte limitele unor simple încăierări copilăreşti. El loveşte fără să ştie când să se oprească, este snopit în bătaie, căci un singur adversar nu este suficient pentru a-l împiedica: este nevoie de mai mulţi copii pentru a-l potoli. Atunci când furia îl copleşeşte, ochii săi negri devin ficşi, trăsăturile i se crispează, iar maxilarul încleştat devine carnivor. Nu se destinde decât atunci când oboseşte să tot lovească. Răgazul este, de obicei, de scurtă durată. Furia nu-l slăbeşte nicio clipă. Creşte odată cu el. Uneori, Benito lucrează împreună cu tatăl său: „Mergeam în fierăria tatălui meu, care mă punea să suflu din foaie". Alessandro profită de acest moment pentru a-i trage câteva scatoalce atunci când copilul aţâţă prea tare focul, împrăştiind cenuşă sau bucăţi de cărbune ars. Din partea mamei, Benito este încurajat - fără succes - să fie credincios şi modest în faţa divinităţii. Liturghia îl fascinează, dar, mai presus de toate, îi provoacă o stare ciudată de rău, o angoasă aproape insuportabilă, o manifestare de natură somatică: greaţă şi ameţeli. Un misticism invers?... „Practicam ritualurile religioase cu mama mea credincioasă şi cu bunica, dar nu puteam să stau mult timp în biserică, mai ales în timpul ceremoniilor importante. Lumina roşiatică a lumânărilor aprinse, mirosul pătrunzător de tămâie, culorile veşmintelor preoţeşti, cântarea vlăguită a credincioşilor

audacissimo ladro campestre.» (n.a.)

şi sunetul de orgă mă tulburau profund."[53] Cu siguranţă că gestul lui de a arunca cu pietre în enoriaşi îl împiedica să fie bine primit în biserică! Profilul Ducelui se conturează deja: o schiţă a unei personalităţi morbide, dominatoare, ambivalenţe şi excesive. Un caracter viclean care nu distinge binele de rău şi pe care violenţa compulsivă îl situează la limita psihopatologicului. Năravurile sale sunt încurajate puternic de Alessandro, care se mândreşte cu el: fiul său este un luptător, un lider care nu se teme de nimic! Această duritate pare in- disociabilă de convingerile ideologice pe care i le bagă în cap neîncetat. Tatăl şi fiul Mussolini vor urma o traiectorie aproape identică între adolescenţă şi vârsta adultă. Alessandro nu a mers prea mult la şcoală, dar a citit mult. La fel ca fiul său mai târziu, acesta scrie nenumărate articole politice pentru un ziar local, *La Rivendicazione.* Iar de revendicări nu duce lipsă! Tatăl lui Benito provine dintr-o familie de modeşti proprietari de pământ care, în două sau trei generaţii, şi-au pierdut bunurile şi au sărăcit: deposedat de avere, Alessandro a devenit un mic meşteşugar revanşard; el nu va avea altceva de lăsat moştenire copiilor săi decât profunda lui amărăciune şi sarcasmul politic. Poartă ranchiună burgheziei, care a profitat de pe urma unificării peninsulei, în timp ce oamenii de rând nu au locuri de muncă şi îndură foamea. îi urăşte şi pe moşieri - printre care se numărau şi strămoşii lui.

53 **Traducerea autorului. *Ibid.* precedent: *«Frequentavo anche la fucina di mio padre che mi faceva tirare il mantice. [...] Seguivo anche le pratiche religiose insieme con mia madre, credente, e mia nonna, ma non potevo rimanere a lungo in chiesa, specie in tempo di grandi cerimonie. La luce roşea dei ceri accesi, lodore penetrante dell'incenso, i colori dei sacri paramenti, la cantilena strascicante dei fedeli e il suono dellorgano mi turbavano profondamente.» (n.a.)***

într-adevăr, proprietarii îi exploatează la sânge pe zilieri şi pe micii fermieri. Aceştia din urmă trăiesc într-o sărăcie lucie; cei mai săraci dintre săraci sunt *braccianti:* cei care nu au decât „braţele de oferit" pentru a lucra pe *latifondi,* vastele pământuri care aparţin *latifondisti*-lor[54]. Această situaţie critică generalizată duce la o emigrare masivă. Alessandro îi repetă la nesfârşit tânărului Benito: „Fiii Italiei sunt obligaţi să-şi abandoneze patria... Ce ruşine!" între 1876 şi 1880, aproximativ 100 000 de italieni îşi părăsesc anual ţara pentru a căuta de lucru. în 1887, aproape 250 000 au emigrat în alte ţări din Europa sau în Statele Unite ale Americii. Tatăl lui Mussolini se plasează de partea celor asupriţi, aderă la internaţionalismul lui Bakunin, salută influenţa lui Karl Marx, dar, în acelaşi timp, îşi exprimă şi un sentiment naţionalist foarte puternic. El îl invocă pe Carlo Cafiero, un fiu de mari burghezi devenit comunist libertar, care pledează pentru abolirea statului. Cafiero, mai întâi discipol al lui Marx şi Engels, va rupe legătura cu aceştia, spunându-le: „Programul vostru comunist este, pentru mine, o mare absurditate reacţionară!" Alessandro Mussolini îl ia, de asemenea, drept exemplu pe Giuseppe Garibaldi, tatăl Italiei unificate, proclamate la 17 martie 1861. Conform convingerilor tatălui său, Benito Mussolini se va strădui, odată ajuns la putere, să refolosească, în avantajul său, eroismul lui Garibaldi, ordonând chiar ca rămăşiţele acestuia să fie exhumate şi transportate la Roma. Cu toate acestea, după căderea Ducelui, antifasciştii vor reabilita memoria lui Garibaldi, în calitate de republican şi patriot. La fel şi cu

54 **În 1976, filmul 1900, de Bernardo Bertolucci, arată cum aceşti muncitori lipsiţi de pământ şi supraexploataţi sunt victimele miliţiilor *squadristi* - viitorii fascişti. (n.a.)**

un alt mare personaj apreciat de Alessandro Mussolini, Giuseppe Mazzini; în politica italiană, Mazzini este o figură foarte importantă, fiind citat în mod constant, dar şi revendicat de toate tendinţele, atât fasciste, cât şi republicane. în *Memoriile* sale, Metternich (celebrul diplomat austriac) scria, în 1880: „Am reuşit să pun de acord între ei împăraţi, regi şi papi. Nimeni nu mi-a dat mai multă bătaie de cap decât un tâlhar italian: subţire, palid, zdrenţăros, dar elocvent ca furtuna, înflăcărat ca un apostol, viclean ca un hoţ, dezinvolt ca un actor, neobosit ca un amant, care se numeşte Giuseppe Mazzini."[55]

Bakunin, Cafiero, Garibaldi, Mazzini... aceştia sunt eroii lui Mussolini, tatăl şi fiul: teoreticieni, dar mai ales oameni de acţiune, care nu ezită să treacă la arme pentru a-şi apăra ideile şi pentru a se separa de mentorii lor. Eretici înflăcăraţi şi belicoşi... în această Italie de la sfârşitul secolului al XIX-lea, un angajament politic implică *in fine* confruntarea fizică. Cum ar putea fi altfel? Mai puţin de *7%* dintre italieni pot vota, din cauza unui sistem electoral foarte restrictiv[56]. Clasa muncitoare consideră că guvernul este aservit claselor avute. Relaţiile oamenilor de rând cu autoritatea sunt adesea limitate la plata taxelor şi a impozitelor; cei mai săraci au multe obligaţii şi niciun drept... Banii se duc, în principal, în armată şi Biserică, pe când cea mai mare parte a ţării este încă, din punct de vedere economic, social şi administrativ, subdezvoltată. Analfabetismul reprezintă norma, actele de banditism devastează

55 **Klemens von Metternich, *Mémoires*, Paris, Pion, 1880 (publicaţie postumă), *(n.a.)***
56 **Cf. A. James Gregor, *Young Mussolini...*, Berkeley, Universitatea California, 1979. *(n.a.)***

provinciile. Regiuni întregi sunt lipsite de şcoli şi de instalaţii sanitare de bază. Energia electrică este un lux. în 1900, industrializarea este abia la început - şi doar în unele domenii, cum ar fi chimia sau metalurgia. în acest context, apartenenţa la un grup politic înseamnă angajarea într-un fel de război de gherilă. Italienii sunt agitaţi de dorinţa de schimbare, copleşiţi de frustrări şi trăiesc într-un climat de ostilitate politică permanentă. Pe acest teren exploziv încep să prolifereze grupuri şi grupuleţe cu tendinţe foarte disparate. La dreapta, se adună militanţi, care pretind că menţin „ordinea", opunându-se prin violenţă revendicărilor mişcărilor de stânga. Miliţiile îi înfruntă mai întâi pe micii fermieri, apoi pe muncitori. Ajutorul dat de acestea prefigurează expediţiile punitive ale viitorilor fascişti, conduse cu lovituri de măciucă şi cu înghiţirea forţată a uleiului de ricin, în care se adaugă uneori benzină pentru a provoca moartea. La stânga, numeroase organizaţii anarhiste şi/sau socialiste se concentrează cel mai mult pe apărarea intereselor locale şi se bat în mod regulat împotriva autorităţilor. în această epocă, majoritatea socialiştilor nu fac decât să reacţioneze la sărăcia îndurată, fără să încerce să lanseze vreo doctrină clară. Se impune totuşi găsirea unui numitor comun între unii şi ceilalţi, printre conservatori, ca şi printre cei asupriţi: o majoritate cere o răsturnare radicală, adoptarea unei politici puternice şi pragmatice.

De la idei la fapte

Benito nu prea are alte lecturi în afară de cele ale tatălui său: unul dintre personajele sale emblematice este Carlo Pisacane, al cărui *credo* este explicit: „...ideile decurg din fapte şi nu invers, poporul nu va fi

liber de îndată ce va fi instruit, ci va fi instruit imediat ce va fi liber. [...] Utilizarea baionetei la Milano a produs o propagandă mai eficace decât o mie de cărţi."[57]Socialismul familiei Mussolini, ca şi al multor altor membri ai *Partito socialista italiano*, se îndreaptă rapid spre extremism: în 1893, Benito are 10 ani când asistă, prin intermediul tatălui şi al tovarăşilor acestuia, la lucrările Congresului socialist din Emilia-Romagna. Doctorul Cesare Lombroso, celebru medic legist şi criminolog, face senzaţie; cercetările lui se referă la „teoria degenerescenţei"[58] şi la rasism: el consideră astfel că omenirea a evoluat de la „Negri" la „Galbeni", apoi la „Albi"; în Italia, el afirmă că rasa din Sud este inferioară celei din Nord... Acest exemplu scientist, aşa-numit de „socialism ştiinţific", se înscrie într-un curent din ce în ce mai important, care ridică îndoieli în privinţa regimului parlamentar şi a eficacităţii sistemului democratic. Mussolini nu va ezita să adere la acesta, în paralel cu textele politice, Benito citeşte câteva romane care, însă, nu îl pasionează, exceptând *Mizerabilii* lui Victor Hugo. De asemenea, manifestă un viu interes pentru vestigiile din regiunea sa şi pentru castelele din Evul Mediu care reprezintă „o mărturie a vitalităţii secolelor trecute". Rosa ar vrea ca fiul ei să urmeze studii clasice şi se străduieşte să-l convingă pe Alessandro să accepte, fiindcă singurele instituţii care

57 **Referinţă la revolta muncitorească din 6 februarie 1853 din oraşul Milano: aproximativ o mie de oameni înarmaţi doar cu cuţite şi pumnale atacă posturile de gardă şi cazărmile; revolta este înăbuşită în sânge şi se încheie în câteva ore. Rebeliunea este o emblemă a asocierii dintre idealurile socialiste, patriotice şi naţionaliste, *(n.a.)***

58 **Bolile mintale, calificate drept „tare", ar fi, în opinia lui, ereditare, iar criminalitatea provine din atavism - „criminalii înnăscuţi", *(n.a.)***

pot oferi o astfel de educaţie sunt administrate de călugări. A trebuit deja să se arate extrem de convingătoare pentru ca soţul ei să-i acorde dreptul de a-şi boteza copiii. Alessandro este anti- clerical, dar faţă de Hristos are un sentiment de teamă şi de respect: amestec de admiraţie pentru Isus - ca personificare purificată a rebeliunii - dar şi de superstiţie. în aceste regiuni atât de aspre, sfinţii sunt încă veneraţi cu o fervoare păgână. în casa lui Mussolini stau agăţate pe perete, aşezate faţă în faţă, portretul Madonnei din Pompei şi cel al lui Garibaldi! Un alt motiv, mult mai prozaic, îi determină pe părinţii lui Mussolini să-şi înscrie odrasla într-o şcoală riguros supravegheată: problemele de disciplină continuă, din ce în ce mai îngrijorătoare şi mai grave. Atunci când este anunţat că a fost înscris la internat, Benito nu se clinteşte. Nu îi este deloc greu să se despartă de părinţi, sau de Arnaldo (7 ani) şi Edvige (4 ani), pentru anul şcolar care începe în septembrie 1892. Are o mână bandajată; a vrut să-i dea un pumn unui alt băiat, dar a lovit zidul şi şi-a zdrobit degetele. Pleacă, însoţit de Alessandro, într-o şaretă trasă de o catârcă. De-a lungul celor treizeci de kilometri pe care îi are de parcurs, tatăl îi dă fiului ultimele sfaturi: „Să nu cumva să-i laşi pe popi să-ţi bage gărgăuni în cap!” Ei merg la şcoala călugărilor salezieni din Faenza, o congregaţie a Societăţii Sfântului Francisc de Sales - apostol al blândeţii! - al cărei scop constă în educarea tinerilor. Va fi nevoie de toată răbdarea călugărilor pentru a înfrâna agresivitatea noului venit, cel puţin pentru o scurtă perioadă de timp.

Ducele va povesti că el şi tatăl său erau emoţionaţi când şi-au luat rămas-bun în faţa uşii grele a internatului şi că a început să plângă atunci când porţile

s-au închis. Fie că această emoţie este inventată, fie că nu, comportamentul adoptat după aceea de Benito este de o constanţă riguroasă: el nu trădează decât ură şi ranchiună. în 1932, Mussolini îi va mărturisi biografului Emil Ludwig că cei doi ani petrecuţi în Faenza au fost extrem de grei, din cauza „umilinţelor insuportabile şi nedrepte.”[59] Dar Benito are un simţ al dreptăţii mai puţin obişnuit. îi urăşte pe călugări, pentru că îi impun disciplina, iar pe ceilalţi elevi, pentru că se supun acesteia. Nu are decât un prieten, un nătâng robust, cu care se distrează aruncându-şi provocări stupide, cum ar fi aceea de a afla care este obiectul cel mai dur pe care îl poate sparge capul... Benito jubilează atunci când reuşeşte să perturbe rutina din şcoală. Nu are niciun respect pentru profesori şi o demonstrează în fiecare zi. Orele de studiu şi pedepsele nu fac decât să-i aţâţe revolta şi dorinţa de răzbunare. Aceasta din urmă îl obsedează chiar. într-o zi, se bate cu unul dintre profesori şi aproape că îl răneşte grav, aruncându-i o călimară în faţă. Călugării salezieni încearcă să-l înţeleagă şi să-l calmeze pe furiosul lor elev prin toate mijloacele posibile, de la cele mai drastice până la cele mai blânde. Aceştia redactează lungi rapoarte pe această temă în registrele lor, care le dovedesc eforturile, pe cât de repetate, pe atât de zadarnice... Au aflat totuşi că Benito le poartă ranchiună părinţilor lui pentru că l-au trimis la internat; cum nu poate să-i facă să plătească pentru această trădare, el se răzbună pe colegii lui... La 23 decembrie 1892, are loc prima împărtăşanie. Puţin îi pasă! După câteva săptămâni, îl

59 **Emil Ludwig, *Entretiens avec Mussolini*, Paris, Albin Michel, 1932. *{n.a.)***

înjunghie pe un elev cu un cuţit pentru tăiat hârtie; din fericire, rana este superficială. Este exmatriculat. A câştigat. Trecând de la teorie la practică, tânărul Mussolini este acum pe deplin convins că violenţa este adevărata cheie a schimbării.

Lupul iese din pădure

Negăsind nicio instituţie care să fie dispusă să-l accepte din anul şcolar următor, Benito îşi continuă studiile învăţând cu mama sa, între 1893 şi 1894. în octombrie 1894, se înscrie la o şcoală laică, *La Scuola normale di Forlimpopoli*, şcoala normală dintr-un mic oraş aflat la circa cincisprezece kilometri de casă. La fel de arţăgos şi de îndrăzneţ, reuşeşte totuşi să lucreze acceptabil şi să obţină rezultate destul de bune la istorie, geografie, italiană... şi pedagogie! Diploma de absolvire îi va permite să devină învăţător - ca mama lui. în timpul pauzelor, îşi găseşte refugiu într-o capelă dezafectată din vecinătatea şcolii, pentru a citi în linişte. Cursurile sale vor dura şase ani. în primii trei ani, este extern şi trăieşte într-o familie din Forlimpopoli. Această relativă autonomie îi convine şi îl linişteşte oarecum. Adolescentul se îndreaptă acum spre maturitate. Din 1898 până în 1901, va fi intern, dar liber să plece când vrea. Această nouă viaţă la oraş îi permite să se consacre unor noi plăceri. Este din ce în ce mai fermecat de muzică şi intră în fanfara şcolii, cântând la trompetă sau la vioară. La 27 iunie 1901, el păşeşte pe scenă împreună cu alţi elevi din şcoală pentru a juca rolul unui inspector într-o piesă intitulată *Triumful dreptăţii*, a cărei reprezentaţie are loc la teatrul din oraş. Este o adevărată revelaţie! Benito este încântat de importanţa şi interesul acordate personajului său, şi

este copleşit de aplauze, exaltat de propriul potenţial de seducţie, uimit să-şi descopere o adevărată charismă... Pe scenă, îşi ţine corpul drept (a cărui înălţime nu depăşeşte 1,69 metri, pe care o compensează cu cizme), declamându-şi rolul, se foloseşte de gesturile sale, în mod natural grandilocvente, îşi roteşte ochii mari, se înflăcărează odată cu spectatorii, se contopeşte cu ei! Mussolini este năucit. Luminile rampei îl inspiră şi îl fac să dea de gustul publicului. Credinţa îl copleşeşte: el crede, *amin!* în el însuşi.

De la vârsta de 13 sau 14 ani, Benito îşi pune la încercare abilităţile de seducător. Primele sale explorări în acest domeniu au fost promiţătoare, dar, din punctul său de vedere, insuficiente. Mussolini nu suportă frustrarea. Cu câteva luni înainte de performanţele sale teatrale, decide să se lase dezvirginat într-un lupanar. Doreşte să beneficieze de talentele unei profesioniste pentru a descoperi, fără oprelişti, plăcerile cele mai neobişnuite. Face această alegere în schimbul câtorva bănuţi. La ieşirea din bordel, experienţa i s-a părut atât de pasionantă, încât va mărturisi că a simţit „că se clătina ca un om beat. Mi se părea că am comis o crimă”, ceea ce nu pare deloc să-l stingherească. Ba chiar dimpotrivă, căci, dintr-odată, pare că i se deschide o nouă dimensiune a existenţei sale, bogată în plăceri nebănuite: „Dezvăluirea brutală a plăcerii sexuale mă tulbura.
Nuditatea corpului feminin a intrat în viaţa mea, în visele mele [...]. Dezbrăcăm cu privirea fetele pe care le întâlneam, le doream sălbatic cu gândul.” Interdicţiile nu-l deranjează câtuşi de puţin. încălcarea acestora îl

distrează şi îi serveşte interesele, căci propria concepţie despre moralitate constă, în mod exclusiv, în a-şi satisface nevoile şi dorinţele. încurajat de această stare de spirit, violează o tânără în casa lui, pe scări. Retrospectiv, nu va avea nicio remuşcare şi va confirma acest fapt de bună voie şi chiar cu o umbră de mândrie. El va afirma că această violenţă a fost punctul de plecare al unei scurte idile, în timpul căreia el şi victima s-au iubit „mai puţin cu sufletul şi mai mult cu trupul", conform propriei versiuni a celor întâmplate. Pentru Mussolini, conceptul de viol este absurd: o fată i se opune doar pentru că nu îl cunoaşte încă.

Sexualitatea şi puterea merg adesea mână în mână: atunci când creşte adrenalina, tensiunea trebuie eliberată. Prin urmare, violenţa şi agresivitatea tânărului Mussolini se extind, deloc surprinzător, şi spre politică. în acelaşi an, 1901, la 18 ani, el farmecă publicul în timpul unui omagiu adus lui Verdi la teatrul municipal, începând prin a-l elogia pe marele compozitor, iar apoi, profitând de această mulţime neaşteptată, instigă la revoltă. Ca şi tatăl său înaintea lui, scrie articole în ziarele locale. După câteva luni, în mai, este liderul unei greve de patru zile, la Şcoala Normală. în luna iulie, îşi obţine diploma de învăţător, hotărât să profite de noua sa funcţie pentru a-şi afirma ideile. Profesia de cadru didactic nu-l interesează, dar îi conferă influenţă. Pentru a da greutate personajului său, el adoptă o ţinută în întregime neagră, cu pălărie din fetru, costum şi lavalieră în aceeaşi nuanţă. Mai târziu, nu va păstra decât cămaşa. Faţa, cu ochii negri, mereu prea larg deschişi, hipnotici, este reliefată de o mustaţă mare. După un an, a reuşit să fie ales

preşedintele grupului socialist local şi membru al comitetului cooperativei muncitorilor. Oportunist şi plin de mândrie, manifestă un dispreţ tot mai mare pentru reformiştii dornici să-şi atingă scopurile pe căi legale şi parlamentare. Mussolini vrea să facă astfel încât „societatea să sară în aer”, potrivit propriilor cuvinte. în luna iulie 1912, după ce a fost secretar al Federaţiei Socialiste din Forli, ajunge la conducerea naţională a partidului, dar este expulzat în 1914, căci pledează pentru o politică militaristă şi expansionistă. în 1915, este trimis pe front, unde se face remarcat prin agresivitatea sa pe câmpul de luptă. în 1917, este rănit în timpul unui exerciţiu şi este trecut în rezervă. Se întoarce în ţară... Timp de cel puţin un an, Mussolini este plătit de serviciile secrete britanice pentru a face propagandă militaristă şi pentru a înăbuşi, prin cele mai violente mijloace, manifestaţiile pacifiştilor care ar putea împiedica producţia industrială necesară în caz de război. Veteranul îşi respectă contractul cu un entuziasm evident. De acum ştie în ce direcţie să meargă. Trecut de la statutul de conducător la cel de lider carismatic, Mussolini îşi constituie o gardă personală. El vrea să întruchipeze puterea, reînnoirea, idealul patriotic

.La data de 23 august, el participă la congresul socialist din Milano şi se declară, cu vehemenţă, împotriva sufragiului universal. Despărţirea de democraţie este încheiată. La 23 martie 1919, sunt create „grupări de luptă” (nucleu al viitorului Partid Naţional Fascist). Laitmotivul lui Mussolini se va rezuma la o singură formulă: „Totul în stat, nimic împotriva

statului, nimic în afara statului.” La 9 noiembrie 1921, se înfiinţează Partidul Naţional Fascist. La 28 octombrie 1922, are loc marşul asupra Romei. După 24 de ore, regele Victor Emanuel al III-lea îl numeşte pe Mussolini şeful guvernului italian. La 3 ianuarie 1925, se instaurează dictatura. Miliţienii adoptă salutul roman şi se înflăcărează intonând devize la fel de profunde precum „Boia chi molia” („Moarte celor laşi”), „Me ne frego” („Nu-mi pasă”), „O con noi, o contro di noi” („Ori cu noi, ori împotriva noastră”)... Simbolul ales de Mussolini este un mănunchi de nuiele care înconjoară un topor: fostul atribut al lictorilor[60] din Roma antică, folosit pentru aplicarea pedepselor corporale sau a condamnărilor la moarte prin decapitare. Benito nu a uitat lecţiile de istorie antică predate de *mamma* RosaL.

Timp de mai bine de 20 de ani, zbirii fascismului vor semăna teroarea. Cel care se credea un nou Cezar îşi va extinde puterea asupra Italiei până la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. La 25 iulie 1943, repudiat de propria tabără, care doreşte armistiţiul, Mussolini este închis; eliberat de un comando german, este instalat de către Hitler în fruntea efemerei Republici Salo, stat marionetă distrus de către aliaţi în aprilie 1945. Pe când încerca să fugă, Ducele este prins de un grup de partizani comunişti, la 28 aprilie 1945, şi împuşcat, alături de amanta sa şi de alţi demnitari fascişti. Corpurile lor sunt transportate la Milano, spânzurate de picioare, expuse oprobriului public, apoi târâte prin oraş şi, în final, decapitate.

SADDAM HUSSEIN

60 **Ofiţeri care aveau sarcina de a pune în aplicare deciziile magistraţilor. (n.a.)**

„Scoală-te, fiu de căţea! Mişcă-te odată!” Copilul de 4 ani, ghemuit pe o rogojină aşezată chiar pe podea, nu a dormit decât câteva ore, cu un somn agitat, şi ridică spre adult o privire arzând de ură. Nu are timp să se ferească de o a doua lovitură de picior în stomac, dar reuşeşte să se ridice în picioare şi apoi să o ia la fugă, încercând să scape de tatăl lui vitreg. Zorii de-abia s-au ivit, însă el trebuie să meargă să păzească turma de oi. în spatele lui, persecutorul încă vociferează, cu pumnul ridicat: „Fugi, da, fugi, nenorocitule! Să nu-ţi mai văd mutra de şobolan până nu-ţi câştigi pâinea!”

Cel care nu trebuia sa se nască

Saddam Hussein Abd al-Majid Al-Tikriti s-a născut la sfârşitul lui aprilie 1937. „Al-Majid” este numele de familie al tatălui său, Hussein. Refuzând să urmeze tradiţia, Saddam nu îl va folosi niciodată; el va prefera să adauge propriului prenume „al-Tikriti”, Tikrit fiind capitala provinciei sale natale, Salah ad-Din, în Irak, pe malurile Tigrului.

Saddam nu şi-a cunoscut niciodată tatăl. Povestea oficială spune că acesta a murit cu câteva luni înainte de naşterea fiului său; potrivit altor surse, el şi-ar fi abandonat, pur şi simplu, căminul şi soţia, Subha Tulfah al-Mussallat. Această ultimă versiune, încredinţată de viitorul stăpân al Bagdadului unuia dintre secretarii săi particulari[61], pare plauzibilă: Subha şi Hussein tocmai şi-au pierdut primul copil, un fiu în vârstă de 12 ani, după o lungă boală - probabil cancer. La scurt timp după această crudă dispariţie, soţul decide să-şi refacă viaţa

61 **Judith Miller şi Laurie Mylroie, *Saddam Hussein*, New York, Random House, 1990. (*n.a.*)**

în altă parte, lăsând-o pe Subha disperată şi însărcinată în şapte luni.

Rămasă de acum singură, fără soţ sau vreun alt sprijin, ea nu-şi doreşte decât să scape de acest prunc nedorit. Pântecele umflat din cauza sarcinii o îngrozeşte. Progenitura lui Hussein nu-i inspiră decât ranchiună şi ruşine! Subha este o ţărancă zdravănă, cunoscută pentru caracterul ei violent şi hotărât. Ştie că nu are nicio şansă să se recăsătorească dacă va păstra acest copil. în satul său din Al-Awja, rătăcit în deşert, la o sută cincizeci de kilometri de Bagdad, obiceiurile sunt aspre, tribale şi nemiloase cu cei slabi. Timp de mai multe zile la rând, ea încearcă să avorteze, folosind mijloacele rudimentare de care dispune, inclusiv lovindu-şi şi apăsându-şi burta cu pumnii sau izbindu-se de pereţi[62]. Toate încercările eşuează, ba mai mult, aproape că îşi pierde viaţa.

Copilul care nu trebuia să se nască vine astfel pe lume... Subha îl priveşte cu scârbă pe nou-născutul plin de sânge care scânceşte pentru prima oară între coapsele ei. Ar putea să-l omoare, dar Dumnezeu nu a lăsat-o atunci când ea îl purta încă în pântece! Fiind superstiţioasă, ea preferă să se lase pe mâna destinului. *Inshallahl* „Aşa să fie."

îl numeşte pe fiul ei Saddam, care, în traducere, înseamnă „şoc violent" sau „cel care rezistă"; pentru Subha, acest fiu întruchipează aşadar, un eveniment traumatizant, un luptător şi un supravieţuitor, în acelaşi timp. Fără ironie sau compasiune, ea nu face decât să

62 ***The Wall Street Journal* februarie 1991; a se vedea, pe acest subiect, şi interviul filmat de Amatzia Baram, istoric din Irak, în *Tyrants and Dictators*, Go Entertain Editor, 24 octombrie 2011. *(n.a.)***

evoce faptele şi consecinţele acestei teribile naşteri. Cu toate acestea, ea nu ştie cât de mult judecata ei va constitui o premoniţie pentru istoria poporului irakian!

Saddam a intrat în viaţă cu forţa. Şi totuşi, Subha nu se înduioşează în faţa acestei efracţii, a cărei vitalitate este uluitoare. Ea refuză să poarte această povară. Neputând să aibă grijă de copil, chiar dacă ar dori, ea îl duce la fratele ei, Khairallah Tulfah, care locuieşte în Tikrit. Oraşul se află un pic mai departe, pe râul Tigru; linia de cale ferată care uneşte Bagdad cu Moşul, mai la nord, se opreşte aici. Acesta este aproape singurul lucru care leagă oraşul Tikrit de lumea exterioară. în plus, locul nu este deloc atrăgător, cu căsuţe pătrate şi dărăpănate aşezate în jurul unei cetăţi care domină fluviul, jalnică rămăşiţă a unei splendori apuse. Ar trebui să te întorci cu opt sute de ani înapoi ca să te laşi sedus: Saladin, cuceritorul Ierusalimului, s-a născut aici în 1138, iar tatăl său a fost guvernator al acestui oraş, pe atunci înfloritor şi bogat din punct de vedere cultural, în această regiune din Mesopotamia a apărut scrierea, acum aproximativ 5500 de ani... Dar, când Saddam Hussein este abandonat aici de mama sa, Tikrit este un oraş aflat de mult în declin, murdar, sărac şi ai cărui locuitori sunt analfabeţi. Nimeni nu are apă curentă sau electricitate. Numai strada principală este pavată, mărturie finală a unui elan de prosperitate, cu un secol mai devreme, datorită comerţului cu o specialitate locală: kalaks, nişte ambarcaţiuni rotunde confecţionate din piele. O industrie vremelnică, nefiind urmată de nimic altceva. Şi totuşi, nu trebuie să te încrezi în mohorâtul peisaj din Tikrit, care adăposteşte

clanuri care se opun cu tărie guvernului de la Bagdad, lideri gata să treacă la arme pentru a-şi însuşi puterea...

Sângele pământului

Unchiul Khairallah îl acceptă pe Saddam fără ezitare. El nu are copii deocamdată şi nu ar putea să-i refuze ajutorul surorii lui. Demnitatea obligă. Este un om autoritar şi educat, care se bucură de un statut important în Tikrit: este respectat ca potentat local, oamenii vin să-i ceară sfatul, ascultă de el. Este ofiţer în armata irakiană. Ideile şi acţiunile sale vor fi un exemplu pentru tânărul Saddam şi îi vor influenţa existenţa încă din cea mai fragedă copilărie. Khairallah este un naţionalist convins, un om care adună mulţimi şi care pregăteşte revolta ca un adevărat şef de război, şi aceasta, chiar în momentul în care Subha îi lasă copilul. Marşul asupra Bagdadului mocneşte de mult timp...

După Primul Război Mondial, ţara, compusă dintr-un mozaic etnic şi religios, se află sub mandat britanic, care îi apără interesele strategice şi economice. în luna august 1921, englezii l-au instalat pe tronul Irakului, sub numele de Faisal I, pe Faisal Ibn Hussein, fiul lui Hussein Ibn Aii, şef musulman din Mecca; s-a instituit o monarhie constituţională ereditară, pentru a da o stabilitate durabilă noului regim. Regele aparţine minorităţii musulmanilor sunniţi; el se află de acum în fruntea unei naţiuni predominant şiite, ceea ce, în mod evident, nu contribuie la afirmarea legitimităţii sale. De atunci, numeroase răscoale sunt reprimate în întreaga ţară de către Marea Britanie, de multe ori în mod brutal. în 1925, provincia Moşul, în majoritate kurdă, este anexată la Irak, ceea ce sporeşte tensiunile şi revoltele. Churchill, pe vremea aceea secretar de război, nu ezită

să radă câteva sate de pe faţa pământului, cu Royal Air Force; acestea împrăştie iperită asupra oraşului kurd Suleimaniye, otrăvind două treimi din populaţie[63]. Povestea va continua să se repete... în această parte a lumii, viaţa cântăreşte mai puţin decât un baril de petrol. Nici nu se pune problema ca occidentalii să părăsească zona: la 15 octombrie 1927, un nou zăcământ este descoperit la Baba Gurgur, în apropiere de Kirkuk, în nordul Irakului. Englezi, francezi, olandezi şi americani îşi împart aurul negru, prin crearea Irak Petroleum Company (IPC), care, după un acord formal semnat de Faisal I, obţine o concesiune pe întregul teritoriu şi - în adevăratul sens al cuvântului - bogăţiile ţării. în 1932, Irakul îşi câştigă independenţa, dar prezenţa militară şi influenţa occidentală sunt menţinute. Guvernul de la Bagdad nu mai reuşeşte să reziste în faţa populaţiei. Conflictele interetnice şi religioase devin tot mai numeroase, începând cu masacrul a sute de creştini asirieni. Soldaţii irakieni, la început[64] instruiţi şi antrenaţi de armata britanică pentru a prelua ştafeta în toată ţara, sunt organizaţi în celule clandestine şi devin instigatorii acestor atrocităţi.

63 **Cf. declaraţia lui Churchill, din data de 12 mai 1919, citată de Martin Gilbert, in *Winston S. Churchill*, voi. 4, Londra, Heinemann, 1991: „Nu înţeleg această preţiozitate exagerată în ceea ce priveşte folosirea gazului. Noi ne-am argumentat clar poziţia, la Conferinţa de Pace, aducând argumente în favoarea menţinerii gazului ca instrument permanent de război. Este pură făţărnicie să preferi să sfâşii un om cu fragmentele periculoase ale unei explozii de obuz decât să-l ameţeşti cu ajutorul gazelor lacrimogene. Sunt întru totul de acord cu utilizarea gazelor otrăvite împotriva triburilor necivilizate. Efectul moral ar trebui să fie acela că pierderea de vieţi omeneşti ar trebui să fie redusă la minimum”, *(n.a.)***

64 **înfiinţarea oficială a armatei terestre, la 21 iunie 1921 . *(n.a.)***

Epurare etnică şi religioasă, panarabism, recucerirea naţiei... acestea sunt obiectivele lor. Ei au dobândit din ce în ce mai multă importanţă: de la 10 446 de oameni în 1929, efectivele lor se ridică la aproape 41 000 în 1941. La data de 1 aprilie a aceluiaşi an, ofiţerii pun la cale o lovitură de stat, cu sprijinul celui de-al Treilea Reich, la care participă şi Khairallah Tulfah, unchiul lui Saddam. Bagdadul este luat cu asalt, un pogrom este lansat împotriva evreilor din oraş. După mai mult de o lună de groază, britanicii reuşesc să anihileze puciul; aceştia îi spânzură pe principalii conducători, iar pe alţii îi arestează. Khairallah este închis timp de şase ani.

La vârsta de 4 ani, Saddam se regăseşte astfel lipsit de războinicul său protector. Soţia lui Khairallah, care tocmai a născut şi ea un fiu, îl trimite pe copil înapoi acasă, la Subha. întoarcerea în satul Al-Awja este o tragedie pentru băieţel. Mama lui s-a recăsătorit cu o rudă apropiată a defunctului ei soţ - fiindcă Hussein Abd al-Majid este de acum mort! Noul ei soţ ar fi unul dintre verii lui sau chiar un frate, potrivit unor surse. Dezonoarea pe care Hussein i-a adus-o Subhei a fost astfel ştearsă de noua alianţă din aceeaşi familie... Cel puţin până la întoarcerea neaşteptată a „bastardului lui” - dovada vie a unor greşeli din trecut.

Ibrahim Hassan este un uriaş, brutal şi plin de vicii. Gras, cu faţa încadrată de un colier de barbă, cu gura acoperită de o mustaţă subţire, el are o privire severă şi rece. în cartier este poreclit „Hassan Mincinosul”. Acesta va fi torţionarul lui Saddam timp de şase ani. Subha va avea trei copii cu noul ei soţ: Sabawi, Barzan şi Watban. Ei vor rămâne alături de fratele lor vitreg, devenit tiranul din Bagdad. Dar acum, la sfârşitul anului 1941, el nu este altceva decât un paria: „Nu-mi doresc

acest fiu de căţea!” Hassan a scuipat la sosirea lui Saddam. Puştiul de 4 ani fusese până atunci bine tratat de către unchiul său Khairallah. O perioadă apusă. Mama lui nu-i ia apărarea. Ea îl consideră şi acum o povară. Chiar şi ea are un caracter mai degrabă aprig: Hassan are şi alte soţii (poate avea patru, conform tradiţiei), dar ea a reuşit să le pună în inferioritate, pentru a deveni prima. Subha nu este o femeie afectuoasă! Ea se uită la Saddam fără nicio compasiune. Cu toate acestea, băieţelul păstrează încă acel aer de nevinovăţie care îi luminează trăsăturile regulate şi fine, o bărbie voluntară şi nişte ochi mari şi căprui. Hassan se va strădui să stingă rapid această scânteire copilărească: nopţile lui Saddam vor fi la fel de chinuitoare ca şi zilele lui.

Germenii nebuniei

Saddam este sclavul lui Hassan. Supunerea începe prin abuz sexual şi loviri repetate. Tatăl vitreg transpiră ca un bou şi miroase ca un ţap. Duhoarea corpului său pătrunde în tot spaţiul, în coliba de noroi şi stuf încălzită cu un foc de bălegar de vacă uscat. Saddam simte că vine spre el, simte tot în jurul lui, tropotind ca o fiară, gata întotdeauna să se arunce asupra lui. La 63 de ani, „noul Saladin”, cum îi va plăcea să fie numit, va păstra încă în memorie această amintire groaznică şi urât mirositoare. El nu o va evoca în mod direct, dar îi va recomanda poporului irakian: „Nu se cuvine să miroşi a sudoare, să laşi după tine un miros corporal puternic, mai ales atunci când eşti cu copiii. Cel mai bine este să te speli de două ori pe zi [...]. Dacă un fiu nu-şi poate aminti de mirosul plăcut al tatălui său, afecţiunea pentru el va scădea.”[65] Pentru a dovedi că este total

65 **Cf. *Oncle Saddam*, film realizat de Joël Soler, 2000. *(n.a.)***

diferit de acei părinţi murdari şi urât mirositori, tiranul îi va obliga pe bărbaţii din jurul său, pe generali şi pe miniştri, să-l salute înclinându-se ca pentru a-l săruta, la câţiva centimetri de subsuoară - acesta fiind şi un mod de a-i infantiliza şi de a-i forţa să se umilească în semn de supunere.

Devenit adult, Saddam nu va mai suporta să fie atins. Acesta va impune distanţa tuturor oaspeţilor internaţionali, inclusiv celor mai de seamă: aceştia vor fi avertizaţi de către medicii personali ai lui Saddam în legătură cu distanţa exactă pe care trebuie să o respecte atunci când se apropie de preşedinte.

între 4 şi 10 ani, Saddam este un amărât zdrenţăros. Subha şi Hassan nu se îngrijesc să-l îmbrace, evident. Copilul nu poartă nici măcar lenjerie de corp şi îşi protejează intimitatea cum poate. El trebuie să adune balegile de vite pentru foc. Atunci când este bolnav, nimeni nu are grijă de el. Mai târziu, dictatorul va avea fobie de microbi şi de contaminare. Cohorta lui de medici va avea responsabilitatea să verifice temperatura din biroul său, pentru a-i proteja cât mai bine sănătatea. Fiecare vizitator va fi supus, cu câteva zile în avans, unui control corporal şi va fi informat despre modul şi timpul necesar pentru a strânge mâna preşedintelui Saddam. Acesta îşi va face o onoare din a se prezenta mereu pus la patru ace, vopsindu-şi şi netezindu-şi mustaţa şi părul în mod impecabil. Costumele sale vor fi căptuşite cu mătase asortată cu cravata. De asemenea, va colecţiona pălării, majoritatea fiind încercate de gloanţe... A fost nevoie de mulţi ani pentru ca micul păstor să se transforme într-un dictator!

La vârsta de 5 ani, Saddam este obligat de tatăl său vitreg să fure animale şi păsări de curte pentru a le vinde. Puştiul se descurcă aşa cum poate pentru a-l mulţumi pe călău şi a supravieţui. El învaţă, de asemenea, să ucidă. îşi face mâna pe animale, descoperă o plăcere inedită şi exclusivă în sângele care ţâşneşte, în ţipetele de groază, în panica victimelor sale. Le taie gâtul, le îneacă, le torturează până la moarte. Peste zece ani, va trece la specimenele umane, atunci când devine ucigaşul Partidului Baas, la mijlocul anilor 1950, apoi torţionarul şef, în 1968.

La vârsta de 9 ani, Saddam este un băiat singuratic, foarte şiret şi cinic. Poartă în permanenţă cu el o rangă de fier cu care ucide câinii. Oamenii din sat încep să se teamă de el... şi să-l respecte. Nu are prieteni, dar dobândeşte o reputaţie de dur în clanul Al Khatab, din tribul Al-Bu Nasir, al cărui simbol şi l-a tatuat la încheietura mâinii: un rând de trei puncte albastre întunecate, de care se va arăta întotdeauna mândru. Atunci când va prelua puterea, tribul şi familia lui vor deveni pilonii autorităţii sale. Cu toate acestea, nicio trădare nu va fi tolerată: plecat de la nimic, singur printre ai săi, Saddam nu va ezita niciodată să condamne la moarte apropiaţi şi prieteni, fie şi numai dacă îi simte capabili de trădare. La Al-Awja, a asistat la mai multe reglări de conturi. Unul dintre vecinii săi din copilărie, Omar al-Aii, va afirma, în 2011: „Oamenii din provincia Tikrit erau duri, nu ezitau să ucidă, majoritatea erau ţărani, dar unii erau tâlhari.” Una dintre specialităţile autohtone constă în atacarea şi jefuirea vaselor care trec pe fluviul Tigru... Saddam învaţă să stea tot timpul în alertă. Paranoia îi permite să

rămână în viaţă. Este de acum convins că posedă o putere supranaturală, un adevărat al şaselea simţ care îi permite să-i identifice cu precizie pe cei în care nu trebuie să aibă încredere: „Dacă am fie şi cea mai mică bănuială cu privire la cineva, îl omor”, va spune adesea stăpânul Bagdadului.

Băiatul nu tolerează slăbiciunea: sensibilitatea, emotivitatea, tandreţea sunt alungate definitiv din universul său.

Atunci când, la rândul său, va deveni tată, Saddam Hussein nu va proceda mai bine decât tatăl lui vitreg. Latif Yahia, una dintre fostele gărzi de fier ale lui Uday Hussein - fiul cel mare al dictatorului -, va mărturisi după cinci ani de la căderea regimului: „Uday mi-a spus că, pe când era doar un băieţel, tatăl său Saddam îl bătea cu o bară de fier de fiecare dată când se arăta slab sau timorat. Apoi, îl obliga să se uite la înregistrări video cu prizonieri care fuseseră torturaţi.” „Pedagogia” lui Saddam va da roade: Uday Hussein va deveni un criminal şi un violator în serie.

Said Aburish, care a fost unul dintre consilierii tiranului în anii 1970, apoi biograful său, va rezuma în câteva cuvinte, drept explicaţie: „Saddam este produsul unei copilării grele, marcată de experienţe amare, pe care nu le-a uitat şi nu le-a depăşit niciodată.”

Ucenicul

în 1947, alte „experienţe” îl aşteaptă pe preadolescentul barbar. Unchiul său Khairallah tocmai a ieşit din închisoare. Saddam nu visează decât să se întoarcă la el, amintindu-şi de momentele oarecum fericite. îl invidiază mult pe vărul său, Adnan, care este cu trei ani mai mic decât el: este bine îmbrăcat,

încălţat... Ştie chiar să scrie şi să citească! Saddam îi roagă pe Subha şi pe Hassan să-l trimită la şcoală. Nici nu poate fi vorba de aşa ceva! Saddam fuge de acasă şi se refugiază la Khairallah, care locuieşte acum în Bagdad. Fostul ofiţer a fost exclus din armată şi a devenit acum învăţător. Flatat de admiraţia pe care i-o poartă Saddam, acesta acceptă să aibă grijă de el şi să se ocupe de educaţia sa. La vârsta de 10 ani, băiatul merge la şcoală pentru prima dată. Dar studiul său principal are loc acasă la unchiul său, care îi insuflă ideile lui politice şi îi încurajează impulsurile violente, căci nici el nu a avut vreodată scrupule în a ucide şi a comite abuzuri, ca militar şi ca pucist. Khairallah îi oferă lui Saddam, înainte de împlinirea vârstei de 14 ani, primul cadou care i s-a făcut vreodată: un revolver! îl învaţă cum să-l folosească... Băiatul nu se mai desparte de arma lui, o pune sub pernă înainte de a merge la culcare şi o ia cu el la şcoala primară. Se întâmplă ceea ce trebuia să se întâmple: în timpul orei, învăţătorul îl loveşte pe Saddam, care nu reacţionează. însă, chiar în aceeaşi seară, cineva bate la uşa învăţătorului; fratele său deschide în locul lui şi este împuşcat de mai multe ori. După ce îşi duce fratele la spital, dascălul face plângere şi îl acuză pe nepotul lui Khairallah. Când poliţia descinde la acesta din urmă, în cartierul tikrit Al-Karh, îl găseşte pe băiat dormind liniştit... şi nicio dovadă a crimei de care era acuzat. Prudent, învăţătorul, al cărui frate a decedat din cauza rănilor, decide să plece din regiune... A înţeles că era mai bine să fugă de Saddam şi de familia acestuia - în sens şi mai larg, de clanul şi de tribul acestuia. Toţi îl acoperă, vendetă şi clientelism pe măsură. Acest episod

prevesteşte viitorul regim totalitar: „Familia Saddam, clanul Tikrit erau o bandă de criminali. Atunci când Saddam a preluat puterea, a fost ca şi când mafia ar fi preluat controlul ţării”, va mai spune fosta gardă, Latif Yahia.

Unchiul lui Saddam, asemenea unui Pygmalion infernal, îl ademeneşte pe Saddam cu imaginea unui viitor glorios. „Eşti un om special, vei face lucruri mari!” îi spune el mereu. îi povesteşte despre faptele măreţe ale lui Saladin şi ale regelui Nabucodonosor, fondatorul Imperiului Babilonian. Adolescentul, devenit preşedintele Saddam va fi în mod constant preocupat de posteritatea sa; îi va hărţui pe consilierii săi: „Lumea va trebui să-şi amintească de mine şi peste cinci sute de ani!” îi va obliga pe conservatorii sitului din Babilon, oripilaţi, să restaureze locul cu cărămidă nouă şi să-i construiască un templu pe colina din apropiere. Când un arheolog îi arată cărămizile originale, stanţate cu numele lui Nabucodonosor, el îi ordonă să procedeze la fel şi în ceea ce îl priveşte; astfel, pe situl modernizat şi alterat, se pot citi inscripţii în cinstea gloriei sale: „Făcut sub domnia victoriosului Saddam Hussein, preşedinte al Republicii, Dumnezeu să-l aibă în pază, protectorul măreţului Irak, făuritorul renaşterii sale şi ctitorul acestei mari civilizaţii, care a reconstruit marea cetate a Babilonului.”

în 1952, viitorul suveran babilonian este departe de astfel de preocupări pseudoarheologice. El preferă să înoate în Tigru şi să pescuiască cu grenada - îşi va păstra acest obicei şi mai târziu, obligându-i pe scafandri să recupereze „prada”. La 15 ani, Saddam este un elev mediocru. Cursurile îl plictisesc, şi le

urmează cu dificultate; este mult mai interesat de politică, cea pe care i-a predat-o unchiul său. Citeşte ce găseşte despre oamenii iluştri pe care îi preferă: Hitler şi Stalin. Va fi apoi pasionat de istoria mafiei. Douăzeci de ani mai târziu (în 1972), va vedea filmul *Naşul*, al lui Francis Ford Coppola, care devine filmul lui favorit... Treptat, tânărul Saddam pare că îşi găseşte drumul. Ibrahim Zobedi, care i-a fost alături pe băncile şcolii, va explica, în septembrie 2002, la canalul britanic BBC: „Prietenul nostru Nabil dorea să devină medic. Eu voiam să fiu poet. Adnan (vărul lui Saddam) se vedea ofiţer în armată. în ceea ce îl priveşte pe Saddam, tot ce îşi dorea erau: un jeep, un revolver şi un binoclu."

Ascensiunea unui dumnezeu viu

Evenimentele vor fi cele care îi vor oferi lui Saddam ocazia aşteptată. Orientul Mijlociu este în fierbere. în 1952, ofiţerii egipteni răstoarnă monarhia printr-o lovitură de stat. Doi ani mai târziu, Nasser este instalat la putere. în 1956, el se impune în faţa Occidentului prin naţionalizarea Canalului Suez; Franţa, Marea Britanie şi Israel intră în luptă. Dar preşedintele egiptean obţine o victorie emblematică pentru întreaga lume arabă. Antiimperialismul şi naţionalismul propăvăduite de noul erou arab se răspândesc cu mai multă forţă decât oricând.

La 16 ani, Saddam îşi abandonează studiile. Se înscrie la şcoala militară, dar ratează examenul de admitere. Dezamăgirea lui este profundă: nu va fi deci niciodată militar? Nu are nicio importanţă, preşedintele Saddam va îmbrăca întotdeauna tot felul de uniforme, una mai prestigioasă ca alta! La începutul anului 1970, îşi va acorda el însuşi titlul de „general onorific". O

modalitate de a oficializa un parcurs croit cu arma în mână. în 1950, Saddam devine membru al Partidul irakian Baas, partid politic panarab şi laic - pe care îl va militariza şi radicaliza în stil propriu, de îndată ce va deveni liderul acestuia. Este încurajat de unchiul Khairallah, mentorul său, care îi este devotat trup şi suflet; preşedintele moşteneşte de la el una dintre maximele sale preferate: „Există trei lucruri pe care Dumnezeu nu ar fi trebuit să le creeze: evreii, persanii şi muştele.” Ideologia urii şi a violenţei i se potriveşte ca o mănuşă lui Saddam. La 18 ani, el crede că trebuie să îndeplinească o „profeţie” care îi va permite să acceadă la cele mai înalte responsabilităţi... Un delir mesianic pune stăpânire pe el, care se va amplifica odată cu trecerea anilor şi cu acţiunile sale. în 1956, participă la o lovitură de stat împotriva monarhiei, care însă eşuează. Doi ani mai târziu, ofiţeri non baasişti, conduşi de generalul Kassem, îi asasinează pe regele Faisal şi pe familia acestuia. La 7 octombrie 1959, Saddam şi gruparea sa, Baas, încearcă să-l omoare, la rândul său, pe Kassem. Cu un an mai devreme, l-a masacrat fără milă pe unul dintre verii săi, cu care Khairallah avusese o dispută politică... Când partidul Baas va reuşi, în cele din urmă, să preia puterea, la 19 iulie 1968, Saddam îşi va elimina rivalii, unul câte unul, ajutat de tribul şi de familia sa - ajungând să-şi aroge, datorită intrigilor sale, titlul de preşedinte, la 16 iulie 1979. Cel care se va autointitula „un dumnezeu viu” şi care va pretinde că vorbeşte cu Mahomed în somn, va lua în mână destinul ţării sale, timp de

treizeci şi cinci de ani de dictatură. Saddam, autoproclamat „omul cel mai apropiat de Dumnezeu”, va face peste două milioane de victime

.BOKASSA

„Trebuie, desigur, să acorzi interes indigenilor, să-i iubeşti, dar dacă aceştia simt slăbiciune la cel care îi conduce (şi vor considera bunăvoinţa prea flagrantă drept o lipsă de energie), şeful va înceta rapid să mai fie un lider în ochii lor.” (André Gide, *Voyage au Congo*[66]) Din iulie 1925 până în februarie 1926, André Gide călătoreşte în Africa Ecuatorială Franceză (AEF), de la gura fluviului Congo la Lacul Ciad. Trece printr-o zonă recent descoperită, Oubangui Chari - viitoarea Republică Centrafricană. în jurnalele sale de călătorie, scriitorul descrie în detaliu fauna, flora, peisajele, dar şi pe indigeni şi modul lor de viaţă, aşa cum este influenţat acum de colonialism. Şi aşa cum va prilejui venirea la putere a unuia dintre cei mai sângeroşi tirani de pe continent.

Vânătoare de fluturi şi vânătoare de oameni

Noua regiune vizitată de André Gide este un teritoriu mărginit la nord de Ciad, la sud de Congo, de Sudan la est şi de Camerun la vest. A fost explorat în 1885 de aventurierii belgieni şi francezi. Fluviile Oubangui şi Chari îi delimitează graniţele şi îi împrumută numele lor. în 1903, francezii şi-au stabilit aici administraţia colonială. De atunci, Oubangui-Chari este o enclavă în restul imperiului francez din Africa Sub- sahariană. Aproape imediat, a fost introdus sistemul de „indigenat”, inaugurat în 1830 în Algeria, şi deja în vigoare în restul ţărilor aflate sub dominaţie franceză. Acest „cod” urmăreşte să perpetueze în mod legal o situaţie care contravine decretului de abolire a sclaviei, semnat la 27 aprilie 1848, precum şi celui din 12 decembrie 1905, care interzice „lezarea libertăţii unui

terţ”, în Africa Occidentală Franceză. Acest statut discriminatoriu, care va dura până în anul 1946, bagatelizează aservirea populaţiilor autohtone şi le neagă principiile elementare prevăzute de dreptul francez. în schimb, colonişti pot aplica pedepse colective, pot deporta grupuri entice întregi, le pot exploata prin muncă forţată şi prin taxe dintre cele mai neobişnuite... Nicio lege nu-i protejează pe africani, deposedaţi de terenuri, de resurse şi de viaţa lor. Tot ce contează este profitul societăţilor concesionare europene care influenţează imperiul colonial şi care se folosesc de guvern pentru a-şi proteja interesele, prin intervenţia militară şi politică. La rândul lor, liderii oraşului au un control limitat asupra a ceea ce se întâmplă pe teren... Asta descoperă Gide în timpul călătoriei sale, în calitate de însărcinat cu misiuni de către Léon Perrier, ministrul Coloniilor. Scriitorul devenit martor oferă, cu ingenuitate, o poveste situată la limitele reportajului, care denunţă excesele colonizării, însă nu riscă niciodată să conteste „misiunea civilizatoare europeană” - o idee care predomină în largă măsură în acea epocă.[67]

în apropiere de Bangui, el descoperă că Societatea Forestieră Sangha-Oubangui (SFSO), atotputernică în regiune, exercită un adevărat drept de viaţă şi de moarte asupra populaţiei. Frumuseţea pădurii - în care autorul gustă din plăcerile scăldatului în râu şi ale vânătorii de fluturi - contrastează cu situaţia jalnică a autohtonilor. Gide traversează Lobaye, în sud-vest, la

67 **La 28 iulie 1885, Jules Ferry afirmă în discursul său din Camera Deputaţilor: „Trebuie să spunem deschis că rasele superioare au un drept faţă de rasele inferioare. Repet că există un drept pentru rasele superioare, pentru că există o datorie pentru ele: au datoria de a civiliza rasele inferioare.” Această opinie va marca începutul declinului carierei sale politice. (n.a.)**

graniţa cu Congo. Cu cinci ani mai devreme, la Boubangui - unul dintre principalele sate ale acestui district - s-a născut un băiat pe nume Bokassa, la 22 februarie 1921 sau 1922[68]. Cu ochii lui mari şi îngânduraţi, băiatul îi vede în fiecare zi pe membrii familiei sale şi pe vecini, obligaţi să suporte cele mai grave injurii şi să facă cele mai grele corvezi impuse de albi. Poate că privirea lui Gide a întâlnit-o pe cea a copilului african?... Şi el descrie oameni forţaţi să meargă până la epuizare prin soare, cu o bârnă pe umeri, pentru că i-au nemulţumit pe zbirii companiei forestiere. Dar, spre deosebire de scriitorul aflat în trecere, tânărul Bokassa îi vede suferind zilnic pe semenii lui: torturile aplicate fugarilor care încearcă să scape de munca silită; copii de doar zece ani răpiţi din familiile lor, legaţi cu funia de gât şi obligaţi să muncească fără odihnă sub loviturile de *chicottes*[69] ale miliţienilor albi; mutilările (mâini tăiate) îndurate de cei care nu-şi îndeplinesc norma zilnică de muncă... Trebuie să recolteze cafea şi cauciuc, în condiţii pe care doar câţiva misionari francezi o vor denunţa, în zadar. Boubangui se goleşte uneori timp de luni la rând când populaţia aptă de muncă pleacă în pădure să cresteze scoarţa de hevea pentru a extrage latexul. Epidemiile se răspândesc mai mult ca niciodată, în ritmul marşurilor forţate. Variola, malaria şi malnutriţia decimează populaţia. Cu toate acestea, ceea ce este mai rău va să vină.

Amulete contra arme

68 **Data exactă a naşterii este imposibil de verificat: certificatul său de naştere a fost înregistrat abia în 1974, la Bangui. (*n.a.)***

69 **Bici făcut din coadă de hipopotam, *(n.a.)***

înainte de sosirea albilor, Mindogon Mgboundoulou Bokassa era o căpetenie a satului foarte respectată... De când agenţii companiei forestiere SFSO au cotropit pământul strămoşilor săi, el nu mai este altceva decât un om disperat, silit să se supună. Mindogon se trezeşte în fiecare dimineaţă cu frica în suflet. Nu pentru sine, ci pentru familia lui: pentru soţia sa, Mărie Yokowo, şi pentru cei doisprezece copii ai lor. în primele săptămâni, a fost de acord să colaboreze cu albii: cum administraţia acestora avea nevoie de muncitori, au fost trimişi în sate miliţieni pentru a recruta lucrători; o recompensă financiară, derizorie, era acordată în schimbul serviciului oferit. O jalnică înşelătorie... în faţa brutalităţii mercenarilor, care jucau rolul de şefi de echipă, situaţia s-a degradat rapid. Indiferent de ce hotărăşte căpetenia satului, dacă este de acord sau nu, bărbaţii, şi uneori chiar şi femeile şi copiii, sunt prinşi cu lasoul, asemenea animalelor.[70] Violurile, crimele şi torturile se înmulţesc, sub pretextul de „a-i domoli" pe muncitorii recalcitranţi. Mindogon, devenit cu forţa un ajutor al coloniştilor, a ajuns să se dispreţuiască pe sine tot atât de mult pe cât îi urăşte pe aceştia. Cel din urmă fiu al său, la numai cei 5 ani pe care îi are, îl priveşte fix părând surprins, în mod dureros, atunci când îl vede că se umileşte în faţa persecutorilor săi. Mindogon nu-şi mai suportă neputinţa de căpetenie şi, mai ales, neputinţa de tată! Treptat, după stupoare şi resemnare, izbucneşte o emoţie mai puternică decât frica: revolta.

De câteva luni, în Boubangui ajung zvonuri care îi redau curajul căpeteniei Mindogon. S-a format o rezistenţă printre membrii etniei Baya, situată în vest şi

70 **Cf. www.afrik.com, interviu cu Antoine Madounou, istoric congolez, 1 august** 2006. (n.a.)

majoritară în ţară, chiar înainte de etnia Banda care ocupă îndeosebi partea de est. Familia Bokassa aparţine etniei Baka, bantuşi din sud-vest. Cele trei grupuri îşi au teritoriile, obiceiurile, dialectele lor şi un trecut comun nu întotdeauna paşnic. Albii nu ezită să aţâţe ranchiuna dintre ele, pentru a profita de disensiuni. Cu toate acestea, un grup care reuneşte membrii diferitelor triburi împotriva asupritorilor francezi s-a revoltat. Liderul se numeşte Ngainoumbey, dar reputaţia lui s-a răspândit în toată ţara sub numele de Karnu, un personaj ciudat, un amestec de vrăjitor şi profet, războinic şi erou deja legendar, care a declarat război albilor. Karnu şi luptătorii lui conduc o gherilă care îi dă multă bătaie de cap inamicului; cum insurgenţii cunosc foarte bine locurile, aceştia se ascund, apoi atacă trupele coloniale cu macetele. Iniţial, efectul de surpriză le conferă avantaj şi le permite să obţină câteva victorii răsunătoare, creându-i lui Karnu o aură de mag puternic. Se spune că ştie o plantă care îi poate transforma pe invadatori în gorile, că face vrăji pentru a schimba gloanţele armelor în simple jeturi de apă şi că el însuşi se poate face invizibil! Acest din urmă miracol este parţial adevărat, căci Karnu, cu grupul său de partizani şi cu femeile sale, se ascund pe teritoriul său într-o reţea de peşteri unde francezii nu pot să-i ajungă. Aventurile sale, reale şi imaginare, sunt colportate din sat în sat. Conform tradiţiei, rebelii îşi mănâncă uneori adversarii ucişi în luptă, pentru a-şi însuşi forţa acestora. Se va bănui că viitorul împărat Bokassa a procedat la fel: în adâncurile palatului său vor fi descoperite, în septembrie 1979 corpuri pe jumătate ciopârţite. Şi va purta şi el amulete care să-l facă invulnerabil: o va ucide pe una dintre croitoresele soţiei

sale, pe nume Anne-Marie Pamala[71], pentru a-i extrage ficatul, destinat „să încarce” cu o nouă putere un fetiş... Magia şi ritualurile războinice se întipăresc în mintea lui Bokassa încă din copilărie. Cu cincizeci şi doi de ani mai devreme, copiii lui Mindogon îşi ascultă tatăl povestind epopeea lui Karnu cu şoapte fierbinţi.

în 1927, Mindogon decide să nu se mai umilească în faţa coloniştilor. Compania forestieră i-a luat ostatici pe părinţii mai multor săteni, pentru a-i constrânge să muncească[72]. El reuşeşte totuşi să-i elibereze, recurgând la o acţiune violentă. Dar este şi el, la rândul lui, prins de miliţieni... Căpetenia din Boubangui este târâtă prin sat, în lanţuri. Administratorii doresc să facă din el un exemplu! Familia Bokassa asistă, neputincioasă, la calvarul lui. Mindogon este dus la M'Baiki, subprefectura din Lobaye, şi aruncat în închisoare. Condamnat la moarte prin- tr-o judecată sumară, acesta va fi ucis cu lovituri de bâte şi bici în piaţa aflată în faţa birourilor administraţiei coloniale, la 13 noiembrie 1927. în iulie 1973, devenit dictator, Bokassa îl va ucide pe unul dintre angajaţii săi în acelaşi mod, cu lovituri de baston. Fiul celui torturat va repeta gesturile călăilor din trecut...

După o săptămână de la execuţia lui Mindogon, la 20 noiembrie 1927, soţia sa, Mărie Yokowo, se sinucide - faptă pe cât de gravă, pe atât de neobişnuită în cultura Bantu. Copiii rămân orfani. Bunicul patern, M'Balanga, îi ia în îngrijirea sa. Bokassa şi fraţii săi

71 **Emmanuel Germain, *La Centrafrique et Bokassa, 1965-1979: Force et déclin dun pouvoir personnel,* L'Harmattan, 2001. (*n.a.*)**

72 **Cf. Brian Titley, *Dark Age: The Political Odyssey of Emperor Bokassa*, Liverpool University Press, 1997. *(n.a.)***

locuiesc împreună cu bătrânul în Berengo, nu departe de satul Oubangui. Patruzeci şi nouă de ani mai târziu, aproape în aceeaşi zi[73], acest loc va deveni reşedinţa principală a împăratului Bokassa: un palat construit exact în acelaşi loc, conţinând propria fabrică de discuri, un studio de înregistrare, un cinematograf, o fermă, o fabrică de confecţii şi „abatoarele imperiale”. Şi tot aici dictatorul a şi fost înmormântat, în anul 1996. Ciudată coincidenţă a destinului: cu mai puţin de o jumătate de secol în urmă, copilul Bokassa se ascunde aici, sub şocul dublei tragedii care tocmai îl lovise. Nu are timp să-şi plângă pierderea. Sentimentele de abandon şi de lipsă de înţelegere se împletesc cu instinctul de supravieţuire şi cu o furie rece. Bokassa îi priveşte pe cei mai puternici (soldaţi şi mercenari) şi decide că trebuie să devină unul dintre ei. Părinţii lui au murit. Victime. Mult prea vulnerabile. Istoria nu era de partea lor! Drept dovadă, la 11 decembrie 1928, la un an după moartea lor, eroul Karnu dispare, la rândul său... La capătul mai multor expediţii punitive extrem de sângeroase împotriva satelor din grupul său etnic, simbolul revoltei este încolţit şi ucis de francezi în satul Nahing, la cincizeci de kilometri sud-est de Bouar, în apropiere de graniţa cu Ciad, de unde a pornit revolta. Mişcarea iniţiată de Karnu va supravieţui cel puţin încă cinci ani, până la eliminarea celor mai aprigi opozanţi: aproximativ 10 000 în 1933[74]. Regiunea Oubangui-Chari este distrusă de cruzimea colonialiştilor şi de ostilităţile dintre triburi, întreţinute în mod voit de către ocupanţi.

73 **Data oficială este 4 decembrie 1976.** ***(n.a.)***

74 **În momentul culminant al revoltei, în anul 1928, existau peste 50 000 de combatanţi,** ***(n.a.)***

Cercul vicios al violenţei este foarte departe de a se rupe.
Fantomele libertăţii

Convertită la creştinism, familia lui Bokassa a hotărât ca acesta să primească o educaţie religioasă creştină. în jurul vârstei de 7 sau 8 ani, el este trimis la şcoala Sainte Jeanne d'Arc, fondată în 1925 de părintele Herriau, şi reluată în 1928 de părintele Leperdriel, ambii misionari ai Congregaţiei Sfântul Duh. Şcoala se află la M'Baîki, acolo unde a fost executat tatăl lui Bokassa. în fiecare zi, copilul trebuie să treacă aproape de locul unde Mindogon a îndurat lunga şi teribila agonie... Această fantomă însângerată nu este singurul chin pe care trebuie să-l suporte: el trebuie, de asemenea, să-i înfrunte tot timpul pe ceilalţi copii, care îşi bat joc de el pentru că este orfan. Bokassa încasează multe lovituri, dar, treptat, ajunge să dea şi el, mai multe încă. Misionarii reuşesc din când în când să-şi disciplineze elevii, dar nu au niciun succes în încercarea lor de a-l face pe noul venit să prindă gustul studiului. Ei ar fi observat totuşi pasiunea lui Bokassa pentru un manual de gramatică din 1899, *VAnnée enfantine de langue française.* Cum nu cunosc - sau nu ţin minte - numele băiatului, aceştia l-ar fi botezat după numele autorului: Jean Bedel. Cel puţin aceasta este una dintre versiunile frecvent invocate în ceea ce priveşte originea numelui dictatorului[75]... Jean-Bedel Bokassa îşi continuă studiile la şcoala Saint-Louis din Bangui, sub oblăduirea părintelui alsacian Charles Grüner. Intenţia iniţială a acestuia era să facă din el un preot, dar comportamentul impulsiv al băiatului nu se potriveşte deloc cu preoţia. Rebel, deja plin de elocvenţă, Jean Bedel nu este, la drept vorbind, un credincios!Nu este

75 **Cealaltă ipoteză afirmă că mama sa i-a ales prenumele consultând un calendar şi că a optat pentru S. Jean B. de L., acronimul Sfântului Jean-Baptiste de La Salle. (n.a.)**

nici un copil strălucit, cu toate că este viclean şi pragmatic. Ultima lui perioadă de şcoală îl poartă şi mai departe, într-o şcoală din Brazzaville, unde preferă să lucreze mai mult ca bucătar decât să stea cu nasul în cărţi... în anul 1939, la 17 sau 18 ani, el se întoarce în Berengo, la bunicul său, care îl sfătuieşte să devină soldat: „O să înveţi cât în trei vieţi!”

La 19 mai 1939, Bokassa se înrolează ca mitralior. Armata franceză îi va desăvârşi învăţătura crudă din copilărie, arun- cându-l în vârtejul celor mai sălbatice lupte. Cariera sa militară este exemplară: devine sergent al Forţelor Franceze Libere, participă la debarcarea din Provenţa, luptă în Indochina, apoi în Algeria. Este ridicat în gradul de Cavaler al Legiunii de Onoare cu titlu militar şi obţine Ordinul Meritul Militar. Pentru un moment, pe când se afla la Şcoala de formare a ofiţerilor din Frejus, se gândeşte să părăsească armata, pentru a deveni... proprietar de cafenea. Tifla pe care i-o dă destinului este doar trecătoare. Franţa pierde un cafegiu liniştit, dar Republica Centrafricană, proclamată la data de 1 decembrie 1958 va câştiga un dictator... Bokassa iese din armata franceză cu gradul de căpitan; devine apoi consilier militar pentru formarea armatei centrafricane proaspăt înfiinţate. Franţa îşi plasează pionii în fosta colonie. Vărul lui Bokassa, David Dacko, devine primul preşedinte al Republicii, în timp ce Jean Bedel - susţinut de metropola franceză - este promovat şef de stat major în ţara sa. La 31 decembrie 1965, Dacko este răsturnat de către cel pe care îl numea un imbecil: Jean Bedel Bokassa este şef de stat, cu binecuvântarea Hexagonului; în 1972, el se va proclama preşedinte pe viaţă. Orfanul din jungla africană îşi ia revanşa şi nu şovăie nici el în faţa niciunei ticăloşii. Se distrează aruncându-şi adversarii, de vii, în cuşca leilor şi a crocodililor din propria grădină zoologică. Bokassa face confuzie între puterea politică şi puterea personală. Şi, din moment ce liderii francezi i-au luat odinioară părinţii... îi va forţa pe aceştia să devină noua lui familie! În scrisorile sale adresate lui De Gaulle, se încăpăţânează să-l numească pe acesta „tată”, în timp ce generalul, în culmea exasperării, îi spune, la rândul său: „Soldăţoiul”, „Dobitocul” sau „Nebunul”. Bokassa îl va numi pe Pompidou „Frate”, iar Valéry Giscard d'Estaing, va fi „vărul” lui. Iar el va fi împăratul! Încoronarea sa napoleoniană, în data de 4 decembrie 1977, va fi punctul culminant al unui regim care a derapat spre nebunie. În ianuarie 1979, acesta ar fi luat parte la masacrarea, în închisoarea din Bangui, a o sută de copii arestaţi la ordinele lui, pentru că manifestaseră împotriva costului ridicat al uniformelor şcolare devenite obligatorii. Opt luni mai târziu, pe când îi făcea o vizită lui Gaddafi, în Libia, Bokassa este înlăturat de la putere de către fostul său rival David Dacko - cu sprijinul armatei franceze, care hotărâse să scape de monstrul pe care l-a creat, pe vremea când André Gide cutreiera prin Oubangui-Chari... Numărul victimelor acestor treisprezece ani de regim rămâne necunoscut. Dar odiseea lui Bokassa continuă post-mortem, căci a murit la 3 noiembrie 1996: cu ocazia celei de-a cincizecea aniversări a independenţei Republicii Centrafricane, noul preşedinte, François Bozizé, fost aghiotant al „împăratului”, l-a „repus în toate drepturile sale”, la 1 decembrie 2010, pe cel care a fost supranumit Căpcăunul din Berengo.NICULESCU

ISBN: 978-606-38-0040-5 Format: 13 x 20 cm Nr. pagini: 18

4Al TOT CE TI TREBUIE

9

ATINGE IMPOSIBILUL

Cum săfaci faţă provocărilor şi să obţii succesul în viaţă, muncă şi sport

prof. GREG WHYTE

Cum să trăieşti în deplină armonie cu tine însuţi

GERAD KITE fe^l

ISBN: 978-606-38-0048-l Format: 16 x 23 cm Nr. pagini: 17

6[1] „Paşte fericit!” (n.a.)

[11] În *La Poésie chinoise*, Paris, Seghers, 1952, p. 265. *(n.a.)* **MAO**

[1] **Paris, Gallimard, 1927 şi 1928; collection Folio, 1995. (n.a.)**